

Bekendtgørelse om Håndbog for Energikonsulenter (HB202~~63~~)¹)

I medfør af § 4, stk. 1, § 5, stk. 3, og § 28 a, stk. 1 og 2, i lov om fremme af energibesparelser i bygninger, jf. lovbekendtgørelse nr. ~~1923 3 af 8. oktober 2021~~^{1253 af den 22. oktober 2025}, fastsættes efter bemyndigelse i henhold til § 4, stk. 1, i bekendtgørelse nr. ~~840 af den 25. juni 2025~~^{1366 af 28. september 2022} om Energistyrelsens opgaver og beføjelser:

§ 1. Hermed offentliggøres Håndbog for Energikonsulenter (HB202~~63~~), som angivet i bilag 1-~~4~~⁵ til denne bekendtgørelse.

§ 2. I denne bekendtgørelse forstås bygning, energimærkningsfirma, ejendom, energikonsulent, energimærkning, renoveringspas og etageareal som defineret i bekendtgørelse om energimærkning af bygninger.

§ ~~32~~. Bekendtgørelsens bilag indeholder henvisninger til tekniske specifikationer vedrørende krav til udfærdigelse af energimærknings~~ers~~^{rapporter}, som ikke indføres i Lovtidende. Det drejer sig om DS 418, DS 439, DS 452, DS 469, DS 447, DS/EN 12464-1 og SBI-anvisning 213.

~~Stk. 2. Oplysninger om indholdet af de tekniske specifikationer, som henvises til i stk. 1, kan fås til gennemsyn ved henvendelse til Energistyrelsen. De i stk. 1 oplyste standarder kundgøres ikke i Lovtidende, men kundgøres ved, at de pågældende standarder ligger til gennemsyn i Energistyrelsen.~~

~~Stk. 3. For henvisninger til standarder m.v., der henvises til uden årstalsreference som normativ reference i de standarder, der er nævnt i stk. 1, anvendes til brug for denne bekendtgørelse den senest udgivne standard.~~

~~m.v. på tidspunktet for denne bekendtgørelses ikrafttræden.~~

§ ~~43~~. Bekendtgørelsen træder i kraft den ~~29. maj 2026~~.

~~Stk. 2. Bekendtgørelse nr. ~~548 af 15. maj 2023~~^{939 af 19. maj 2021} om Håndbog for Energikonsulenter (HB202~~31~~) ophæves.~~

~~Stk. 3. Bekendtgørelsen gælder for energimærkninger, som indberettes til Energistyrelsen den ~~1. juli 2023~~ eller senere.~~

~~Stk. 4. Faglige og kvalitetsmæssige forhold vedrørende energimærkninger og andre ydelser udført af uvildige eksperter eller af ~~certificerede~~ energimærkningsfirmaer, samt sager om kvalitetssikring, skal behandles efter de retningslinjer (Håndbog for Energikonsulenter), som var gældende på tidspunktet for energimærkningens indberetning.~~

Energistyrelsen, ~~den 15. maj 2023~~

~~Stine Leth Rasmussen~~^{Ben Møller Søndergård}

~~/Charlotte Kirk Larsen~~^{Sarah Videbæk Hundebøl}

Bilag 1

Bilag 1: Introduktion, almindelig bestemmelser	121213
1.1 Introduktion.....	121213
1.1.1 Struktur.....	13
1.2 Håndbogens anvendelsesområde	14
1.3 Indberetning og IT-programmer til indberetning af energimærkninger.....	16
1.3.1 Bygningsgennemgang.....	16
1.3.2 Maksimal tid mellem bygningsgennemgang og indberetning	17
1.4 Indhold i energimærkning, herunder skalaen	171718
1.5 Stamdata.....	21
1.5.1 Bygningens adresse	21
1.5.2 Identifikation af bygningen.....	22
1.5.3 Generelle oplysninger om bygningen.....	23
1.5.4 Bygningens anvendelse	23
1.5.5 Foto af bygningen.....	24
1.5.6 Energikonsulentens navn	24
1.5.7 Firmaets navn og CVR-nummer.....	24
Bilag 2: Nye bygninger	25
2.1 Energimærkning af nye bygninger.....	25
2.2 Grundlag samt indgåelse af aftale om energimærkning af en ny bygning.....	27
2.3 Energimærkningens indhold.....	29
2.3.1 Bygningens energimærke	31
2.3.2 Dimensionerende transmissionstab.....	32
2.3.3 Mindste varmesolering.....	32
2.3.4 Afvigelser i forhold til byggetilladelsen	33
2.3.5 Energikonsulentens konklusion.....	33

Bilag 3: Energimærkning af eksisterende bygninger	37
3.1 Energimærkning af eksisterende bygninger	37
3.2 Indgåelse af aftale	37 38
3.3 Indhentning af data	38
3.4 Retningslinjer for udarbejdelse af energimærkninger	40
3.4.1 Række-, kæde-, klynge- eller dobbelthuse	40
3.4.1.1 Aftalegrundlag	42
3.4.1.2 Retningslinjer for bygningsgennemgang (For række-, kæde-, klynge- eller dobbelthuse)	42
3.4.2 Bygningsgennemgang og registrering	44
3.4.2.1 Definition af opvarmet areal	45
3.4.2.2 Lager	47
3.4.2.3 Kældre	48
3.4.2.4 Indeliggende trapperum, gange og entre m.v.	49
3.4.2.5 Udnyttet tagetage	50
3.4.2.6 Udestuer	50
3.4.2.7 Uopvarmede rum	50
3.4.3 Energikonsulentens kommentarer til bygningsgennemgangen	51
3.4.4 Bygninger med blandet anvendelse	52
3.4.5 Opdelingen af bygningen i zoner	53
3.4.6 Forslag om energibesparelser	54
3.4.6.1 Kategorisering af forslag	56
3.4.6.2 Beskrivelse af forslag til energiforbedring	57
3.4.6.3 Investeringsbehov for kategori 1-forslag	60
3.4.6.4 Energipriser	61
3.4.6.5 Oplyst varmekonsum	61
3.4.7 Genmærkning af bygninger	62
3.5 Klimaskærm	63
3.5.1 Metode til energimærkning	63
3.5.1.1 Bygningsregistrering	63
3.5.1.2 Bestemmelse af transmissionskoefficienter i skjulte konstruktioner	64
3.5.2 Bygningens orientering	65
3.5.3 Vægge, gulve og lofter	66
3.5.3.1 Varmetab	66

3.5.3.2 Varmekapacitet	67
3.5.3.3 Transmissionsareal	67
3.5.3.4 Transmissionskoefficient, U-værdi	68
3.5.3.5 Linjetab	68
3.5.4 Registrering af vinduer og yderdøre	70
3.5.4.1 Orientering	70
3.5.4.2 Hældning	71
3.5.4.3 Måltagning	71
3.5.4.4 Transmissionskoefficient, U-værdi	71
3.5.4.5 Registrering af skygger	72
3.5.4.5.1 Undtagelser til reglerne om bestemmelse af skyggeforhold	73
3.5.4.6 Beskrivelse	73
3.5.5 Bestemmelse af temperaturfaktor (b-faktor) for de dele af klimaskærmen, som vender mod uopvarmede, delvist opvarmede rum eller mod det fri	74
3.6 Tekniske installationer	75
3.6.1 Ventilation	75
3.6.1.1 Ventilationsformer	77
3.6.1.2 Ventilationszoner	78
3.6.1.3 Anlægsbeskrivelse	78
3.6.1.4 Driftstid	79
3.6.1.5 Luftsiftværdier	79
3.6.1.6 Temperaturvirkningsgrad (η_{vgv})	79
3.6.1.7 Indblæsningstemperatur ($^{\circ}\text{C}$)	80
3.6.1.8 Elvarmeplader	80
3.6.1.9 Specifikt elforbrug til lufttransport (SEL)	81
3.6.2 Mekanisk køling	81
3.6.2.1 Anlægsbeskrivelse	82
3.6.2.2 Kølevirkningsgrad	82
3.6.2.3 Forøgelsesfaktoren	83
3.6.3 Varmeproducerende anlæg	84
3.6.3.1 Kedelanlæg	84
3.6.4 Fjernvarmeinstallationer	88
3.6.5 Anden rumopvarmning	90

3.6.6 Varmepumper	92
3.6.7 Solvarme	97
3.6.8 Varmefordelingsanlæg	99
3.6.9 Varmt og koldt vand	104
3.6.9.1 Koldt vand	104
3.6.9.2 Varmt vand	104
3.6.9.3 Varmtvandsrør	108
3.6.10 Belysning	109
3.6.11 Andet elforbrugende udstyr	116
3.6.11.1 Enfamiliehuse	116
3.6.11.2 Flerfamiliehuse og erhverv	117
3.6.12 Solceller	118
3.6.13 Vindmøller	121
3.6.14 Bygningsstyring	123
3.7 Vejledende tekniske bilag og tabeller	124
3.7.1 Generelt	124
3.7.1.1 Levetider for energibesparende foranstaltninger	127
3.7.1.2 GUF-værdier	127
3.7.2 Omsætning mellem energienheder	129
3.7.3.1 Linjetab for ydervægsfundamenter ved terrændæk	129
3.7.3.2 Linjetab for kælderydervægsfundamenter, kælderydervæg i beton	130
3.7.3.3 Linjetab for kælderydervægsfundamenter, kælderydervæg i letbeton	130
3.7.3.4 Linjetab for sammenbygningdetaljer	130
3.7.3.5 Linjetab for samlinger omkring vinduer/yderdøre og ydervæg	133
3.7.4 Vinduer og yderdøre	134
3.7.4.1 Solafskærmningsfaktor	134
3.7.4.2 Inddata for forskellige vinduestyper og yderdøre	135
3.7.4.3 Solvarmetransmittans, g	137
3.7.4.4 Standardskygger for vinduer og yderdøre	138
3.7.5 Standardværdier for temperaturfaktor, (b-faktor), for klimaskærmen	139
3.7.6 Standardværdier for ventilation	140
3.7.6.1 Normtal for naturlig ventilation i enfamiliehuse	140

3.7.6.4 Standard ventilationsanlæg i flerfamiliehuse (centrale anlæg som betjener mere end en boligenhed).....	142
3.7.7 Varmeproducerende anlæg.....	144
3.7.7.1 Små gaskedler.....	144
3.7.7.2 Små oli kedler.....	145
3.7.8 Fjernvarmeinstallationer.....	Fejl! Bogmærke er ikke defineret. 148
3.7.9 Anden rumopvarmning.....	148149
3.7.10 Standardværdier for eksisterende varmepumper i enfamiliehuse.....	149151
3.7.11 Varmefordelingsanlæg.....	153155
3.7.11.1 Anlægstyper.....	153155
3.7.11.2 Dimensionerende frem- og returtemperaturer.....	155157
3.7.11.3 Automatik enfamiliehuse.....	155157
3.7.11.4 Automatik flerfamiliehuse og erhverv.....	155157
3.7.12 Varmerør.....	156158
3.7.13 Cirkulationspumper varme.....	157159
3.7.13.1 Typiske værdier for cirkulationspumper i store bygninger.....	158160
3.7.13.2 Reduktionsfaktorer for cirkulationspumper i små bygninger.....	158160
3.7.14 Varmt brugsvand.....	158160
3.7.14.1 Tab fra mindre varmtvandsbeholdere i W/K ekskl. tilslutninger.....	158160
3.7.14.2 Tab fra store varmtvandsbeholdere i W/K ekskl. tilslutninger.....	159161
3.7.14.3 Varmetab fra kobberrør/pexrør/plastrør og rustfri stålør i W/mK.....	159161
3.7.14.4 Standard varmtvandsforbrug.....	160162
3.7.15 Vindmøller.....	161163
3.7.16 Belysning i flerfamiliehuse og erhvervsbygninger.....	162164
Bilag 4: Ajourføring af energimærkninger.....	172174
4.1 Ajourføring af energimærkninger.....	172174
4.2 Indgåelse af aftale.....	172174
4.3 Indhentning af data.....	173175
4.4 Retningslinjer for udarbejdelse af ajourføring af energimærkninger.....	173175
4.4.1 Bygningsgennemgang og registrering.....	174176
4.4.2 Forudsætninger for beregningen ved ajourføring.....	175177
Bilag 5: Renoveringspas.....	175177
5.1 Renoveringspas.....	175177

5.2 Indgåelse af aftale	176178
5.3 Indhentning af data	176178
5.4 Retningslinjer for udarbejdelse af renoveringspas.....	177179
5.4.1 Grundlag for udarbejdelse af renoveringspas.....	177179
5.4.2 Bygningsgennemgang og registrering	178180
5.4.3 Udarbejdelse af besparelsesforslag i renoveringspasset	179181
5.4.4 Opsætning af trin.....	181183
Bilag 1: Introduktion, almindelig bestemmelser	7
1.1 Introduktion.....	7
1.1.1 Struktur.....	7
1.2 Håndbogens anvendelsesområde	8
1.3 Indberetning af energimærkningen	10
1.3.1 Bygningsgennemgang	10
1.3.2 Maksimal tid mellem bygningsgennemgang og indberetning	11
1.4 Indhold i energimærkning, herunder skalaen	11
1.5 Stamdata.....	14
1.5.1 Bygningens adresse	14
1.5.2 Identifikation af bygningen.....	15
1.5.3 Opførelsesår, årstal for til- og ombygning m.v.....	15
1.5.4 Bygningens anvendelse	16
1.5.5 Foto af bygningen.....	17
1.5.6 Energikonsulentens navn	17
1.5.7 Firmaets navn og CVR nummer.....	17
Bilag 2: Nye bygninger	17
2.1 Energimærkning af nye bygninger.....	18
2.2 Grundlag samt indgåelse af aftale om energimærkning af en ny bygning.....	19
2.3 Energimærkningens indhold.....	21
2.3.1 Bygningens energimærke	22
2.3.2 Dimensionerende transmissionstab	23
2.3.3 Mindste varmesisolering.....	24
2.3.4 Afvigelser i forhold til byggetilladelsen	24
2.3.5 Energikonsulentens konklusion.....	24
Bilag 3: Energimærkning uden bygningsgennemgang	25

3.1 Energimærkning uden bygningsgennemgang	25
3.1.1 Generelt	25
3.1.2 Skema og erklæring	26
3.1.3 Energimærkningens indhold	27
Bilag 4: Energimærkning af eksisterende bygninger	28
4.1 Energimærkning af eksisterende bygninger	28
4.2 Indgåelse af aftale	28
4.3 Indhentning af data	29
4.4 Retningslinjer for udarbejdelse af energimærkninger	30
4.4.1 Flere bygninger i én energimærkningsrapport	30
4.4.2 Række-, kæde eller dobbelthuse	31
4.4.2.1 Aftalegrundlag	33
4.4.2.2 Retningslinjer for bygningsgennemgang	33
4.4.2.3 Beregningsmetode	34
4.4.3 Bygningsgennemgang og registrering	34
4.4.3.1 Definition af opvarmet areal	35
4.4.3.2 Lager	37
4.4.3.3 Kældre	38
4.4.3.4 Indeliggende trapperum, gange og entre m.v.	39
4.4.3.5 Udnyttede tagetager	39
4.4.3.6 Udestuer	40
4.4.3.7 Uopvarmede rum	40
4.4.4 Energikonsulentens kommentarer til bygningsgennemgangen	40
4.4.5 Bygninger med blandet anvendelse	41
4.4.6 Opdelingen af bygningen i zoner	42
4.4.7 Forslag om energibesparelser	43
4.4.7.1 Kategorisering af forslag	45
4.4.7.2 Beskrivelse af forslag til energiforbedring	46
4.4.7.3 Investeringsbehov for kategori 1-forslag	48
4.4.7.4 Energipriser	48
4.4.7.5 Oplyst varmeforbrug	49
4.5 Klimaskærm	50
4.5.1 Metode til energimærkning	50

4.5.1.1 Bygningsregistrering.....	50
4.5.1.2 Bestemmelse af transmissionskoefficienter i skjulte konstruktioner.....	51
4.5.2 Bygningens orientering.....	53
4.5.3 Vægge, gulve og lofter.....	53
4.5.3.1 Varmetab.....	53
4.5.3.2 Varmekapacitet.....	54
4.5.3.3 Transmissionsareal.....	55
4.5.3.4 Transmissionskoefficient, U-værdi.....	55
4.5.3.5 Linjetab.....	55
4.5.4 Registrering af vinduer og yderdøre.....	57
4.5.4.1 Orientering.....	58
4.5.4.2 Hældning.....	58
4.5.4.3 Måltagning.....	58
4.5.4.4 Transmissionskoefficient, U-værdi.....	58
4.5.4.5 Registrering af skygger.....	59
4.5.4.5.1 Undtagelser til reglerne om bestemmelse af skyggeforhold.....	60
4.5.4.6 Beskrivelse.....	61
4.5.5 Bestemmelse af temperaturfaktor (b-faktor) for de dele af klimaskærmen, som vender mod uopvarmede, delvist opvarmede rum eller mod det fri.....	61
4.6 Tekniske installationer.....	63
4.6.1 Ventilation.....	63
4.6.1.1 Ventilationsformer.....	64
4.6.1.2 Ventilationszoner.....	65
4.6.1.3 Anlægsbeskrivelse.....	66
4.6.1.4 Driftstid.....	66
4.6.1.5 Luftskifteverdier.....	67
4.6.1.6 Temperaturvirkningsgrad (η _{gv}).....	67
4.6.1.7 Indblæsningstemperatur (C).....	67
4.6.1.8 Elvarmeflader.....	68
4.6.1.9 Specifikt elforbrug til lufttransport (SEL).....	68
4.6.2 Mekanisk køling.....	68
4.6.2.1 Anlægsbeskrivelse.....	69
4.6.2.2 Kølevirkningsgrad.....	70

4.6.2.3 Forøgelsesfaktoren	70
4.6.3 Varmeproducerende anlæg	71
4.6.3.1 Kedelanlæg	71
4.6.4 Fjernvarmeinstallationer	76
4.6.5 Anden rumopvarmning	78
4.6.6 Varmepumper	80
4.6.7 Solvarme	84
4.6.8 Varmefordelingsanlæg	86
4.6.9 Varmt og koldt vand	91
4.6.9.1 Koldt vand	91
4.6.9.2 Varmt vand	91
4.6.9.3 Varmtvandsrør	95
4.6.10 Belysning	96
4.6.11 Andet elforbrugende udstyr	104
4.6.11.1 Enfamiliehuse	104
4.6.11.2 Flerfamiliehuse og erhverv	104
4.6.12 Solceller	105
4.6.13 Vindmøller	108
4.7 Vejledende tekniske bilag og tabeller	110
4.7.1 Generelt	110
4.7.1.1 Levetider for energibesparende foranstaltninger	113
4.7.1.2 GUF-værdier	113
4.7.2 Brændsel	114
.....	115
4.7.2.1 Omsætning mellem energienheder	117
4.7.3 Linjetab	117
4.7.3.1 Linjetab for ydervægsfundamenter ved terrændæk	117
4.7.3.2 Linjetab for kælderydervægsfundamenter, kælderydervæg i beton	118
4.7.3.3 Linjetab for kælderydervægsfundamenter, kælderydervæg i letbeton	118
4.7.3.4 Linjetab for sammenbygningsdetaljer	118
4.7.3.5 Linjetab for samlinger omkring vinduer/yderdøre og ydervæg	121
4.7.4 Vinduer og yderdøre	122
4.7.4.1 Solafskærmningsfaktor	122

4.7.4.2	Inddata for forskellige vinduestyper	123
4.7.4.3	Solvarmetransmittans, g.....	125
4.7.4.4	Standardskygger for vinduer og yderdøre.....	126
4.7.5	Standardværdier for temperaturfaktor,(b-faktor), for klimaskærmen	127
4.7.6	Standardværdier for ventilation.....	128
4.7.6.1	Normtal for naturlig ventilation i enfamiliehuse.....	128
4.7.6.2	Temperaturvirkningsgrad for varmegenvinding	128
4.7.6.3	Standard ventilationsanlæg i enfamiliehuse (anlæg som kun betjener én boligenhed).....	129
4.7.6.4	Standard ventilationsanlæg i flerfamiliehuse.....	129
4.7.6.5	Standard ventilationsanlæg i erhverv	130
4.7.7	Varmeproducerende anlæg.....	132
4.7.7.1	Små gaskedler.....	132
4.7.7.2	Små oliekedler	133
4.7.7.3	Små og store fastbrændselskedler	134
4.7.7.4	Store olie- og gaskedler	134
4.7.8	Fjernvarmeinstallationer	134
4.7.9	Anden rumopvarmning	135
4.7.10	Standardværdier for eksisterende varmepumper i enfamiliehuse.....	137
4.7.11	Varmefordelingsanlæg	141
4.7.11.1	Anlægstyper.....	141
4.7.11.2	Dimensionerende frem- og returtemperaturer	143
4.7.11.3	Automatik enfamiliehuse	143
4.7.11.4	Automatik flerfamiliehuse og erhverv.....	143
4.7.12	Varmerør	144
4.7.13	Cirkulationspumper varme.....	145
4.7.13.1	Typiske værdier for cirkulationspumper i store bygninger	145
4.7.13.2	Reduktionsfaktorer for cirkulationspumper i små bygninger	146
4.7.14	Varmt brugsvand	146
4.7.14.1	Tab fra mindre varmtvandsbeholdere i W/K ekskl. tilslutninger	146
4.7.14.2	Tab fra store varmtvandsbeholdere i W/K ekskl. tilslutninger.....	147
4.7.14.3	Varmetab fra kobberør/pexrør/plastrør og rustfri stålør i W/mk.....	147
4.7.14.4	Standard varmtvandsforbrug	148
4.7.15	Vindmøller	148

Bilag 1: Introduktion, almindelig bestemmelser

1.1 Introduktion

Energimærkninger udføres af energikonsulenter, der er ansat i et certificeret energimærkningsfirma. Et certificeret energimærkningsfirma skal overholde ”bekendtgørelse om energimærkning af bygninger ” som

er offentliggjort på retsinformationen "www.retsinformation.dk". Ved udførelse af energimærkninger skal reglerne i Håndbog for Energikonsulenter 202~~63~~ (HB202~~63~~) følges.

1.1.1 Struktur

Håndbogen er opdelt i to spalter. Spalten til venstre indeholder juridisk bindende regler, der skal overholdes ved udarbejdelse af energimærkninger, og spalten til højre indeholder vejledende kommentarer til de bindende regler.

Bilag 1 er regler af almen karakter ved udførelse af energimærkninger.

Bilag 2 anvendes ved energimærkning af nye bygninger.

~~Bilag 3 anvendes ved energimærkning uden bygningsgennemgang.~~

Bilag ~~34~~ anvendes ved energimærkning af eksisterende bygninger ~~efter "beregnet forbrug"~~, for både enfamiliehuse, ~~og~~ flerfamiliehuse og erhverv.

[Bilag 4 anvendes ved ajourføring af energimærkninger...](#)

[Bilag 5 anvendes ved udarbejdelse af renoveringspas.](#)

Tekniske bilag og tabeller, der alle er af vejledende karakter, fremgår af denne håndbogs bilag ~~43~~, kapitel ~~43~~.7.

HB202~~63~~ rummer ændringer, tilføjelser og forenklinger til Statens Byggeforskningsinstituts anvisning nr. 213 (SBI-anvisning 213) og skal derfor ses i sammenhæng med denne. Det betyder, at SBI-anvisning 213 anvendes, hvis denne håndbog ikke beskriver forholdet. Desuden bygger HB202~~63~~ på en række forskellige forskrifter, normer og standarder, som energikonsulenten skal have kendskab til. Såfremt HB202~~63~~ afviger fra andre forskrifter, normer og standarder, er det HB202~~63~~, der er gældende.

HB202~~63~~ kan således ikke stå alene, og hvis der er områder, hvor der opstår tvivl, eller som ikke er behandlet i HB202~~63~~, skal energikonsulenten søge oplysninger i andre forskrifter. Det er således en forudsætning for udarbejdelse af energimærkninger for enfamiliehuse, at energikonsulenten bl.a. har rådighed over og kendskab til de gældende:

- [Gældende bygningsreglement, SBI-anvisning 213 og til det enhver tid gældende SBI-beregningsprogram.](#)
- [Relevante indberetningsprogrammer til beregning af bygningers energimæssige ydeevne ud fra metodebeskrivelsen i gældende bygningsreglement og vejledninger til disse:](#)
- ⁴ SBI-anvisning 213

- DS 418, Beregning af bygningers varmetab.
- DS 439, Norm for vandinstallationer.
- DS 447, Ventilation i bygninger.
- DS 452, Termisk isolering af tekniske installationer.
- DS 469, Varme- og køleanlæg i bygninger.

For udarbejdelse af energimærkninger for flerfamiliehuse [og erhverv](#) er det, udover ovenstående forskrifter, en forudsætning, at energikonsulenten har rådighed over og kendskab til:

- DS/EN 12464-1, Lys og belysning - Belysning ved arbejdspladser - Del 1: Indendørs arbejdspladser.

BESTEMMELSE

VEJLEDNING

1.2 Håndbogens anvendelsesområde

Stk. 1. Håndbogens regler gælder for energimærkning af følgende bygningstyper med tilhørende anvendelseskoder fra BBR:

- 1) 110, 120, [121](#), [122](#), 130, ~~130~~, 131 og 132. Derudover 185 og 190 under 500 m².

(Stuehus til landbrugsejendom, fritliggende enfamiliehus (parcelhus), række-, kæde-, [klynge](#)- eller dobbelthuse (lodret adskillelse mellem enhederne)).
- 2) 140, 150, 160, 185, 190, [330](#), 331, 332, 333, 334, 339, 520, 522, [523](#) og 529. Derudover 185 og 190 over 500 m². (Etageboligbebyggelse, kollegium, døgninstitution, anden bygning til helårsformål, hotelværelser, bygning til

(1.2.1, stk. 1) Anvendelsesområdet for håndbogen er eksisterende og nye bygninger.

Kun bygningstyper og anvendelseskoder, som fremgår af §§ [34-5-6](#) i bekendtgørelse om energimærkning af bygninger, er undtaget energimærkning.

De særlige regler, som gælder for energimærkning af nye bygninger, er beskrevet i bilag 2.

For anvendelseskoderne 185 og 190 er det bygningens opmålte opvarmede etageareal, som skal være under 500 m².

Energimærkeskalaen for boliger (boligskalaen) benyttes for disse anvendelseskoder:

Enfamilie: 110, 120, [121](#), [122](#), 130, 131 og 132. Derudover 185 og 190 under 500 m².

ferieformål (feriekoloni og vandrehjem m.v.) og lignende bortset fra sommerhus).

- 3) [310](#), 311, 312, 313, 314, 315, 319, [320](#), 321, 322, 323, 324, 325, 329, [330](#), 331, 332, 333, 334, 339, [390](#) (bygninger til handel, service og administration m.v.) og [410](#), 411, 412, 413, 415, [416](#), 419, [420](#), 421, 422, 429, [430](#), 431, 432, 433, 439, [440](#), 441, 442, 443, 444, 449, [490](#), 521, [530](#), 531, 532, 533, 534, 535, 539 og 590 (bygninger til kulturelle formål samt institutioner, idrætsudøvelse m.m.).

Flerfamilie: 140, 150, 160, 185, 190, [310](#), 331, 332, 333, 334, 339 (hotelværelser), [522](#), [523](#) og 529. Derudover 185 og 190 over 500 m².

Energimærkeskalaen for erhverv (Erhvervsskalaen) benyttes for disse anvendelseskoder:

Erhverv: [310](#), 311, 312, 313, 314, 315, 319, [320](#), 321, 322, 323, 324, 325, 329, [320](#), 331, 332, 333, 334, 339 (ekskl. hotelværelser), [390](#), [410](#), 411, 412, 413, 415, [416](#), 419, [420](#), 421, 422, 429, [430](#), 431, 432, 433, 439, [440](#), 441, 442, 443, 444, 449, [490](#), 521, [530](#), 531, 532, 533, 534, 535, 539 og 590

Ved energimærkning af hoteller anvendes metoden blandet anvendelse (se bilag [43](#), kapitel [43.4.54](#)), da hotelværelser anses som bolig og f.eks. reception, restaurant og andre fælleslokaler som erhverv.

Stk. 2. Krav til energikonsulenter og hvilke anvendelseskoder, de må energimærke, er følgende:

Kun [enfamilieshuskonsulenter-energikonsulent I](#) kan energimærke:

- Bygninger med BBR-anvendelseskoderne 110, 120, [121](#), [122](#), 130, 131 og 132. Derudover 140, 185 og 190 under 500 m².

Kun [flerfamilieshuskonsulenter-energikonsulent II](#) kan energimærke:

- Bygninger med BBR-anvendelseskoderne 140, 150, 160, 185, 190, [310](#), 311, 312, 313, 314, 315, 319, [320](#), 321, 322, 323, 324, 325, 329, [330](#), 331, 332, 333, 334, 339, [390](#), [410](#), 411, 412, 413, 415, [416](#), 419, [420](#), 421, 422, 429, [430](#), 431, 432, 433, 439, [440](#), 441, 442, 443, 444, 449, [490](#), 520, - 521, 522, [523](#), 529, [530](#), 531, 532, 533, 534, 535, 539 og 590.

1.3 Indberetning og IT-programmer til indberetning af energimærkninger

Stk. 1. Energimærkninger skal indberettes af energikonsulenter til Energistyrelsen ved benyttelse af godkendte indberetningsprogrammer.

Stk. 2 Energistyrelsen godkender indberetningsprogrammerne.

Indberetningsprogrammerne følger kravene til beregninger og indberetningsformater, som beskrevet i bygningsreglementet, Håndbog for Energikonsulenter samt de SBI-anvisninger og standarder, der henvises til i bekendtgørelsen.

Derudover kan Energistyrelsen bl.a. stille krav om kontrolforanstaltninger, såsom digital automatisk kontrol af indtastninger ved brug af valideringer.

(1.3., stk. 1) Når energimærkningen er accepteret af indberetningssystemet, får den tildelt et energimærkningsnummer, og der returneres en rapport til energikonsulenten.

(1.3., stk. 2) De til enhver tid godkendte indberetningsprogrammer fremgår af Energistyrelsens hjemmeside.

Energistyrelsen stiller ikke krav til, hvordan indberetningsprogrammerne i øvrigt er opbygget og hvilke brugerfaciliteter, der i øvrigt stilles til rådighed, udover hvad der fremgår af HB20263.

Der anvendes digitale automatiske kontroller af indtastningerne i indberetningsprogrammerne. Valideringerne er opdelt i to kategorier:

- *Valideringer som medfører, at man ikke kan indberette energimærkningen.*
- *Valideringer, som gør opmærksom på mulig fejl. Tilsidesættelse af disse valideringer, kan begrundes i indberetningsprogrammet.*

1.3.1 Bygningsgennemgang

Stk. 1. Energikonsulenten skal altid foretage en bygningsgennemgang på stedet eller virtuelt, jf. dog stk. 2.

(1.3.1, stk. 1) Bygningsgennemgangen kan suppleres af tegningsmateriale, diverse dokumentation, tidligere indberettede energimærkninger mm., når dette vurderes troværdigt til brug for energimærkningen.

Den virtuelle besigtigelse kan ske på en online videoforbindelse eller lignende. Der skal være adgang til alle relevante bygningsdele som ved

besigtigelse på stedet.

Stk. 2. Foretages energimærkning efter reglerne om energimærkning uden bygningsgennemgang af nye bygninger, jf. bilag 2, eller eksisterende bygninger, der ikke tidligere er energimærket³, skal der ikke foretages en bygningsgennemgangen som udgangspunktet foretages på stedet.

1.3.2 Maksimal tid mellem bygningsgennemgang og indberetning

Stk. 1. Indberetning skal ske indenfor to måneder efter, at bygningsgennemgangen er afsluttet.

Stk. 2. For bygninger med et etageareal mellem 10.000 m² og 20.000 m² skal indberetning afsluttes inden 3 måneder efter, bygningsgennemgangen er afsluttet.

Stk. 3. For bygninger med et etageareal på 20.000 m² og derover skal indberetning afsluttes inden 4 måneder efter, bygningsgennemgangen er afsluttet. Fristen for indberetning forlænges med en måned for hver yderligere 10.000 m² etageareal bygningen måler.

1.4 Indhold i energimærkning, herunder skalaen

Stk. 1. Alle energimærkninger for eksisterende bygninger jf. bilag 4³, skal indeholde følgende elementer:

- 1) Et energimærke, som er udtryk for bygningens energimæssige ydeevne beregnet under standardbetingelser for vejr, benyttelse, driftstider m.v. Dette tal divideres med størrelsen af det opvarmede areal, og resultatet benyttes til at indplacere bygningen på en energimærkeskalaen:

Ved beregning af den samlede energi behov energimæssige ydeevne til brug for indplacering af bygningen på energimærkeskalaen, skal energiforbruget af de enkelte energiformer ganges med en energifaktor, som fremgår af bygningsreglementet.

De godkendte Indberetningsprogrammer ne ganger automatisk med denne faktor.

For bygninger anvendes en faktor 1,9 for el og en faktor på 0,85 for fjernvarme. For andre former for varme anvendes en faktor på 1 og den relevante nyttevirkning.

For eksisterende bygninger der kan angives som nulemissionsbygninger skal

(1.4, stk. 1, nr. 1) Grænseværdierne for de forskellige skalatrin, findes på www.hbemo.dk ~~Hbemo.dk~~, under vejledning.

- A⁰2020 svarer til en ny bygning, der opføres som bygningsreglementets lavenergiklassenulemissionsbygning.
- A2015 svarer til en ny bygning, der er opført efter bygningsreglement 2015 (BR15) eller opføres efter bygningsreglement 2018 (BR18). Der kan også være tale om en energirenoveret eksisterende bygning.
- B svarer til en bygning opført efter kravene i bygningsreglement 2010 (BR10), bygningsreglement 2008 (BR08) eller bygningsreglement 1998 med tillæg (BR98s). Der kan også være tale om en energirenoveret eksisterende bygning. A2010 svarer til en bygning opført efter Bygningsreglement 2010 (BR10).
- opført efter kravene i Bygningsreglement bygningsreglement 2010 (BR10), bygningsreglement 2008 (BR08) eller bBygningsreglement 1998 med tillæg (BR98s).

Indplacering på energimærkeskalaen fremkommer ved en beregning af bygningens behov for energitilførsel pr. kvadratmeter opvarmet areal.

Beregningen af energi behovet den energimæssige ydeevne sker ved brug af indberetningsprogrammer, der benytter følger den seneste udgave af metodebeskrivelsen til bestemmelse af bygningers energimæssige ydeevne, jf. beregningskernen for det gældende bygningsreglement (SBI's program til beregning af energiramme).

De fleste bygninger forsynes med mindst to forskellige energiformer, f.eks. en bygning med fjernvarme og el til bygningsdrift. Ved sammenvejningen af disse forskellige forsyningsformer anvendes de respektive faktorer.

grænseværdien for bygningens energiforbrug overholdes.

Samtidig skal alle supplerende energimæssige krav, om forbud mod brugen af fossile brændsler på matriklen, maksimal driftsrelateret drivhusgasudledning, kapacitet til at reagere på eksterne signaler og VE-andel til at dække primærenergiforbrug også være overholdt, jf. gældende bygningsreglement.

Dette registreres og angives i energimærkningsrapporten.

2) CO₂ udledning.

Energifaktorer fremgår af www.hbemo.dk

Såfremt den energimæssige grænseværdi er overholdt, men et eller flere af de supplerende krav ikke er overholdt, kan bygningen ikke angives som en nulemissionsbygning.

(1.4, stk. 1, nr. 2) Energimærkningen indeholder en beregning af bygningens CO₂ udledning. CO₂ udledningen ved forbrug af brændsler beregnes ud fra brændslernes emissionskoefficienter. CO₂ udledning fra fjernvarme og elforbruget beregnes ud fra et landsdækkende gennemsnit.

Emissionsfaktorer fremgår af www.hbemo.dk

~~De godkendte i~~ Indberetningsprogrammerne holder disse værdier opdateret i programmerne.

3) CO₂ besparelse.

(1.4, stk. 1, nr. 3) Energimærkningen indeholder en beregning af den forventede CO₂ besparelse ved gennemførelse af de foreslåede rentable energibesparelser.

4) Rentable energibesparelsesforslag.
Energimærkningen skal indeholde en beskrivelse af de rentable energibesparelser, der kan gennemføres.

(1.4, stk. 1, nr. 4) For nærmere beskrivelse af energibesparelsesforslag se bilag [4-3](#) ved energimærkning af eksisterende bygninger.

Det er de energibesparelser, hvor den simple tilbagebetalingstid maksimalt er lig med foranstaltningens levetid, der skal medtages.

5) Energibesparelsesforslag, som i øvrigt kan anbefales gennemført.

(1.4, stk. 1, nr. 5) For nærmere beskrivelse af energibesparelsesforslag se bilag [4-3](#) ved energimærkning af eksisterende bygninger

Energimærkningen skal desuden indeholde en gennemgang af, hvilke energibesparelsetiltag der kan være fordelagtige og bør overvejes i

forbindelse med gennemførelse af renovering eller ombygning.

Det vil sige, at hvis tilbagebetalingstiden er længere end foranstaltningens levetid, skal tiltaget indgå som energibesparelsesforslag ved renovering eller ombygning. Dette omfatter de tiltag, der blandt andet er beskrevet i bygningsreglementets kapitel 11.

6) En bygningsbeskrivelse.

Beskrivelsen skal opfylde kravene i bilag 43, kapitel 43.3 "Bygningsgennemgang og registrering".

Stk. 2. Alle energimærkninger for nye bygninger jf. bilag 2, skal indeholde følgende elementer:

- Et energimærke jf. stk. 1, nr. 1.
- CO₂ udledning jf. stk. 1, nr. 2.

Stk. 3. Energimærkninger for eksisterende bygninger jf. bilag 43, og nye bygninger jf. bilag 2, kan desuden indeholde:

KorrektionsfaktorTillæg:

En korrektionsfaktor er ~~Et~~ tillæg, der gives ved bygninger eller bygningsafsnit med behov for f.eks. et højt belysningsniveau, ekstra meget ventilation, et stort forbrug af varmt brugsvand eller lang benyttelsestid samt bygninger med stor rumhøjde forhøjes energirammen med et tillæg, der modsvarer det beregnede energiforbrug hertil. Procesenergi, som f.eks. ventilation af stinkskebe, indgår ikke i energirammen.

Et eventuelt tillæg gives kun for andre bygninger end boliger og kan indgå i energirammen, i henhold til bygningsreglementet.

(1.4, stk. 3) Mht. afgrænsning af højt belysningsniveau, ekstra meget ventilation, stort forbrug af varmt brugsvand, bygninger med stor rumhøjde eller lang benyttelsestid, se SBI-anvisning 213 Bygningers energibehov.

I de tilfælde, hvor brugstiden afviger væsentligt fra 45 timer/uge, foretages der både en beregning med den aktuelle brugstid og med en brugstid på 45 timer/uge for at bestemme tillægget til energirammen. Man kan derfor også regne med en brugstid, der er mindre end 45 timer/uge.

Tillægget regnes som forskellen mellem energiforbruget~~behøvet~~ ved aktuelle forhold minus energiforbruget~~behøvet~~ ved standardforhold, og kan dermed blive negativt.

~~Stk. 4. Alle energimærkninger for bygninger uden bygningsgennemgang jf. bilag 3, skal indeholde følgende elementer:~~

- ~~• Et energimærke jf. stk. 1, nr. 1.~~
- ~~• Rentable energibesparelsesforslag jf. stk. 1, nr. 4.~~
- ~~• Energibesparelsesforslag, som i øvrigt kan anbefales gennemført jf. stk. 1, nr. 5.~~

~~(1.4, stk. 4) For nærmere beskrivelse af energibesparelsesforslag se bilag 3 ved energimærkning uden bygningsgennemgang.~~

1.5 Stamdata

Stk. 1. Ved indberetning af energimærkningsrapporter skal der anføres en række stamdata. Nedenfor er angivet særlige regler i forbindelse med indberetningen for visse stamdata.

(1.5, stk. 1) Stamdata er f.eks. bygningens adresse, kommunenr., BFE-nr., bygningsnr., opførelsesår, anvendelse, boligareal ifølge BBR, erhvervsareal ifølge BBR, boligareal opvarmet, erhvervsareal opvarmet m.m.

1.5.1 Bygningens adresse

Stk. 1. Bygningens adresse (vejnavn, husnummer, postnummer og by) skal angives. Der skal anvendes korrekt format.

(1.5.1, stk. 1) Som f.eks. "Nørregade 7". Husnummeret er altid på 1 til 3 cifre og eventuelt et bogstav. Betegnelser som "Nørregade 7-11" må ikke bruges.

Bygningens adresse er den adresse, som er opgivet på BBR-meddelelsen.

Stk. 2. Bygningens vejkode skal angives.

Stk. ~~23~~. Ved energimærkning af en bygning med flere adresser og/eller opgange/dørnumre skal

(1.5.1, stk. ~~23~~)

- I rapportens adressefelt anføres som altid adressen for bygningen ifølge BBR.*

samtligte adresser fremgå af energimærkningsrapportens forside.

- *I indberetningsprogrammerne er et felt, som normalt anvendes til at anføre bebyggelsens kaldenavn eller lignende, her er der plads til at anføre alle veje/gader og opgangsnumre, som energimærkningen dækker.*

Et eksempel kunne være:

- *Venedigvej 1, 2300 København S.*
- *Uddybning med alle opgange/adresser, der er omfattet af energimærkningen. = Venediggaarden på Venedigvej 1-7 og Øresundsvej 110-112.*

Stk. 34. Oplysninger i indberetningsprogrammet valideres med oplysningerne om bygningens adresse fra BBR. I visse tilfælde kan bygninger undtages fra valideringen, før indberetning kan gennemføres.

(1.5.1, stk. 34) Eksempler på bygninger, der skal undtages fra validering, før indberetning kan gennemføres, er:

- *Bygninger, der pga. sikkerhedsklassifikation optræder uden anvendelse.*

1.5.2 Identifikation af bygningen

Stk. 1. Energikonsulenten skal sikre, at adresse for bygningen passer sammen med kommune-, BFE- og bygningsnr.

[Der skal anvendes BFE nr. for den samlede faste ejendom \(SFE\).](#)

Stk. 2. Ved energimærkning af rækkehuse, hvor den enkelte boligenhed ikke er registreret som én bygning i BBR, sker identificering, udover den i stk. 1 angive metode, også sammen med adressen for boligenheden. Adressen angives med vejnavn, husnummer (evt. i kombination med et bogstav), og evt. dørplacering (tv, mf eller th).

(1.5.2, stk. 1) Kommune-, BFE- og bygningsnr. kan slås op på www.boligejer.dk, under BBR-meddelelse, eller i OIS-registeret.

(1.5.2, stk. 2) Den nøjagtige adresse for enheden kan slås op i OIS via de indberetningsprogrammer, der benyttes til energimærkningen.

1.5.3 ~~Opførelsesår, årstal for til- og ombygning m.v.~~ Generelle oplysninger om bygningen

Stk. 1. Bygningens opførelsesår og om-/tilbygningsår skal fremgå af energimærkningen, når dette er angivet i BBR.

Om-/tilbygningsår, som ikke er registreret i BBR, kan anføres i "energikonsulentens supplerende kommentarer".

Stk. 2. Bygningens Ejendommens ejerforhold i BBR skal angives.

Stk. 3. Bygningens bolig- og erhvervsareal i BBR skal angives.

Stk. 4. Bygningens fredningsstatus skal angives, når dette er angivet i BBR.

1.5.4 Bygningens anvendelse

Stk. 1. Energimærkningen skal indberettes med den hovedanvendelseskode, som fremgår af BBR, jf. dog stk. 4.

Stk. 2. Anvendelseskode fremgår af BBR-meddelelsen. Hvis anvendelseskode i BBR-meddelelsen ikke er korrekt, eller energimæssige forhold er registreret forkert i BBR, bør energikonsulenten afbryde energimærkningen og bede ejer om at opdatere BBR, for efterfølgende at energimærke korrekt.

Energikonsulenten skal, hvor ovenstående ikke er muligt, udarbejde og indberette med den i BBR anførte anvendelseskode og skrive en bemærkning i

(1.5.4, stk. 2) Når Energikonsulenten gør ejeren opmærksom på mulig forkert registrering i BBR, kan energikonsulenten f.eks. indhente fuldmagt fra boligejer til at ændre BBR-oplysningerne.

Problemet kan være aktuelt ved f.eks. parcelhuse, som er blevet opdelt i to enheder, og hvor dette ikke fremgår af BBR.

Derudover ved parcelhuse, hvor et udhus, dvs. en BBR-kode, der ikke skal energimærkes, er blevet inddraget til bolig.

energimærkningsrapporten om, at der er fejl i BBR i energikonsulentens supplerende kommentarer.

Stk. 3. Indeholder en bygning flere anvendelseskoder, skal energikonsulenten udarbejde energimærkningen i overensstemmelse hermed.

Stk. 4. I det tilfælde, der ligger en byggesag med ændret anvendelse ved kommunen, skal energimærkning ske efter den nye anvendelse, som er anført i byggetilladelsen.

(1.5.4, stk. 3) BBR-meddelelse kan for en bygning indeholde flere anvendelseskoder, hvor der dog er angivet en hovedanvendelse.

1.5.5 Foto af bygningen

Stk. 1. Der indsættes et digitalt foto af bygningen i energimærkningsrapporten, som tydeligt viser den energimærkede bygning. Fotoet skal være i farver, og formatet er b 110 mm x h 74 mm.

(1.5.5, stk. 1) Hvis der er flere bygninger i energimærkningsrapporten, bør der anvendes et billede, der beskriver alle bygningerne bedst muligt. Der kan kun uploades ét billede pr. rapport.

For enfamiliehuse kan det være en god ide at tage billedet fra vejsiden, som alle har adgang til.

1.5.6 Energikonsulentens navn

Stk. 1. Navnet på den energikonsulent, som har udarbejdet energimærkningen, skal fremgå af rapporten.

1.5.7 Firmaets navn og CVR-nummer

Stk. 1. Navn og CVR-nummer på det ansvarlige ~~certificerede~~ energimærkningsfirma, der står for udarbejdelsen af energimærkningen, skal fremgå af rapporten.

Bilag 2

Bilag 2: Nye bygninger

Formålet med energimærkning af nye bygninger er, at kontrollere om bygningen lever op til kravene, der ligger til grund for byggetilladelsen i forhold til de energimæssige krav.

Bygningsreglementet fastsætter med energirammen krav til, hvor meget energi der må tilføres bygningen udefra ved normal brug af bygningen.

Derudover fastsætter bygningsreglementet minimumskrav til isoleringsstandarder af bygningen (varmetab) og til visse bygningskomponenter og installationer (mindste varmeisolering, e-ref. og effektivitet m.v.).

For nulemissionsbygninger fastsætter bygningsreglementet endvidere supplerende krav om forbud mod brugen af fossile brændsler på matriklen, maksimal driftsrelateret drivhusgasudledning, kapacitet til at reagere på eksterne signaler og VE-andel til at dække primærenergiforbrug.

2.1 Energimærkning af nye bygninger

BESTEMMELSE

VEJLEDNING

Stk. 1. Det fremgår af byggetilladelsen, hvilket bygningsreglement bygningen skal leve op til. Kommunen kan i forbindelse med udstedelse af byggetilladelsen fastsætte yderligere krav eller lempelser til bygningen.

(2.1, stk. 1) F.eks. kan kommunen bestemme, at bygningen skal leve op til energikravene for lavenergiklassenbygninger.

Stk. 2. Inden ibrugtagning af ny bygning skal ejeren lade udarbejde en energimærkning af bygningen, medmindre der er foretaget projektsalg eller projektudlejning. Energimærkning af nybyggeri

(2.1, stk. 2) Ved ibrugtagning forstås, at kommunen har udstedt ibrugtagningstilladelse. Der skal dermed udarbejdes energimærkning efter reglerne for

foretages på grundlag af en bygningsgennemgang.

I de tilfælde, hvor kommunen har givet tilladelse til, at bygningen kan tages helt eller delvist i brug, selv om byggearbejdet endnu ikke er afsluttet, kan bygningen energimærkes efter reglerne om energimærkning af nye bygninger, når byggearbejdet afsluttes.

Stk. 3. Er der udstedt ibrugtagningstilladelse, kan der ikke udarbejdes energimærkning efter reglerne for nybyggeri, jf. dog stk. 2.

Stk. 4. For bygninger med blandet anvendelse vægtes ~~energibehovene~~ ~~energiforbrugene~~ for bolig- og erhvervsdelen med arealerne for de to anvendelser.

Ved blandet anvendelse skal der være udarbejdet xml-filer for de respektive anvendelser. I indberetningsprogrammerne for energimærkning skal disse filer opdeles i zoner. En bygning kan kun få en energimærkningsrapport og et samlet mærke.

Bygningen overholder bygningsreglementets krav til energirammen, hvis det vægtede energiforbrug er mindre eller lig med den vægtede middelværdi af energirammerne for bolig- og erhvervsdelen i henhold til byggetilladelsen og det relevante bygningsreglement.

Stk. 5. Bygninger, der ikke lever op til energikravene i byggetilladelsen, får ikke noget energimærke.

Stk. 6. En energimærkningsrapport må kun indeholde energimærkning af én bygning.

Undtagelse er rækkehuse, hvis byggetilladelsen omfatter flere boligenheder, der er slået sammen til en bygning, og der foreligger en dokumentation for energirammen af denne bygning i én xml-fil. [I disse tilfælde, skal energikonsulenten registrere en adresse for hver boligenhed i energimærket.](#)

nybyggeri frem til kommunen har udstedt ibrugtagningstilladelse.

(2.1, stk. 3) Oplyser eller dokumenterer bygningsejer, at der er udstedt ibrugtagningstilladelse udarbejdes energimærkning efter reglerne for eksisterende bygninger.

(2.1, stk. 4) I bygninger med blandet anvendelse, hvor der f.eks. indenfor samme bygning er både boliger og butikker, foretages der en underopdeling af bygningens samlede opvarmede etageareal i bygningsafsnit med samme anvendelse. Ved fastlæggelse af energirammen for bygningen anvendes den samme opdeling i bygningsafsnit med forskellig anvendelse.

Hvis en bygning på 1000 m² f.eks. er indrettet med 700 m² bolig og 300 m² erhverv, bestemmes den samlede energiramme ud fra 70 % af energirammen for boliger plus 30 % af energirammen for andre bygninger. Det tilsvarende gælder ved beregning af energiforbruget.

(2.1, stk. 6) Ved energimærkning af nye bygninger efter bilag 2 foretages der en kontrol af, om enhederne lever op til de energimæssige krav, der ligger til grund for byggetilladelsen. Derfor er det vigtigt med bygningsgennemgang af alle enhederne.

2.2 Grundlag samt indgåelse af aftale om energimærkning af en ny bygning

BESTEMMELSE

VEJLEDNING

Stk. 1. Inden udarbejdelsen af energimærkningen påbegyndes, skal der mellem [det certificerede energimærkningsfirmaet](#) og rekvirenten eller dennes befuldmægtigede foreligge en aftale inklusiv grundlaget for energimærkningen.

Aftalen og grundlaget skal mindst indeholde følgende punkter:

- 1) At aftalen omfatter energimærkning i henhold til gældende retningslinjer.
- 2) Bygningens adresse, kommunenr., BFE-nr., bygningsnr. og etageareal ifølge BBR.
- 3) At rekvirenten udleverer byggetilladelsen for bygningen, hvoraf det fremgår, hvilket bygningsreglement bygningen lever op til, og om der er givet dispensationer for bygningen.
- 4) At rekvirenten udleverer en opdateret energirammeberegning som xml-fil, der dokumenterer, om bygningen overholder kravene til energirammen. Det vil sige, at hvis der i løbet af byggeriet er lavet ændringer, skal det rettes til i energirammeberegningen.

For ombygninger, ændret anvendelse og midlertidige flytbare pavilloner er der efter bygningsreglementet alternativer til energirammen, hvorfor der ikke kræves en energirammeberegning for disse bygninger.

(2.2, stk. 1, nr. 2) Hvis der ved indberetningstidspunktet ikke foreligger oplysninger om etagearealer i BBR, angives disse [ud fra de tilladte arealer i byggetilladelsen](#). ~~med o-~~

(2.2, stk. 1, nr. 4) Efter bygningsreglementet skal der for nye bygninger foreligge en energiramme, der omfatter bygningens samlede behov for tilført energi til opvarmning, ventilation, køling, varmt brugsvand og belysning. Men for ombygninger, ændret anvendelse og midlertidige flytbare pavilloner skal der ikke foreligge en energirammeberegning. Her kan energikonsulenten i stedet forholde sig til om de alternative energikrav er opfyldte.

Tilbygninger er undtaget fra energimærkning af nye bygninger. Dette fremgår af kap. [5-8](#) i

bekendtgørelse om energimærkning af bygninger.

- 5) Dokumentation for trykprøvning skal foreligge, hvis byggetilladelsen sætter krav herom, eller der er gennemført trykprøvning.
- 6) Opdaterede bygnings- og installationstegninger, der viser udførte forhold. *(2.2, stk. 1, nr. 6) F.eks. tegninger som plan, snit, facade osv.*
- 7) Energidata på vinduer, døre og porte, og/eller dokumentation for at bygningsreglementets krav til energibalance er opfyldt. *(2.2, stk. 1, nr. 7) Energidata på vinduer, døre og porte, skal oplyse data som: U-værdier, Glasandel F_g, Solvarmetransmittans g, mm. til brug for beregning af bygningens energiforbrug.*
Hvis vinduer, døre og porte indtastes med vægtede gennemsnit, skal dette gøres inden for rammerne beskrevet i SBI-anvisning 213.
- 8) Data på varmeanlæg, brugsvandsanlæg og cirkulationspumper.
- 9) Funktionsafprøvning eller nødvendigt dokumentation for ventilationsanlæg i henhold til bygningsreglementet, såfremt bygningen ikke er naturlig ventileret.
- 10) Funktionsafprøvning eller nødvendigt dokumentation af varme- og køleanlæg i henhold til bygningsreglementet.
- 11) Data på vedvarende energi, såfremt det er installeret i bygningen. *(2.2, stk. 1, nr. 11) Dvs. energidata såsom solceller, solvarmeanlæg, varmepumper osv.*
- 12) -Funktionsafprøvning i henhold til bygningsreglementet på belysningen, ved andre bygninger end boliger.
- 13) [Resultaterne af beregningen af bygningens klimapåvirkning over dens livscyklus i henhold til bygningsreglementet, hvis byggetilladelsen sætter krav herom.](#) *(2.2, stk. 1, nr. 13) Resultaterne omfatter både beregninger for at dokumentere bygningens klimapåvirkning og beregninger for overholdelse af de fastsatte grænseværdier. Hertil betragtes det anvendte*

etageareal i beregningerne også som et resultat, der skal være en del af grundlaget.

143 Honorar for opgaven.

)

154 Eventuelle bilag.

)

Stk. 2. Energikonsulenten skal bede om en opdateret energirammeberegning som xml-fil, hvis energirammeberegningen ikke er opdateret, er fejlbehæftet, eller af anden grund ikke overholder kravene til energirammeberegninger ifølge ~~SBI-anvisning 213~~ jf. dog stk. 1, nr. 4.

I det tilfælde, hvor ændringer kan dokumenteres, kan energikonsulenten selv foretage opdateringen. Med dokumentation menes, når energikonsulenten alene viderefører data fra modtaget dokumentation til energirammeberegningen, for f.eks. ventilation eller bygningens tæthed.

I det tilfælde, hvor energikonsulenten foretager ændringer i energirammeberegningen, skal det fremgå under "energikonsulentens supplerende kommentar", hvilke ændringer der er foretaget.

Stk. 3. Hvis nødvendigt materiale ikke kan rekvireres, skal energikonsulenten konkludere, at bygningen ikke lever op til energikravene, der ligger til grund for byggetilladelsen.

Stk. 4. Energimærkningen skal afspejle bygningens fysiske karakteristika og de faktiske forhold på tidspunktet for bygningsgennemgangen.

2.3 Energimærkningens indhold

Stk. 1. Energimærkningsrapporten for nyopførte bygninger skal indeholde følgende elementer:

(2.2, stk. 2) Opdateringer, der alene vedrører tekstændringer eller andre "ikke-beregningsmæssige" ændringer, kan ikke kræves opdateret.

Hvis energikonsulenten selv opdaterer energirammeberegningen vil f.eks. energikonsulentens egne opmålinger ikke være tilstrækkelig dokumentation, hvorfor energikonsulenten i disse tilfælde skal bede om at få opdateret energirammeberegningen.

1) Bygningens energimærke.

(2.3, stk. 1, nr. 1) Bygningens energimærke er selve karakteren, f.eks. A2015.

Energimærkningen indeholder alene et energimærke, såfremt bygningen lever op til energikravene, der ligger til grund for byggetilladelsen.

2) En vurdering af om bygningsreglementets krav til dimensionerende transmissionstab er overholdt jf. dog kap. 2.3.2, stk. 2.

3) En vurdering af om kravene til mindste varmeisolering (herunder e-ref. for vinduer) af bygningsdele samt effektivitet m.v. af varmfordelings-, ventilations- og fyringsanlæg m.v. er opfyldt.

4) En beskrivelse af eventuelle afvigelser mellem bygningen og byggetilladelsen.

5) Energikonsulentens konklusion.

Stk. 2. Hertil skal energimærkningen indeholde:

En vurdering af, om bygningen har kapacitet til at reagere på eksterne signaler, jf. gældende bygningsreglement.

Registrering af resultater af beregning af bygningens klimapåvirkning over dens livscyklus som udført i henhold til bygningsreglementet, hvis byggetilladelsen sætter krav herom.

(2.3, stk. 2) Det betyder, at bygningen skal kunne bidrage til fleksibilitet på energifterspørgselssiden for at støtte et mere pålideligt og effektivt energisystem. †

Det angives i energimærkningsrapporten med et "Ja", såfremt bygningen har kapacitet til at reagere på eksterne signaler.

Resultaterne af beregningerne for klimapåvirkning fremgår hhv. på forsiden som et opsummerende resultatet og i energimærkningsrapportens efterfølgende sider som en tabel med de enkelte faser i beregningen.

2.3.1 Bygningens energimærke

Stk. 1. Bygningens energimærke udtrykker bygningens energieffektivitet. Dette beskrives ved at indplacere bygningen på en energimærkeskala.

Ved beregning af den samlede energibehov energimæssige ydeevne til brug for indplacering af bygningen på energimærkeskalaen, skal energiforbruget af de enkelte energiformer ganges med en energifaktor, som fremgår af bygningsreglementet. Det sker automatisk i programmerne til indberetning af energimærker.

Stk. 2. Beregningen af energiforbrugetbehovet skal ske ved brug af beregningskernen beregningsmetoden for det i byggetilladelsen gældende bygningsreglement.

Stk. 3. Der kan kun udarbejdes det energimærke, som overholder alle de energimæssige krav i forhold til bygningsklassen.

Stk. 4. Til opgørelse af de årlige energiudgifter skal energikonsulenten angive den aktuelle energipris inklusiv afgifter og moms for de forskellige energiformer, der anvendes i bygningen.

(2.3.1, stk. 1)

- ~~A⁰2020~~ svarer til en bygning, der opføres som bygningsreglementets lavenergiklassenulemissionsbygning.
- ~~A2015~~ svarer til en bygning, der opføres efter bygningsreglement 2015 eller 2018.

Indplacering på skalaen fremkommer ved en beregning af bygningens behov for energitilførsel pr. kvadratmeter opvarmet areal (energirammen). Det fremgår af energimærkeskalaen, hvorledes en bygning indplaceres afhængig af energiforbrugetbehovet pr. m². Energimærkeskalaen findes på www.hbemo.dk~~hbemo.dk~~.

(2.3.1, stk. 2) Kravene til energirammen fremgår af det i byggetilladelsen gældende bygningsreglement. Hvis byggetilladelsen f.eks. er udstedt i henhold til BR18, skal beregningen af energiforbrugetbehovet ske ved brug af beregningsmetodenkernen for dette bygningsreglement.

(2.3.1, stk. 3) Hvis en bygnings energiforbrugbehov overholder kravene til ~~A⁰2020~~, men ikke overholder kravene til f.eks. tæthed, dimensionerende transmissionstab m.v. og supplerende krav til nulemissionsbygninger, kan bygningen ikke opnå et ~~A⁰2020~~ energimærke.

(2.3.1, stk. 4) Den aktuelle pris kan f.eks. indhentes på:

- www.elpris.dk
- www.gasprisguiden.dk

- www.drivkraftdanmark.dk/priser/fyringsolie-sommer/

Aktuelle priser er ikke nødvendigvis den timebaserede dagspris, men kan godt være energikonsulentens bedste vurdering ud fra den seneste tendens.

Den aktuelle energipris kan for bygninger, som har el som primær forsyning, og hvor dette fremgår af energirammeberegningen, være den reducerede elpris.

2.3.2 Dimensionerende transmissionstab

Stk. 1. Energimærkningsrapporten skal indeholde energikonsulentens vurdering af, om bygningen lever op til bygningsreglements krav til det dimensionerende transmissionstab jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Ombygninger, ændret anvendelse og midlertidige flytbare pavilloner, hvor der ikke er anvendt energirammeberegning, skal ikke indeholde denne vurdering.

(2.3.2, stk. 1) Kravene til det dimensionerende transmissionstab fremgår af det i byggetilladelsen gældende bygningsreglement.

2.3.3 Mindste varmeisolering

Stk. 1. Energimærkningsrapporten skal indeholde energikonsulentens vurdering af, om bygningen lever op til bygningsreglements krav til mindste varmeisolering af bygningsdele, varmfordelingsanlæg og fyringsanlæg.

(2.3.3, stk. 1) Kravene til mindstevarmeisolering fremgår af det i byggetilladelsen gældende bygningsreglement.

2.3.4 Afvigelser i forhold til byggetilladelsen

Stk. 1. Energikonsulenten skal registrere afvigelser i forhold til kravene, der ligger til grund for byggetilladelsen. Det vil sige, om bygningen overholder følgende:

- 1) Den energiramme, som er givet i byggetilladelsen.
- 2) Kravene til det dimensionerende transmissionstab.
- 3) Bygningsreglementets krav til energiforbrug og installationer.

(2.3.4, stk. 1) Det er ikke alle krav til installationer som fremgår af bygningsreglementet, men kun dem der har indflydelse på energiforbruget, som skal registreres.

2.3.5 Energikonsulentens konklusion

Stk. 1. På grundlag af en bygningsgennemgang foretaget på stedet, der kan suppleres af en virtuel gennemgang, og den nødvendige dokumentation, konkluderer energikonsulenten, om bygningen lever op til energikravene, der ligger til grund for byggetilladelsen eller ej.

Stk. 2. Det skal endvidere anføres i rapporten, om bygningen overholder energirammen, det dimensionerende varmetab samt bygningsreglementets krav til installationer og energiforbrug.

Stk. 3. Hvis der er udført ændringer af bygningen i forhold til forudsætningerne i byggetilladelsen, skal dette anføres i energimærkningsrapporten.

Stk. 4. Hvis ovennævnte krav er opfyldt anføres det i energimærkningsrapporten, at bygningen lever op til energikravene, der ligger til grund for byggetilladelsen.

Stk. 5. Hvis et eller flere af kravene ikke er opfyldt, får bygningen ikke tildelt et energimærke i

(2.3.5, stk. 5) Hvis konsulenten under bygningsgennemgangen konstaterer

energimærkningsrapporten. Derudover anføres i energimærkningsrapporten, at bygningen ikke lever op til energikravene, der ligger til grund for byggetilladelsen.

Det anføres i energimærkningsrapporten, hvorfor bygningen ikke lever op til energikravene.

Stk. 6. Hvis energikonsulenten har afbrudt bygningsgennemgangen, fordi energikravene i byggetilladelsen ikke er opfyldt, og der er sikkerhed for, at bygningen ikke lever op til disse krav, skal energikonsulenten redegøre for afvigelserne og begrunde, hvorfor disse medfører, at bygningen ikke kan leve op til kravene.

afvigelser, der samlet set vil indebære, at konsulenten med stor sikkerhed kan afgøre, at bygningen ikke kan leve op til kravet i energirammen, kan energikonsulenten vælge at afbryde energimærkningen, selv om konsulenten ikke har vurderet alle elementer i mærkningen.

Bilag 3

Bilag 3: Energimærkning uden bygningsgennemgang

3.1 Energimærkning uden bygningsgennemgang

BESTEMMELSE

VEJLEDNING

3.1.1 Generelt

~~Stk. 1 Bygninger, der kan energimærkes uden bygningsgennemgang, er bygninger med BBR-anvendelseskoderne 110 (stuehus til landbrugsejendom), 120, 130 (fritliggende enfamilieshus) og 131 og 132 (række-, kæde-, eller dobbelthus). Bygningerne skal opfylde følgende kriterier:~~

- ~~1) Bygningen skal være opført maksimalt 25 år før energimærkningen.~~

~~(3.1.1, stk. 1) Det forudsættes, at hele varmforsyningen hidrører fra en af de nævnte varmforsyninger. Der tages ikke hensyn til supplerende varmeinstallationer, som f.eks. solvarme, brændeovn, pejse og lignende.~~

~~(3.1.1, stk. 1, nr. 1) Ved energimærkning forstås det tidspunkt, hvor energimærkningen uden~~

2) Varmeforsyningen er olie, naturgas, fjernvarme, biobrændsel med centralvarmeanlæg, el og herunder varmepumpe.

bygningsgennemgang indberettes, og får en gyldighedsdato.

3) Hvis ansøgningen om byggetilladelsen er indsendt til kommunen den 1. april 2006 eller senere, skal bygningen energimærkes inden færdigmelding til kommunen. Hvis denne energimærkning ikke har fundet sted, kan bygningen ikke energimærkes uden bygningsgennemgang.

Det betyder, at der for bygninger, hvor byggetilladelsen er indsendt efter den 1. april 2006, skal være et energimærke efter reglerne for energimærkning af nye bygninger. Det er ikke tilstrækkeligt, at der forelægges energimærkning efter reglerne for eksisterende bygninger.

3.1.2 Skema og erklæring

Stk. 1. Der sendes et skema om oplysninger vedlagt en vejledning og erklæring til ejeren.

(3.1.3, stk. 1) Ejeren udfylder skema og underskriver erklæringen og sender dette til konsulenten. Energistyrelsens standardaftaleformular, som kan anvendes, findes på: www.hbemo.dk.

Stk. 2. Ejeren skal udfylde skemaet med oplysninger og underskrive erklæring ved energimærkning uden bygningsgennemgang.

Oplysningerne, der skal fremgå, er:

Ejers navn.

Adresse.

Bygningens opførelsesår.

Bygningens størrelse (m² bolig- og erhvervsareal).

Bygningens BBR anvendelseskode.

Varmeinstallation og brændsel/varmeforsyning.

Ved elvarme, om der er varmepumpe til opvarmning og varmt vand.

Af erklæringen skal fremgå:

At bygningen ikke har været underkastet omfattende ombygninger eller renoveringer, der påvirker den energimæssige ydeevne.

At eventuelle krav om energimærkning inden færdigmeldingen af bygningen er overholdt.

Stk. 3. Energikonsulenten skal sikre, at oplysninger, som afleveres af ejeren jf. stk. 2, stemmer overens med bygningens oplysninger i BBR. Derudover skal energikonsulenten kontrollere, at erklæringen er underskrevet uden forbehold.

Stk. 4. Energimærkning uden bygningsgennemgang kan ikke udarbejdes, hvis der er uoverensstemmelser mellem oplysningerne i BBR og ejerens oplysninger, samt erklæring jf. stk. 2.

Stk. 5. Der må maksimalt være en uoverensstemmelse på 10 % mellem ejerens oplysninger om bygningens størrelse og oplysningerne i BBR, ellers kan energimærkning uden bygningsgennemgang ikke udarbejdes.

(3.1.3, stk. 4): Oplysningerne kan hentes fra OIS. Konsulenten kan lave opslag i OIS via de indberetningsprogrammer, der benyttes til energimærkningen.

3.1.3 Energimærkningens indhold

Stk. 1. Energimærkningsrapporten for nyere bygninger, der energimærkes uden bygningsgennemgang, indeholder følgende elementer:

- 1) Bygningens energimærke. Indplacering på skalaen afhænger af bygningens opførelsesår og varmforsyning.
- 2) Bygningens grunddata.

(3.1.3, stk. 1) Bygningens energimærke udtrykker bygningens energieffektivitet. Dette beskrives ved at indplacere bygningen på en skala bestående af skalatrinene A2020, A2015, A2010, B, osv. til G.

Grænseværdierne for de forskellige skalatrin, findes på HBemo.dk, under vejledning.

Grunddata omfatter:

Bygningens anvendelse.

Opførelsesår.

3) En beskrivelse af energibesparelser, der kan overvejes ved renoveringer eller udskiftning af bygningsdele.

Bygningens størrelse.

Varmeinstallation og brændsel/forsyning.

Energibesparelser ved renovering eller reparation afhænger af:

Bygningens opførelsesår.

Varmeforsyning.

Muligheder for konvertering.

Bilag 43

Bilag 43: Energimærkning af eksisterende bygninger

43.1 Energimærkning af eksisterende bygninger

Formålet med energimærkning af eksisterende bygninger er at fremme energibesparelser i Danmarks bygningsmasse. Udarbejdelse af energimærkningen består af 3 dele:

1. Energimærke, hvorved bygningen indplaceres på energimærkeskalaen.
2. Energiplan, som er en oversigt over forslag til energiforbedrende og energibesparende tiltag i bygningen.
3. Dokumentation for energimærkningen og anden relevant information, herunder forudsætninger for energimærkningen og registreringer fra gennemgangen af bygningen og installationer, som er brugt til beregning af energimærket og vurderingen af forslag til energiforbedrende og energibesparende tiltag.

Energimærkninger giver desuden ejere, lejere og overdragere af bygninger eller bygningsenheder et sammenligningsgrundlag til at vurdere bygningers energimæssige ydeevne.

43.2 Indgåelse af aftale

BESTEMMELSE

VEJLEDNING

Stk. 1. Inden udarbejdelse af en energimærkning påbegyndes, bør der foreligge en skriftlig aftale mellem ~~det certificerede~~ energimærkningsfirmaet og bygningsejer.

Aftalen bør klarlægge følgende punkter:

- At aftalen omfatter energimærkning i henhold til gældende regler i Håndbog for Energikonsulenter.
- Bygningens adresse, kommunenr., BFE-nr., bygningsnr. og opførelsesår.
- Om der kan foretages destruktive undersøgelser, herunder i hvilket omfang og i hvilke bygningsdele.
- Honorar for opgaven.
- Præcisering af hvilke bilag der er vedlagt aftalen.

(43.2, stk. 1) *Energistyrelsens standardaftaleformular Udkast til aftaler om energimærkning af bygninger, som kan anvendes, findes på: www.hbemo.dk. Firmaet kan også udarbejde sin egen aftaleformular. Hvis firmaet vælger at udarbejde sin egen formular, bør denne mindst indeholde de oplysninger, som fremgår af stk. 1.*

For række-, kæde-, [klynge](#)- og dobbelthuse, hvor der udarbejdes en energimærkning for hele bygningen, gælder der yderligere krav til aftalegrundlaget, se her [kap. 43.4.21.1 Aftalegrundlag](#).

43.3 Indhentning af data

Stk. 1. For at udarbejde en retvisende energimærkning skal energikonsulenten aktivt søge at indhente følgende oplysninger fra bygningsejeren eller administrator for ejendommen:

- 1) Udfyldt ejeroplysningsskema, herunder om der er givet tilladelse til destruktiv undersøgelse.
- 2) Kopi af hulmursattest og bygningstegninger, hvis det findes.
- 3) Eventuel dokumentation for tekniske anlæg. F.eks. kedel, ventilationsanlæg m.m.

4) Eventuel kopi af årsopgørelse for det seneste års energi- og vandforbrug og de samlede omkostninger.

(43.3, stk. 1, nr. 4) Hvis ejeren ikke oplyser eller ikke kan oplyse varmekonsumet eller omkostningerne hertil, anføres "ej oplyst af ejeren" i energimærkningsrapporten, se kap. 43.4.76.5 Oplyst forbrug.

5) [Eventuelle oplysninger om bygningens begrænsninger for energiforbedring i medfør af status som fredet eller bevaringsværdig.](#)

6) [Eventuel den tidligere energimærkning, såfremt bygningen tidligere er energimærket og således genmærkes.](#)

(43.3, stk. 1, nr. 6) Den tidligere energimærkning kan også findes på digitale platforme.

Stk. 2. Hvis ejeren ikke kan eller nægter at udlevere oplysninger jf. stk. 1, skal det fremgå af kommentarfeltet i energimærkningsrapporten. Hvis der er tale om et dødsbo, skal oplysningerne indhentes hos boet.

Stk. 3. Energikonsulenten skal ved bygningsgennemgangen kontrollere sandsynligheden for, at de oplysninger, ejeren har givet, er korrekte. Dette kan evt. ske gennem målinger, faglige vurderinger og byggeskik på opførelsestidspunktet.

(43.3, stk. 3) De oplysninger, som ejer har givet, kan f.eks. være bygningstegninger, isoleringsforhold og dokumentation for varmeanlæg.

Stk. 4. Energimærkningsfirmaet skal aktivt finde bygningstegninger via weblager/filarkiv eller via den respektive kommune.

(43.3, stk. 4) Det er ikke en hindring, at der kræves brug af ~~NemID~~/MitID eller anden identifikation, for at indhente oplysningerne.

Dette gælder ikke, såfremt bygningsejer selv udleverer målfaste bygningstegninger, indeholder tilstrækkelige informationer om bygningen.

Det kunne f.eks. være på en af følgende metoder:

- www.weblager.dk/
- www.filarkiv.dk/
- *Såfremt kommunen ikke har et digitalt arkiv, vil det være tilstrækkeligt med en enkelt mail eller anden kontakt til kommunen, omkring udlevering af oplysninger fra tidligere byggesager mv. for den pågældende bygningen.*

43.4 Retningslinjer for udarbejdelse af energimærkninger

4.4.1 Flere bygninger i én energimærkningsrapport

Stk. 1. En energimærkningsrapport kan indeholde flere energimærkede bygninger, hvis bygningerne har samme:

- BBR anvendelseskode.
- Opvarmningsform.
- Ejer.
- Kommunenummer.
- BFE-nr.

Hver bygning skal registres selvstændigt i indberetningsprogrammet.

(4.4.1, stk. 1) I energimærkningsrapporten vil hver bygning være beskrevet for sig og fremstå med sit eget energimærke.

Hvor der er store forskelle på bygningernes klimaskærm og de tekniske installationer, bør det overvejes, at hver bygning har egen energimærkningsrapport.

Ved samme opvarmningsform menes der, at både primære og supplerende varmforsyning i hver bygning er den samme, f.eks. at alle bygninger har fjernvarme, gaskedel, elvarme mv. Ved individuelle anlæg, skal anlægstypen være de samme i hver bygning.

Såfremt der er tegn på, at alene nogle af bygningerne har supplerende varmforsyning f.eks. at der ses en skorsten på en af bygninger, kan bygningerne ikke samles i en rapport.

43.4.2.1 Række-, kæde-, klynge- eller dobbelthuse

Stk. 1. Ved helt eller delvis sammenbyggede enfamiliehuse med lodret skel (række-, kæde-, [klynge](#)- eller dobbelthuse) skal hver enhed energimærkes, som var det én bygning jf. dog stk. 2.

Stk. 2. For enheder jf. stk. 1, der er beliggende i samme bygning, kan der udarbejdes en energimærkning for hele bygningen, såfremt alle enheder i bygningen:

(43.4.2.1, stk. 1) Dette er bygninger med anvendelseskode, 130, 131 og 132.

For nye række-, kæde-, [klynge](#) eller dobbelthuse, se bilag 2, kapitel 2.1, stk. 6.

(43.4.2.1, stk. 2) Metoden kan anvendes ved energimærkning af eksisterende enheder/bygning.

Enhederne skal alle være registeret med samme anvendelseskode, dvs. enten 130, 131 eller 132.

- Har samme BBR-anvendelseskode, og anvendes til beboelse.
- Anvendes til udlejning, jf. § 7 i lov om fremme af energibesparelser i bygninger.
- Har samme ejer.
- Har samme opvarmningsform.
- Har ensartet klimaskærm.

Derudover skal alle enhederne være beboelse. Dermed er det ikke muligt at lave en energimærkning af flere enheder, hvis der foreligger blandet anvendelse jf. kap. 43.4.54. Såfremt der er et mindre erhverv, som ikke skal registreres efter reglerne for blandet anvendelse, vil det fortsat være muligt, at udarbejde en energimærkning for flere enheder, f.eks. hvis der er registreret kontor på 18 m² i en 100 m² rækkehus.

Ved samme opvarmningsform menes der, at både primære og supplerende varmforsyning i hver enhed er den samme, f.eks. at alle enheder har fjernvarme, gaskedel, elvarme mv. Ved individuelle anlæg, skal anlægstypen være de samme i hver enhed.

Såfremt der er tegn på, at alene nogle af enhederne har supplerende varmforsyning f.eks. at der ses en skorsten på en af enhederne, kan enhederne ikke energimærkes som var det én bygning. I stedet skal der ske energimærkning af de enkelte enheder.

Ved ensartet klimaskærm forstås, at klimaskærmen er ensartet for hele bygningen med hovedsageligt de samme konstruktioner for alle enheder, således skal de forskellige enheder have samme type vægge, tage og gulve. Det afgørende er, om enhedernes varierende konstruktionsopbygning, er gennemgående for alle enheder. F.eks. foreligger der en ensartet klimaskærm, hvis en enhed består af forskellige vægkonstruktioner, såsom muret og lette konstruktioner, men det er gennemgående for alle enheder.

Er der udskiftet enkelte vinduer eller døre vil der kunne foreligge en ensartet klimaskærm. Alle vinduer og døre registreres efter metoden i kapitel 43.5.4 Registrering af vinduer og yderdøre.

Der foreligger ikke ensartet klimaskærm, såfremt en af enhederne består af en muret konstruktion,

mens de andre enheder er med lette konstruktioner.

43.4.21.1 Aftalegrundlag

Stk. 1. Energimærkningsfirmaet skal indhente oplysninger om, at:

- Enhederne har samme ejer.
- Enhederne anvendes til udlejning, jf. § 7 i lov om fremme af energibesparelser i bygninger.

(43.4.21.1, stk. 1) Ejeroplysninger kan slås op på www.boligejer.dk eller i OIS-registeret.

Stk. 2. Bygningsejer skal ved aftaleindgåelse oplyse til energimærkningsfirmaet, hvorvidt enhederne anvendes til udleje.

(43.4.21.1, stk. 2) Se kapitel 43.2 for øvrige punkter, som aftalen bør indeholde.

Stk. 3. Såfremt enhederne er forsynet med individuelle varmforsyningsanlæg, som dog anvender samme forsyningsform, skal ejer oplyse om alderen på anlæggene er ens. Såfremt alderen ikke er ens, så skal ejer også oplyse om, hvilke anlæg der er udskiftet.

(43.4.21.1, stk. 3) F.eks. hvis en bygning med 5 enheder, alle forsynes med gas, men har hver sit anlæg, her vil ejeren skulle oplyse, om alderen på anlæggene er ens. Er det ikke tilfældet, så skal ejer oplyse om, hvilke anlæg der er udskiftet. Er f.eks. anlæg i enhed 2 og 5 udskiftet, så skal energikonsulenten besigtige disse anlæg, samt en af de andre enheders anlæg.

43.4.21.2 Retningslinjer for bygningsgennemgang (For række-, kæde-, klynge- eller dobbelthuse)

Stk. 1. Der skal som minimum foretages en bygningsgennemgang af en gavlenhed. Såfremt bygningen består af mere end to enheder, skal også en enhed imellem gavlenhederne gennemgås jf. dog stk. 2.

(43.4.21.2, stk. 1) Udarbejdelsen af energimærkningen følger i øvrigt metoden beskrevet i dette bilag, herunder bl.a. bygningsgennemgang og registrering.

Stk. 2. Er der tegn på, at de gennemgåede enheder ikke er repræsentative, så skal yderligere enheder gennemgås. Således skal den udarbejdede energimærkning altid være retvisende.

(43.4.21.2, stk. 2) Såfremt klimaskærmen ikke er ensartet for hele bygningen med hovedsageligt de samme konstruktioner for alle enheder, så kan energimærkning ikke udføres efter disse regler. I stedet skal der ske energimærkning af de enkelte enheder.

Såfremt varmforsyningen sker ved individuelle anlæg, og ejer oplyser, at alderen ikke er ens på anlæggene, så skal energikonsulenten gennemgå de anlæg som ikke er ens, samt en af de andre enheders anlæg.

Stk. 3. Energikonsulenten skal angive i energimærkningsrapporten, under feltet "Kommentar til bygningsbeskrivelsen", hvilke enheder der er gennemgået.

(43.4.21.2, stk. 3) Eks. hvis bygningen indeholder enheder med adresserne, Energivej 2a -2e, og det alene er 2a og 2d, der er gennemgået. Her skal det af rapporten fremgå, at alene 2a og 2d er gennemgået.

Stk. 4. Energikonsulenten skal registrere en adresse for hver boligenhed.

Stk. 5 Energikonsulenten skal registrere antal boligenheder for bygningen.

(3.4.1.2, stk. 5) Formlen til beregningen af energimærket ændres, idet antallet af boligenheder indføres i formlen, så det arealafhængige tillæg til grænseværdien multipliceres med antallet af boligenheder.

4.4.2.3 Beregningsmetode

Stk. 1. Beregningsmetoden følger SBI-anvisningen 213, afsnit 4.1.3 antal boligenheder, registrering af antal boligenheder.

(4.4.2.3, stk. 1) Formlen til beregningen af energimærket ændres, idet antallet af boligenheder indføres i formlen. Eksempel (grænseværdi for energimærke B): Energimærke B opnås når beregnet, årligt energiforbrug/behov per $m^2 < 70 kWh/m^2 + X * 2200 kWh/A$

A = opvarmet bruttoetageareal i m^2 for samtlige boligenheder

X = antal boligenheder.

43.4.3-2 Bygningsgennemgang og registrering

Stk. 1. Registreringen af bygningen skal foretages på baggrund af en bygningsgennemgang på stedet eller virtuelt, og skal afspejle bygningens fysiske karakteristika og de faktiske forhold på tidspunktet for bygningsgennemgangen. Det betyder blandt andet, at registreringen af den fysiske bygning på tidspunktet for bygningsgennemgangen skal svare til:

- 1) Den geografiske orientering af bygningen.
- 2) Afgrænsningen af klimaskærmen.
- 3) Den overordnede beskrivelse af bygningsdelene.
- 4) Varmeanlæggets type.
- 5) Faste installationer.
- 6) Brændsel/energiform.

Stk. 2 Registrering af bygningsdele og installationer defineres tydeligt og entydigt ud fra koderne for bygningsdele og installationer, som angivet i tabel [43.7.1](#).

Stk. 3. Bygningen skal beskrives, således at bygningsejeren og andre brugere af energimærkningen kan genkende bygningsdelene og installationerne samt forstå energibesparelsesforslagene.

Stk. 4. Bygningsregistreringen skal gennemføres i henhold til SBI-anvisning 213.

([43.4.32](#), stk. 1) Det er f.eks. det varmeanlæg, der står i bygningen på tidspunktet for bygningsgennemgangen, som registreres og ikke det varmeanlæg, som bygningsejer har tænkt sig at installere i bygningen.

([43.4.32](#), stk. 2) Koderne for bygningsdele og installationer registreres i indberetningsprogrammerne.

For nogle få bygningsdele og installationer, vil indberetningsprogrammet automatisk angive koden.

Stk. 5. Destruktive undersøgelser i forbindelse med bygningsgennemgangen kan kun foretages, hvis bygningsejeren har givet skriftlig tilladelse til dette.

([43.4.32](#), stk. 5) Regler om destruktive undersøgelser kan ses i kapitel [43.5.1.2](#).

[43.4.32.1](#) Definition af opvarmet areal

Stk. 1. Energimærkningen skal baseres på det opvarmede etageareal.

([43.4.32.1](#), stk. 1) Det er altid det faktiske opvarmede areal, der skal ligge til grund for energimærkningen.

Stk. 2. Energikonsulenten skal foretage en præcis og fuld opmåling af det opvarmede areal. Ved det opvarmede etageareal forstås:

([43.4.32.1](#), stk. 2) Opmålingen af det opvarmede etageareal følger SBI-anvisning 213, medmindre andet er angivet i denne bekendtgørelse.

- Beboelses- og erhvervsareal registeret i BBR.
- Den del af bygningens samlede areal, der kan opvarmes til mindst 15 °C, inkl. eventuelle glasrum, kældre og overdækkede rum. En bygningens opvarmede etageareal beregnes ved sammenlægning af bruttoarealerne af samtlige opvarmede etager, herunder opvarmede kældre og tagetager. Bruttoarealet måles til ydersiden af ydervæggene i et plan bestemt af oversiden af færdigt gulv.
- For tagetagen gælder, at der til arealet kun medregnes den del af arealet, der i et vandret plan 1,5 m over færdigt gulv ligger inden for planets skæring med tagbeklædningens udvendige side.
- Rum, der går gennem flere etager, medregnes kun til den etage, i hvilket gulvet er beliggende. Trapper, trapperum, installationskakte, altangange og elevatorskakter medregnes dog for hver etage.

Boligarealer og erhvervsarealer fremgår af BBR, og kan ses via opslag på www.ois.dk eller www.boligejer.dk.

*Nærmere information om, hvad der er inkluderet i Boligarealerne/erhvervsarealerne findes i BBR instruksen, under 5.1 "Arealer":
<https://instruks.bbr.dk/arealer/0/31>*

Bygninger registreret med anvendelseskode i BBR som garage (910) er i henhold til § [45](#), nr. [4-5](#) i bekendtgørelse om energimærkning af bygninger undtaget fra energimærkning.

Stk. 3. Energikonsulenten skal i energimærkningsrapporten beskrive, hvorledes det opvarmede areal er fremkommet.

(43.4.32.1, stk. 3) Kan f.eks. beskrives ved at oplyse de registrerede m² for hver etage.

Stk. 4. Energikonsulenten skal vurdere, om der er afvigelser mellem det faktiske areal i bygningen og det oplyste areal i BBR. Ved markante og iøjefaldende afvigelser, skal energikonsulenten beskrive det i feltet "Kommentarer til bygningsbeskrivelsen".

(43.4.32.1, stk. 4) Se i øvrig bilag 1, kapitel 1.5.4, ved forkert registrering i BBR.

Markante og iøjefaldende afvigelser kan f.eks. være følgende:

- *En afvigelse på mere end +/-10 % mellem det faktiske opvarmede areal i bygningen og det registrerede areal i BBR.*
- *Opvarmede kælderarealer, som ikke er godkendte jf. BBR.*
- *Arealer, som er opvarmede iht. kapitel 43.4.32.1, men ikke medgår i det samlede bolig-/erhvervsareal ifølge BBR.*
- *Tilbygninger som ikke er registreret i BBR.*

Stk. 5. Beboelses- og erhvervsrum, som er uden nogen form for varmekilde, og som ikke er i åben forbindelse med andre opvarmede rum, registreres som opvarmet med samme opvarmningsform som resten af bygningen, uanset at der ingen varmekilde er i rummet.

(43.4.32.1, stk. 5) Beboelsesrum kan f.eks. være:

- *Soveværelse.*
- *Opholdsrum.*

Se dog:

- Kapitel 43.4.32.2 ved lager.

- *Kontorrum.*

- Kapitel 43.6.5 stk. 7 og 8, der fastsætter andre regler, når der er tale om ovn som opvarmningskilde.

- *Køkken.*

- *Udnyttet tagetage.*

- Kapitel 43.6.6 stk. 5, der fastsætter andre regler, når der er tale om en luft-luft varmepumpe som opvarmningskilde.

- *Kælderrum som ifølge BBR er godkendt til beboelse.*

Energikonsulenten skal altid vurdere, om opvarmningsformen er tilstrækkelig til at kunne opvarme beboelses- og erhvervsrum, som er uden nogen form for varmekilde, jf. dog kap. [43.4.32.2](#), stk. 4 vedr. uopvarmet lager.

Hvis energikonsulenten vurderer, at opvarmningsformen ikke er tilstrækkelig, registreres beboelses- og erhvervsrum uden varmekilde som el-opvarmet.

Stk. 6. Beboelses- og erhvervsrum, som er uden nogen form for varmekilde, skal tydeligt angives i energimærkningsrapporten, samt hvordan de forudsættes opvarmet.

Stk. 7. Varmetab m.v. fra lager, der opvarmes til mellem 5 °C og 15 °C beregnes særskilt. Lagerareal indgår derfor ikke som opvarmet areal i den almindelige beregning.

([43.4.32.1](#), stk. 7) Se kapitel [43.4.32.2](#) om lager.

[43.4.32.2](#) Lager

Stk. 1. Lager betyder her andre bygninger end boliger og der i BBR er defineret som værende lager, som kun er opvarmet til mellem "5 og 15 °C".

([43.4.32.2](#), stk. 1) Det er typisk bygninger uden faste arbejdspladser, herunder lagre og værksteder, hvor krav til rumtemperatur ikke overstiger 15 °C.

Ved konstruktion mellem opvarmet areal (20 °C) og lager, som er vurderet til at kunne opvarmes til 15 °C, kan man se bort fra transmissionstabt gennem konstruktionen.

Stk. 2. Setpunkt for opvarmning af lager: Lager opvarmet til mellem 5 og 15 °C skal regnes med et setpunkt for opvarmning på 15 °C.

Stk. 3. Dimensionerende temperaturer: For lager opvarmet til mellem 5 og 15 °C anvendes en dimensionerende rumtemperatur på 15 °C.

Stk. 4. Uopvarmet lager, der i BBR er defineret som værende lager, regnes ikke for opvarmet, og skal ikke indgå i energimærkningen.

(43.4.32.2, stk. 4) Uopvarmet lager kan være, hvis eneste varmekilde er varmerør, der føres gennem lageret.

43.4.32.3 Kældre

Stk. 1. Beboelses- eller erhvervsareal i kælder, som er registeret i BBR, medtages i bygningens samlede opvarmede areal jf. dog stk. 3.

(43.4.32.3, stk. 1) Kælderens opvarmede areal kan både bestå af arealer, der medgår i det samlede bolig-/erhvervsareal ifølge BBR, og arealer, der ikke gør.

Eksempel:

- *Ved bolig/erhvervsareal forstås et areal godkendt til beboelse/erhverv i henhold til BBR.*
- *Rum der er godkendt til beboelse eller erhvervsareal registreres i det opvarmede areal, uanset om rummet er uopvarmet. Se stk. 4 og kapitel 43.4.32.1, stk. 5.*

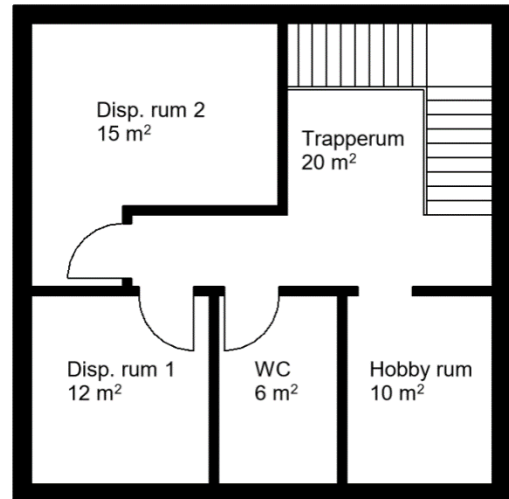
Stk. 2. Øvrige rum i kælder, betragtes kun som opvarmet og skal registreres, jf. dog stk. 3, hvis:

(43.4.32.3, stk. 2) Som udgangspunkt betragtes hver enkelt rum i kælderen som selvstændige rum.

- der er åben forbindelse til opvarmede rum, eller
- hvis der er en permanent opvarmingskilde.

- *Der er ikke tale om åben forbindelse, hvis kælderen rum er adskilt ved f.eks. en dør eller hvis der f.eks. allerede er en dørkarm eller hængsler, som en dør nemt kan monteres på.*

Eksempel på registrering af kælder:

Hvis kælderen i eksemplet ovenfor er registreret i BBR med 63 m² kælder, heraf 26 m² til beboelse i kælder, skal 26 m² af kælderen registreres som opvarmet, uanset om der er opsat varmekilder. I eksemplet antages det, at trapperummet og WC'et udgør de 26 m². Da der er åben forbindelse mellem trapperummet og hobbyrummet, vil hobbyrummet også skulle registreres som opvarmet, såfremt der er opsat varmekilde i trapperummet.

Hvis der derudover er opsat varmekilder i de disponible rum, vil begge disse rum også skulle registreres som opvarmede, selvom de ikke er registreret til beboelse i BBR. Rummene skal registreres med deres fulde areal.

Stk. 3. Rum der er uegnet til daglig brug regnes dog ikke for opvarmet, også selvom de er godkendt som beboelse- eller erhvervsareal i BBR.

(43.4.32.3, stk. 3) Uegnede til daglig brug kunne f.eks. være, hvor adgang/ophold besværliggøres af loftshøjde eller tekniske installationer m.m.

Stk. 4. Hvis kælderen er registreret forkert i BBR, skal energikonsulenten i så fald skrive en bemærkning i energimærkningsrapporten om, at der er fejl i BBR.

(43.4.32.3, stk. 4) Se i øvrig bilag 1, kapitel 1.5.4, ved forkert registrering i BBR.

43.4.32.4 Indeliggende trapperum, gange og entre m.v.

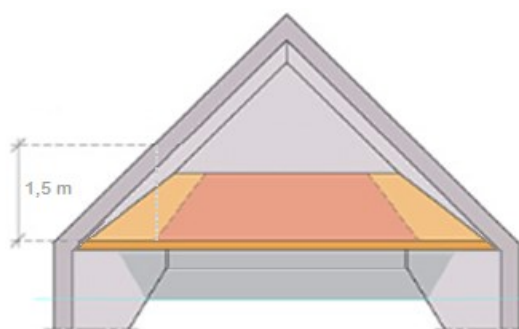
Stk. 1. Indvendige trapperum, gange og entréer regnes som opvarmede arealer, selvom der ikke er en varmekilde.

Stk. 2. For kældre gælder stk. 1 kun i de tilfælde, hvor hele kælderens øvrige del er betragtet som opvarmet.

43.4.32.5 Udnyttet tagetage

Stk. 1. I udnyttet tagetage til beboelse medregnes alene det areal, der i et vandret plan 1,5 m over færdigt gulv, ligger inden for planets skæring med tagbeklædningens udvendige side. Ved fælles vægge mellem rum, der skal medregnes til hver sin etage, måles til midten af den fælles væg.

(43.4.32.5, stk.1)

43.4.32.6 Udestuer

Stk. 1. En udestue betragtes kun som opvarmet, hvis der er en åben forbindelse til boligen, eller udestuen har permanent opvarmingskilde og er isoleret i en sådan grad, at udestuen kan opvarmes til 15 °C hele året.

(43.4.32.6, stk.1) Der er ikke tale om åben forbindelse, hvis udestuen er adskilt ved f.eks. en dør, eller hvis der f.eks. allerede er en dørkarm eller hængsler, som en dør nemt kan monteres på.

43.4.32.7 Uopvarmede rum

Stk. 1. Rum, der ikke indgår som beboelses- eller erhvervsareal i BBR, og hvis eneste varmekilde er varmerør (f.eks. udestuer, kældre, tagrum, m.v.), betragtes som udgangspunkt som uopvarmede. Hvis opvarmningskilden er bygningens

(43.4.32.7, stk.1) Se kapitel 43.4.32.1, stk. 5, for beboelses- og erhvervsrum uden varmekilde.

varmeproducerende anlæg, betragtes området også som uopvarmet.

43.4.4.3 Energikonsulentens kommentarer til bygningsgennemgangen

Stk. 1. Energikonsulenten skal udarbejde kortfattede beskrivelser af energirelevante forhold om de enkelte bygningsdele.

Stk. 2. Energikonsulenten skal beskrive relevante forudsætninger for energimærkningen. Dette skal blandt andet omfatte følgende:

- Hvordan bygningsgennemgangen er gennemført, herunder om det er sket på stedet og/eller virtuelt.
- Hvorledes det opvarmede areal er fremkommet.
- Har dele af bygningen ikke været mulig at gennemgå, og i så fald hvilke dele.
- Har dele af det opvarmede areal ikke været opvarmet af nuværende ejer/bruger.
- Benyttes bygningen anderledes, end det er registreret på BBR-meddelelsen.
- Passer BBR-meddelelsens oplysninger med det energikonsulenten har registreret.
- Hvad er grundlaget for varmekoefficienterne i skjulte konstruktioner, og er der benyttet tegninger, oplysninger tilvejebragt af bygningsejer, destruktive undersøgelser m.v.
- Er der andre forhold, som kan have betydning for energimærkningen.

Stk. 3. Beskrivelserne i energimærkningsrapporten skal kunne forstås og genkendes af lægmand.

43.4.5-4 Bygninger med blandet anvendelse

Stk. 1. Bygninger med blandet anvendelse foreligger, når der både er erhverv og bolig registreret i den samme bygning i BBR.

Bygninger energimærkes med blandet anvendelse, når bygningen har bygningsafsnit med en anden anvendelse end hovedanvendelsen, og:

- er enten på mindst 1.000 m² opvarmet etageareal,
- eller udgør mindst 20 % af det samlede, opvarmede etageareal i bygningen.

I disse tilfælde energimærkes bygningen som én bygning med ét energimærke, men skal opdeles i to zoner. Én for boligdelen og én for erhvervsdelen.

Stk. 2. For bygninger som har blandet anvendelse, men ikke skal energimærkes jf. stk. 1, kan energimærkningen ske enten efter hovedanvendelsen, eller efter reglerne for blandet anvendelse.

Stk. 3. I bygninger med blandet anvendelse skal bygningsafsnit til bolig mærkes i henhold til "energimærkeskala for boliger", og afsnit til erhverv skal mærkes i henhold til "energimærkeskala for erhverv".

Stk. 4. Ved energimærkning af bygninger med blandet anvendelse opdeles bygningen i zoner alt efter hvilken anvendelse disse har.

Stk. 5. Energiforbruget for bygninger med blandet anvendelse beregnes som et vægtet gennemsnit af bolig- og erhvervsdelen, hvor det beregnede energiforbrug pr m² for bolig- og erhvervsdel vægtes med de relative arealer for de to anvendelser.

(43.4.54, stk. 1) Eksempelvis regnes en boligejendom med butikker, der udgør 15 % af etagearealet, som en boligejendom (bygningsreglementets § 262).

Hvis en bygning på 1000 m² f.eks. er indrettet med 790 m² bolig og 210 m² erhverv, bestemmes den samlede energiramme ud fra 79 % af energirammen for boliger plus 21 % af energirammen for erhverv. Det tilsvarende gælder ved beregning af [energiforbruget](#).

Hvis en bygning på 10.000 m² f.eks. er indrettet med 8500 m² bolig og 1500 m² erhverv, bestemmes den samlede energiramme ud fra 85 % af energirammen for boliger plus 15 % af energirammen for erhverv, da erhvervsdelen er over 1000 m².

(43.4.54, stk. 2) Alle bygninger med blandet anvendelse kan energimærkes efter reglerne om blandet anvendelse. For bygninger som enten er under 1.000 m² eller udgør mindre end 20% af det samlede opvarmede etageareal, kan energimærkningen også foretages udelukkende efter hovedanvendelsen.

(43.4.54, stk. 3) Energimærkeskalaer findes på www.hbemo.dk.

(43.4.54, stk. 4) Se kapitel 43.6 for registrering af tekniske installationer, som forsyner flere bygninger og zoner f.eks. kedler.

(43.4.54, stk. 5) Ved beregning af [energiforbrug](#) og energibesparelser i indberetningsprogrammerne tages der hensyn til bygningsanvendelsen af hver zone.

Energimærket for bygningen beregnes tilsvarende ved at vægte skalaværdierne for bolig- og erhvervsdelene på samme måde.

43.4.6-5 Opdelingen af bygningen i zoner

Stk. 1. Ved bygningsregistreringen kan bygningen opdeles i flere zoner.

(43.4.65, stk. 1) Dette kan gøres, hvis der er behov for en underopdeling af en bygning, f.eks. ved zoner med forskellige temperatursæt, ventilation eller belysning.

Stk. 2. Ved opdeling af en bygning i zoner, skal de enkelte zoner beskrives og markeres med et nummer i energimærkningsrapporten.

Stk. 3. Ved en zoneopdeling af en bygning inden for samme skala, dvs. hvis en erhvervsbygning indeholder både lager og kontor, opdeles bygningen i to zoner inden for samme skala med forskellige setpunkter for temperatur.

(43.4.65, stk. 3) Hvis en bygning er opdelt i kontor og lager, deles bygningen op i to dele, hvor man udarbejder to energirammer, således at de korrekte temperatursæt kan benyttes. Der anvendes stadigvæk samme skala. Dvs. i dette tilfælde energimærkeskalaen for erhverv.

Stk. 4. Lager medregnes, hvis dette er anført ved anvendelseskode eller separat i BBR. Energikonsulenten skal tydeligt redegøre for, hvorledes arealet af lageret er beregnet i energimærkningsrapporten.

Stk. 5. For en bygning med en tre-zoneopdeling, dvs. erhverv, bolig og lager skal bygningen opdeles i tre zoner. Her er det to zoner for erhverv, hvor både lager og kontor/butikker deles op efter temperatursættet, og en zone for boligdelen.

Dette gælder kun i de tilfælde, hvor der i BBR for bygningen er registreret et lager. Dette skal tydeligt fremgå af energimærkningsrapporten.

43.4.76 Forslag om energibesparelser

Stk. 1. Energikonsulenten skal vurdere muligheden for energiforbedring i forhold til:

- 1) Alle dele af klimaskærmen.
- 2) Alle installationer som indgår i beregningen af energiforbruget, herunder også automatik som måtte knytte sig hertil.
- 3) Varmtvandsforbrug.
- 4) Fælles/alm. belysning. Dette gælder dog ikke for BBR-anvendelseskoderne 110, 120, [121](#), [122](#), 130, 131 og 132. Derudover også for 185 og 190 under 500 m².
- 5) Udskiftning af bygningsfaste, stærkt el-forbrugende komponenter.
- 6) Konvertering til eller supplerende med anden forsyning, herunder vedvarende energi og energikilder baseret på vedvarende energi.

([43.4.76](#), stk. 1, nr. 6) Det betyder bl.a., at hvis bygningen opvarmes med direkte el, skal der altid enten stilles forslag om konvertering til varmepumpe eller tilslutning til kollektiv forsyning. På <https://spareenergi.dk/forbruger/vaerktoejer/ny-varme> ~~hvor~~ kan muligheden for forskellige tilslutningsmuligheder undersøges.

I tilfælde, hvor anvendelsen af ny-varme beregneren viser mulighed for tilslutning til kollektiv forsyning bør dette angives i energimærkningsrapporten, uanset om der foreslås konvertering til dette.

Stk. 2. Energikonsulenten skal altid tage følgende tiltag i betragtning:

- 1) Udbedring af utætheder i klimaskærmen, hvis der er regnet med øget ventilation som følge af utætheder i klimaskærmen.
- 2) Udskiftning af kedler ældre end 10 år.

([43.4.76](#), stk. 2) Energikonsulenten bør ikke foreslå tætning af klimaskærmen i bygninger, hvor det kan medføre for lille ventilation, medmindre der samtidig foreslås andre foranstaltninger til at forbedre ventilationen og der udtrykkeligt gøres opmærksom på problemstillingen i energimærkningsrapporten.

Energikonsulenten skal her være opmærksom på konvertering til anden forsyning jf. stk. 1, pkt. 6,

samt installation af vedvarende energikilder, jf. pkt. 4.

Det betyder, at normalt vil udgangspunktet være, at der ved udskiftning af kedler ældre end 10 år, foreslås ændring til energikilder baseret på vedvarende energi, som fx varmepumpe eller kollektiv forsyning.

Der kan også gives forslag om konvertering for kedler, der ikke er ældre end 10 år.

3) Varmtvandsinstallation og styring.

4) Installation af vedvarende energikilder.

Vindmøller, skal kun betragtes, såfremt landskabet og grunden er oplagt hertil.

5) En vurdering af varme- eller klimaanlæggenes resterende levetid. Hvis det er relevant, skal anbefalingerne angive mulige alternativer til udskiftning af varme- eller klimaanlægget.

(3.4.6, stk. 2, pkt. 5) Energikonsulenten skal vurdere den resterende levetid ved at sammenholde den estimerede alder på anlægget og sammenholde med de standardiserede levetider for energibesparende foranstaltninger (findes på www.hbemo.dk).

6) Om varme-, ventilations- og klimaanlæg samt anlæg til varmt brugsvand kan tilpasses til drift ved mere effektive temperaturindstillinger.

(3.4.6, stk. 2, pkt. 6) Såfremt energikonsulenten vurderer at der er anlæg, der kan tilpasses en mere effektiv temperaturindstilling, og der på den baggrund tilføjes et forslag om dette, skal det angives med et "Ja" i energimærkningsrapporten.

Stk. 3. Hvis de i stk. 2 nævnte tiltag ikke medtages, skal årsagen til det angives i energimærkningsrapporten.

Stk. 4. Energimærkningsrapporten skal ikke indeholde forslag til energi-, el- eller vandbesparelser på andre områder end overnævnte.

(43.4.76, stk. 4) Forslag vedrørende hårde hvidevarer, elektronik, butiks- eller procesudstyr skal f.eks. ikke medtages.

Stk. 5. Energikonsulenten skal desuden altid vurdere, om der kan findes andre forslag, herunder mindre vidtgående forslag, som har kortere tilbagebetalingstid, kræver en mindre investering

eller som af anden grund må formodes at virke mere motiverende.

Stk. 6. Alle energibesparelsesforslag skal tilpasses bygningen.

Stk. 7. Besparelsesforslagene skal respektere begrænsningerne for fredede og bevaringsværdige bygninger og må ikke være uforenelige med fredningen eller bevaringsværdierne.

Energikonsulenten skal beskrive hvilke forslag, der ikke er medtaget af denne grund i energimærkningsrapporten.

Stk. 8. Energikonsulenten skal forholde sig til, om bygningen efter gennemførelse af kategori 1 forslag mangler egenskaber for at leve op til de supplerende krav til eksisterende nulemissionsbygninger, og herudfra tilføje forslag om sådanne forbedringer og angive dette i energimærkningsrapporten.

(43.4.76 stk. 7) Det bemærkes, at anbefalinger om bygningsarbejder på fredede bygninger, herunder energirenoveringer, fortsat kræver tilladelse fra Slots- og Kulturstyrelsen.

(43.4.76 stk. 8) Såfremt den energimæssige grænseværdi er overholdt, men et eller flere af de supplerende krav ikke er overholdt, angives forslag til forbedringer, så bygningen ved gennemførelse af tiltagene samlet kan opnå klassificering som en nulemissionsbygning. Dette kan fx være angående kapacitet til at reagere på eksterne signaler.

43.4.76.1 Kategorisering af forslag

Stk. 1. Energibesparelsesforslag skal opdeles i to kategorier:

- 1) Kategori 1-forslag (rentable), har en simpel tilbagebetalingstid, som er mindre end eller lig med foranstaltningens levetid, når forslaget gennemføres uafhængigt af andre renoveringstiltag.

(43.4.76.1, stk. 1, nr. 1) Tilbagebetalingstiden (Tbt) defineres som investeringen (I) divideret med den årlige energibesparelse (Eb) ved gennemførelsen af foranstaltningen, det vil sige:

$$Tbt = I/Eb$$

Levetiden er det antal år, som den ændrede installation eller bygningsdel må forventes at kunne fungere.

Levetider kan enten være standardværdier, som fremgår af de vejledende tabeller i håndbogen kapitel 43.7.1.1, eller den levetid, som leverandøren af den pågældende komponent kan garantere eller dokumentere.

- 2) Kategori 2-forslag (rentable, hvis udføres sammen med andre renoveringer) omfatter forslag, som har en tilbagebetalingstid, der er

længere end levetiden, når de gennemføres uafhængigt af en renovering eller reparation, hvor den simple tilbagebetalingstid er maksimalt lig med foranstaltningens levetid, hvis forslaget gennemføres i forbindelse med andre renoveringstiltag, f.eks. ved alm. vedligehold.

Stk. 2. For kategori 2 forslag skal der i energimærkningsrapporten ikke fremgå investeringsbehov eller tilbagebetalingstid.

Stk. 3. I energimærkningsrapporten er der mulighed for at gruppere flere forslag, således at de samlet set bliver rentable, uanset at et eller flere elementer i gruppen isoleret set ikke er rentabelt/rentable. Grupperingen kan kun udføres for sammenhængene bygningsdele, eller hvor det ikke giver mening at udføre ét forslag, som er afhængigt af et andet.

Hvis der er mange besparelsesforslag, kan alle ikke slås samme i én gruppe for at opnå en rentabel beregning.

(43.4.76.1, stk. 3) F.eks.:

- Varmepumpe m. integreret varmtvandsbeholder.
- Varmefordelingsanlæg og terrændæk.

43.4.76.2 Beskrivelse af forslag til energiforbedring

Stk. 1. Alle energibesparelsesforslag skal angives klart og entydigt, så læseren af energimærkningsrapporten umiddelbart kan finde det relevante sted/den relevante installation i bygningen. Det skal oplyses, både hvad forslagene indebærer, og hvilke forudsætninger der er lagt til grund ved beregning af energibesparelsen og evt. tilbagebetalingstid.

Stk. 2. For forslag i kategori 1 omfatter beskrivelsen:

(43.4.7.2, stk. 2)

- En tekst, som præcist beskriver, hvad forslaget omfatter.

- Hvis tilbagebetalingstiden er længere end 10 år, skal energikonsulenten så vidt muligt fremhæve andre forhold, som gør forslaget attraktivt.

Stk. 3. De 3 bedste forslag fremhæves på forsiden af energimærkningsrapporten, såfremt der foreligger 3 eller flere forslag. Hvis der ingen forslag er, fremhæves ingen, og er der færre end 3, fremhæves disse.

For de fremhævede forslag, skal energikonsulenten angive et forslag til energiløsning, og skøn for potentialet for positive indeklimagevinster, samt estimeret tid for projektet. Såfremt der ikke forslås en egnet energiløsning i indberetningsprogrammet, kan energikonsulenten som alternativ beskrive en anden energiløsning.

Positive indeklimagevinster angives som et skøn ud fra relevansen for den foreslåede energiløsning, og vælges som:

- Bedre indeklima
- Varmere overflader
- Øget komfort
- Mindre træk
- Andet. Her skriver energikonsulenten sit bedste skøn.
- Ingen

(43.4.76.2, stk. 2) Det kan f.eks. være komfort- og indeklimateforbedring, interesse fra fremtidige købere og/eller forventning om stigende energipriser.

Energikonsulenten foretager aktivt et valg ud fra en faglig vurdering. De bedste forslag kan vurderes ud fra, hvilke der har den bedste rentabilitet, størst forventede CO₂ og kWh besparelse.

Energikonsulenten kan med fordel også foretage gruppering jf. kap. 43.4.76.1, stk. 43, inden de bedste forslag vælges. Dette er særligt aktuelt ved flere bygninger i et energimærke, hvor gruppering kan ske på tværs af bygningerne.

Indberetningsprogrammet foreslår type af energiløsning, som der findes på håndværkerlisten: <https://spareenergi.dk/forbruger/vaerktoejer/haandvaerkerlisten>, alt efter hvilke besparelsesforslag der fremhæves. Energikonsulenten kan dog tilsidesætte forslaget, og i stedet aktivt vælge at beskrive en alternativ energiløsning, såfremt der ikke er egnede energiløsninger fra håndværkerlisten.

Indeklimagevinster vurderes ud fra en generel tilgang til afledte positive effekter ved at energiforbedre en bygning, og betragtes ift. indeklimakvalitet fsva. termiske, atmosfæriske, visuelle og akustiske parametre.

Andet: Er et kort fritekstfelt i indberetningsprogrammet, der kan anvendes i tilfælde af, at energikonsulenten har et andet skøn for indeklimagevinster.

Ingen: Kan anvendes ved energiløsninger, der umiddelbart ikke påvirker indeklimaet, fx forslag om opsætning af solceller.

Såfremt energikonsulenten ønsker at gøre opmærksom på risiko for negative indeklimageffekter i forbindelse med forslag til energiforbedringer, fx

Estimeret tid for projektet opgøres ud fra størrelsen af projektet, i intervallet mellem:

- Op til 2 dage.
- Fra 2 dage til 1 uge.
- Fra 1 uge til 2 uger.
- Mere end 2 uger.
- Andet: Tidsestimat. Her skriver energikonsulentens sit bedste skøn.

Stk. 43. For forslag i kategori 2 omfatter beskrivelsen:

- En overskrift, som præcist beskriver, hvornår forslaget vil være relevant, og hvad forslaget går ud på. Overskriften skrives ind i rapporten under rubrikken "Andre forslag der kan være rentable, hvis de udføres sammen med andre renoveringer".

Stk. 54. For begge typer forslag skal der gøres opmærksom på de usikkerheder, som måtte vedrøre forudsætningerne, og det skal fremgå, om

fuget, angives dette i beskrivelsen af det relevante forslag.

Tidsestimatet skal være for arbejdets udførelse, og skal derfor ikke inkludere tid til fx tilbudsindhentning eller myndighedsbehandling.

Andet: Er et kort fritekstfelt i indberetningsprogrammet, der kan anvendes i tilfælde af, at energikonsulentens har et andet tidsestimat, end de 4 kategorier. Det kan f.eks. være relevant ved større forslag som oftere forekommer for erhvervsbygninger eller flerfamiliehuse.

(43.4.76.2, stk. 54) F.eks. vil det som regel kræve konkrete tilbud for at få sikkerhed for, hvad tiltagene koster.

der er behov for yderligere analyse, inden forslagene gennemføres.

43.4.76.3 Investeringsbehov for kategori 1-forslag

Stk. 1. For hvert rentabelt besparelsesforslag skal energikonsulenten estimere samtlige udgifter til forslaget gennemførelse. Det skal desuden, vurderes, om de berørte bygningsdele er vanskeligt tilgængelige, og i så fald skal der tages hensyn hertil.

(43.4.76.3, stk. 1) Det gælder blandt andet udgifter til:

- *Materialer.*
- *Timeløn – det forudsættes, at projektet gennemføres af professionelle håndværkere.*
- *Projekteringsomkostninger.*
- *Byggepladsomkostninger, herunder stillads.*
- *Følgeomkostninger, f.eks. omlægning af el og vand eller andet, som er nødvendigt, hvis forslaget gennemføres.*
- *Miljøomkostninger – herunder bortskaffelse af affald.*
- *Evt. myndighedsgebyr.*

Stk. 2. Estimatet skal være realistisk og retvisende. Estimatet skal således baseres på almindeligt anvendte byggevarer, og alle priser skal være aktuelle, når energimærket indberettes.

(43.4.76.3, stk. 2) Energikonsulenten kan benytte anerkendte prisbøger og prisoversigter i elektronisk form.

Stk. 3. Både den årlige energibesparelse og estimatet for investeringsbehovet skal omfatte det pågældende forslag i sin helhed.

(43.4.76.3, stk. 3) Hvis der f.eks. stilles forslag om bedre vinduer, omfatter det beregnede investeringsbehov og den beregnede energibesparelse alle de berørte vinduer og ikke blot et enkelt vindue, også selvom alle de berørte vinduer måtte være ens.

Stk. 4. Tallene for energibesparelsetiltaget skal dække hele opgaven. I energimærkningsrapporten

(43.4.76.3, stk. 4) Energikonsulenten kan gøre opmærksom på usikkerheden ved estimeringen af investeringen, f.eks. ved at bemærke, at det normalt

må det ikke opgives som investering eller besparelse per kvadratmeter.

kræver konkrete tilbud for at få sikkerhed for hvad et tiltag koster.

43.4.76.4 Energipriser

Stk. 1. Til brug for beregning af besparelsen i udgiften til energi og til opgørelse af de årlige energiudgifter, skal [energi](#)konsulenten angive den aktuelle energipris inklusiv afgifter og moms for de forskellige energiformer, der anvendes i bygningen.

Baggrunden for de anvendte priser skal fremgå af energimærkningsrapporten.

(43.4.76.4, stk. 1) Energipriserne bruges til at beregne bygningens energiøkonomi samt besparelsesforslagenes rentabilitet. Den aktuelle pris kan f.eks. indhentes på:

- <https://elpris.dk>
- www.gasprisguiden.dk
- www.drivkraftdanmark.dk/priser/fyringsolie-sommer/

Aktuelle priser er ikke nødvendigvis den timebaserede dagspris, men kan godt være energikonsulentens bedste vurdering ud fra den seneste tendens.

Det kan ikke forudsættes at kommende ejere anvender samme leverandør, og dermed opnår samme energipris, som bygningsejeren der rekvirerede energimærket.

Den aktuelle energipris, kan for bygninger, som har el som primær forsyning, og hvor dette fremgår af BBR-meddelelsen, være den reducerede elpris.

Stk. 2. Hvis der anvendes fjernvarme, skal der angives en eventuel fast og variabel tarif samt eventuel målerleje, effektafgift, tilslutningsafgift og lignende.

43.4.76.5 Oplyst varmeforbrug

Stk. 1. Energikonsulenten skal anføre bygningssejers oplyste udgifter til varme inkl. moms og afgifter, varmemeforbruget (f.eks. liter olie/år), samt den periode (normalt 1 år), hvori udgifterne er opgjort. Hvis ejeren ikke oplyser eller ikke kan oplyse varmemeforbruget eller omkostningerne hertil, anføres "ej oplyst af ejeren" i energimærkningsrapporten.

Stk. 2. Hvis en af oplysninger jf. stk. 1 mangler skal dette beskrives i energimærkningsrapporten.

3.4.7 Genmærkning af bygninger

Stk. 1. For bygninger der tidligere er energimærket kan en genmærkning foretages ud fra den tidligere energimærkning.

Energimærkningen baseres på en fornyet bygningsgennemgang, hvor den tidligere energimærkning kan indgå som datakilde.

Stk. 2. Ved genmærkning foretages en genberegning af mærket og en opdatering af besparelsesforslagene.

Stk. 3. Genmærkningen har samme status som et energimærke, der udarbejdes for en bygning der ikke tidligere er energimærket, og har en gyldighedsperiode på 10 år fra udstedelsestidspunktet.

(3.4.7, stk. 1) Jf. kap. 1.3.1 stk. 1 kan bygningsgennemgangen tilrettelægges efter energikonsulentens vurdering, og foregå på stedet eller virtuelt.

Endvidere kan bygningsgennemgangen suppleres af tidligere indberettede energimærkninger mm., når dette vurderes troværdigt til brug for energimærkningen, og skal derfor være en del af dataindhentningen jf. kap. 3.3 stk. 1.

(3.4.7, stk. 2) Udarbejdelsen af energimærkningen følger i øvrigt metoden beskrevet i dette bilag, herunder bl.a. bygningsgennemgang, registrering og besparelsesforslag.

43.5 Klimaskærm

43.5.1 Metode til energimærkning

43.5.1.1 Bygningsregistrering

Stk. 1. Der skal som udgangspunkt foreligge et entydigt grundlag for fastlæggelsen af transmissionskoefficienter af bygningsdele, jf. dog kapitel 43.5.1.2 om "Bestemmelse af transmissionskoefficienter i skjulte konstruktioner".

Stk. 2. Energikonsulenten kan, hvis det er fagligt forsvarligt, forenkle registreringen af bygningsdele, hvis der fx er mindre variationer i isoleringstykkelse eller konstruktionsopbygninger.

(43.5.1.1, stk. 2) Dette kan f.eks. være relevant ved registrering af loftrum hvor isoleringen ligger ujævnt, men hvor det vurderes at loftet generelt er isoleret med den samme isoleringstykkelse over alt.

43.5.1.2 Bestemmelse af transmissionskoefficienter i skjulte konstruktioner

Stk. 1. Bestemmelse af transmissionskoefficienter i skjulte konstruktioner, skal ske for at afdække type og tykkelse af isolering i konstruktionerne.

(43.5.1.2, stk. 1) Ved en skjult konstruktion forstås hulrum, terrændæk, etageadskillelse, lukket skunk m.v.

Stk. 2. Der skal foreligge et klart og entydigt grundlag for bestemmelse af transmissionskoefficienter i skjulte konstruktioner.

(43.5.1.2, stk. 2) Et klart og entydigt grundlag kan fx være med udgangspunkt i:

- Bygningstegninger
- Hulmursattest
- Dokumentation for udført arbejde

Kontrollen af om der foreligger et klart og entydigt grundlag kan eksempelvis tage udgangspunkt i måltagning, byggeskik i forhold til opførelses- eller renoveringstidspunkt og det på dette tidspunkt gældende bygningsreglement samt bygningens isoleringsniveau.

Stk. 3. Hvis der ikke foreligger et klart og entydigt grundlag som beskrevet ovenfor, skal der, hvis der er givet tilladelse til det, foretages en destruktiv undersøgelse, for at afdække type og tykkelse af isolering i konstruktionerne.

(43.5.1.2, stk. 3) Se kap. 43.2 Indgåelse af aftale, ift. i hvilket omfang der kan foretages destruktive undersøgelser af de enkelte bygningsdele.

Destruktive undersøgelser skal gennemføres således, at skaden fra den destruktive undersøgelse kan udbedres på enkel måde.

Boreprøven kan f.eks. foretages ved at bore hul i en fuger eller i en pudset overflade, som kan lukkes med mørtel eller ved at bore hul i en gipsplade, som kan lukkes med spartelmasse. Alternativt kan der bores på et sted, hvor det ikke har praktisk eller visuel betydning, at der efterlades et borehul (f.eks. i skunkrum eller ubenyttet loftsrum).†

Den destruktive undersøgelse, foretages som udgangspunkt som en boreprøve.

Stk. 4. Det skal fremgå af energimærkningsrapporten, om der er foretaget destruktive undersøgelser, samt hvor i bygningen. Energikonsulenten skal endvidere kunne dokumentere, hvor boreprøverne er foretaget.

(43.5.1.2, stk. 4) I indberetningsprogrammet sker angivelsen gennem et afkrydsningsfelt.

Her skal energikonsulenten vælge, om der er foretaget destruktive undersøgelser eller ej.

I energimærkningsrapporten, vil der fremgå en standardtekst, alt efter om der er foretaget destruktive undersøgelser.

Er der foretaget destruktive undersøgelser, vil der i et nyt felt skulle beskrives, hvor undersøgelserne er foretaget.

Hvis der er givet tilladelse til destruktive undersøgelser, men disse ikke er foretaget, da den skjulte konstruktion er bestemt ud fra et klart og entydigt grundlag, som beskrevet i stk. 2, beskrives dette i stedet, i feltet.

Det kan yderligere angives i beskrivelsen, af den enkelte konstruktion, om der er foretaget en destruktive undersøgelse.

Stk. 5. Hvis der ikke foreligger et entydigt materiale om skjulte konstruktioner, og der ikke kan gennemføres destruktive undersøgelser, skal der gennemføres en opmåling og visuel inspektion.

På grundlag heraf skal [energi](#)konsulenten anlægge en vurdering af transmissionskoefficienter.

(43.5.1.2, stk. 5) Ved vurdering af transmissionskoefficienter kan der fx tages udgangspunkt i:

- Byggeskik
- Bygningsreglementets minimumskrav for opførelsetidspunktet
- Oplysninger fra bygningsejer
- Oplysninger fra tidligere energimærkning
- Se relevante uddrag fra tidligere bygningsreglementer i den digitale håndbog, under vejledning:
www.hbemo.dkwww.hbemo.dk

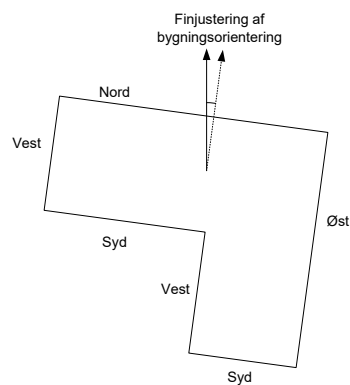
Stk. 6. I energimærkningsrapporten skal det fremgå i statusbeskrivelsen for den pågældende konstruktion, hvad der er vurderet, hvorledes dette er vurderet, og hvorvidt der er usikkerhed om [registreringenregistreringen](#).

43.5.2 Bygningens orientering

Stk. 1. Bygningsorientering (rotation) foretages ved at finjustere orienteringen. Rotationen kan bruges

(43.5.2, stk. 1) Eksempel på finjustering

til at indplacere bygningen i forhold til den orientering, der i øvrigt er angivet for vinduerne og yderdøre, samt for eventuelle solvarme- eller solcellepaneler.

Er bygningen placeret som på tegningen, kan det være en fordel at indtaste bygningens rotation som +8 grader, idet man så på vinduet/døren/solfangeren/solcellerne kan indtaste 0 (eller Nord) for den markerede nordfacade på tegningen.

43.5.3 Vægge, gulve og lofter

43.5.3.1 Varmetab

Stk. 1. Alle flader med varmetab i bygningens konstruktioner skal registreres og beskrives.

Fladerne inddeles i følgende dele: Vægge, gulve og lofter. Der kan være flere typer inden for hver kategori.

Stk. 2. Fladernes opbygning skal beskrives, herunder om de varierer i opbygning, såvel inden for samme etageplan som mellem forskellige etageplaner.

Stk. 3. Energikonsulenten skal beskrive i energimærkningsrapporten på hvilket grundlag, oplysningerne er registreret, herunder om der er foretaget destruktive undersøgelser af lukkede bygningsdele, f.eks. ydermur, eller om data er baseret på forelagt tegningsmateriale, opmåling,

bygningsgennemgang eller vurdering ud fra gældende byggeskik på opførelsestidspunktet.

Stk. 4. Bygningsdele mod uopvarmede arealer skal registreres og beskrives.

(43.5.3.1, stk. 4) Dvs. bygningsdele mod uopvarmede, delvist opvarmede rum eller mod det fri.

Stk. 5. Konstruktionsdele med indlagt varme skal registreres selvstændigt, hvis arealet med indlagt varme enten udgør over 10 % af det samlede konstruktionsareal eller er større end 10 m². Uanset arealet af konstruktionen med varme skal det angives med en bemærkning, f.eks. at der er gulvvarme i bad, omklædning, atrier m.v.

(43.5.3.1, stk. 5) Det er f.eks. gulvvarme og termoaktive konstruktioner.

43.5.3.2 Varmekapacitet

Stk. 1. For bygninger med anvendelseskode 110, 120, [121](#), [122](#), 130, 131 og 132, samt 185 og 190 under 500 m² kan der anvendes en standard varmekapacitet svarende til:

(43.5.3.stk. 1) For øvrige anvendes SBi-anvisning 213.

Ekstra let 40 $\frac{Wh}{Kk m^2}$

Kategorien bestemmes ud fra de indvendige konstruktioner:

Middel let 55 $\frac{Wh}{Kk m^2}$

Ekstra let: Lette vægge, gulve og lofter, fx skelet med plader eller brædder, helt uden tunge dele .

Middel tung 105 $\frac{Wh}{Kk m^2}$

Middel let: Enkelte tungere dele, fx betondæk med trægulv eller pore-betonvægge.

Ekstra tung 160 $\frac{Wh}{Kk m^2}$

Middel tung: Flere tunge dele, fx betondæk med klinker og tegl- eller klinkerbetonvægge.

Ekstra tung: Tunge vægge, gulve og lofter i beton, tegl og klinker.

43.5.3.3 Transmissionsareal

Stk. 1. Transmissionsarealerne for alle de beskrevne overflader skal registreres. Registreringen skal ske

efter metoden i DS 418 "Beregning af bygningers varmetab".

43.5.3.4 Transmissionskoefficient, U-værdi

Stk. 1. Transmissionskoefficienter (U-værdi) for alle de beskrevne overflader skal registreres på baggrund af konstruktionsopbygningen.

Stk. 2. U-værdier for bygningsdele registreres efter metoden i DS 418.

(43.5.3.4, stk. 1) For bestemmelse af transmissionskoefficienter i skjulte konstruktioner se kapitel 43.5.1.2.

(43.5.3.4, stk. 2) U-værdier for typiske bygningsdele fremgår af den digitale håndbog, under vejledning, som findes på: www.hbemo.dk og kan anvendes ved energimærkning.

43.5.3.5 Linjetab

Stk. 1. Linjetab og tillæg til U-værdier registreres i henhold til metoden i DS 418.

Stk. 2. Linjetabet for samlingen mellem vindue/yderdør og ydervæg kan registreres ved brug af værdierne for Ψ_{sa} jf. tabel 1 i kapitel 43.7.3.5 og opmåling af murhullets tilhørende perimeter, l_{sa} .

Kendes den præcise kuldebroisoleringstykkelse (20, 30, 40, 50 mm), eller hvis karmen er placeret forskudt for kuldebroisoleringen kan Ψ_{sa} bestemmes ved opslag i DS 418.

Stk. 3. Tillæg til ydervæggens U-værdi for udmuring/falselementer omkring vinduer og yderdøre kan registreres ved brug af værdierne for $\Delta U_{tillæg}$ jf. tabel 2 i kapitel 43.7.3.5, som funktion af forholdet mellem murhuls-perimeter og ydervægsarealet (ekskl. areal af vinduer og yderdøre).

(43.5.3.5, stk. 2) I byggeri opført efter 1985 kan det normalt antages, at der er udført kuldebroisolering i udmuringen mellem for- og bagmur.

Der kan ses bort fra samlingslinjetabet i lette ydervægskonstruktioner (træskelet).

(43.5.3.5, stk. 3) I byggeri opført efter 1985 kan det normalt antages, at der er udført kuldebroisolering i udmuringen mellem for- og bagmur.

Hvis ydervæggen ikke indeholder vinduer eller yderdøre udelades tillægget.

For andre konstruktionstyper, end hvad der fremgår af tabel 2, registreres tillægget til ydervæggens U-værdi efter metoden DS 418.

Stk. 4. For at kunne beregne linjetab ved fundament, skal nedenstående forhold registreres:

- 1) Konstruktion mellem fundament, nederste del af ydervæg og gulvkonstruktionen.
- 2) Længde af kuldebroer.
- 3) B-faktor.

Stk. 5. Linjetab for skillevægsfundamenter medtages som tillæg til terrændækkets U-værdi. For typiske enfamiliehuse, kan tillæg til terrændækkets U-værdi ved antagelse af skillevægsfundamenter, bestemmes ved brug af værdierne for $\Delta U_{\text{tillæg}}$ jf. tabel 1 i kapitel 43.7.3.4.

For andre bygninger medtages tillægget efter DS 418.

Stk. 6. For linjetab ved sammenbygningsdetaljer, som ofte findes i ældre byggeri, fremgår:

- Skillevægsfundament mellem uopvarmet kælder og krybekælder jf. tabel 2 i kapitel 43.7.3.4.
- Samlingen mellem terrændæk i nyere tilbygning og kælderydervæg/krybekældervæg i oprindelig bygning jf. tabel 3 i kapitel 43.7.3.4.
- Skillevægsfundament mellem opvarmet kælder og krybekælder registreres ikke.
- Øvrige linjetab registreres efter DS 418.

For vinduespartier og yderdøre der har bundkarm direkte på fundament, skal bundkarmens længde ikke medregnes i den samlede murhuls-perimeter.

(43.5.3.5, stk. 4) Kuldebros længden, m, er længden af ydervægsfundamenter og kælderydervægsfundamenter i meter.

For ydervægsfundamenter ved terrændæk og kældergulve bestemmes kuldebroens længde af fundamentets ydre omkreds, hvilket ofte er det samme som bygningens ydre omkreds.

For kuldebroer, hvor konstruktionsdetaljer og temperaturfaktor varierer, foretages der en underopdeling af kuldebroens længde.

Se i øvrigt kapitel 43.7.3.

(43.5.3.5, stk. 5) Der findes normalt skillevægsfundamenter under bærende indervægge samt under husets stabiliserende vægge.

Hvis terrændækket er uisoleret, eller isoleringen er placeret over betondækket, kan der ses bort fra linjetabet ved skillevægsfundamenter.

(43.5.3.5, stk. 6) Se sammenbygningsdetaljer i kapitel 43.7.3.4.

43.5.4 Registrering af vinduer og yderdøre

Stk. 1. Til brug for beregningen af varmetab og forslag til besparelser skal vinduer og yderdøre registreres efter metoden i DS 418.

Stk. 2. Følgende oplysninger registreres for vinduer og døre:

- 1) Vindues- og dørareal i overensstemmelse med retningslinjerne i DS 418.
- 2) Elementtype, størrelse og solvarmetransmittans for vinduet/glaspartiet/døren.
- 3) Orientering og hældning.
- 4) Solafskærmning, F_c .

Ved automatisk solafskærmning bestemmes solafskærmningsfaktoren " F_c " ved tabelopslag jf. kapitel 43.7.4.1.

Manuelt styret solafskærmning kan indregnes med halv effekt. For almindelige, indvendige, manuelt styrede gardiner og lignende kan der angives en resulterende solafskærmningsfaktor på 0,8.

I tilfælde uden solafskærmning sættes " F_c " til 1,0.

- 5) Glasandel, F_f .

(43.5.4, stk. 2) Solvarmetransmittans, "g" og "gw": Solvarmetransmittans angiver, hvor stor en del af solens varme der når gennem ruden/ruderne. Ruder har forskellig solvarmetransmittans, afhængig af antal lag og rudens belægning.

I vinduestabellerne i kapitel 43.7.4. vises solvarmetransmittansen som "g". Solvarmetransmittans er forskellige for forskellige rudetyper. Andre værdier end tabellerne kan anvendes for nye vinduer, se www.energivinduer.dk.

"Gw" er vinduets samlede g-værdi (rudens g-værdi x glasandel F_f). "Gw" findes ikke i indberetningsprogrammet.

Hvis afskærmningsfaktoren f.eks. er 0,4, skal den derfor ved manuelt styret solafskærmning angives som $(1,0 + 0,4) / 2 = 0,7$. I boliger kan det eventuelt antages, at solafskærmningen ikke aktiveres om vinteren i opvarmnings sæsonen, når der er opvarmningsbehov i bygningen. Angiv dette ved at sætte et minus foran solafskærmningsfaktoren.

Glasandel, "Ff": Glasandelen beregnes som forholdet imellem rudeareal og murhulareal. I energimærkning kan tabellernes glasandel "Ff" anvendes uanset vinduernes størrelse.

43.5.4.1 Orientering

Stk. 1. Vinduernes orientering i forhold til verdenshjørnerne skal registreres.

Orienteringen kan enten angives som:

- Kompasorienteringer: nord (N), syd (S), øst (Ø), vest (V) og mellemorienteringer NØ, SØ, SV og NV, eller som
- Gradorientering, hvor nord er 0°, øst er 90°, syd er 180° og vest er 270°.

Ved anvendelse af gradorienteringen kan vilkårlige mellemorienteringer angives.

43.5.4.2 Hældning

Stk. 1. Vinduernes hældning i forhold til vandret skal registreres. Hældningen angives som et gradtal, hvor sidste ciffer er 0 eller 5.

(43.5.4.2, stk. 1) Et lodret vindue har hældningen 90 grader, og et vandret vindue har hældningen 0 grader.

43.5.4.3 Måltagning

Stk. 1. Areal for vinduer og yderdøre skal registreres efter metoden i DS 418.

43.5.4.4 Transmissionskoefficient, U-værdi

Stk. 1. Transmissionskoefficienten for vinduer og yderdøre registreres ud fra tabellerne i kapitel 43.7.4.2 eller dokumentation fra producenten. Linjetab fra kuldebroer i vindueskonstruktionen indregnes i den samlede U-værdi for vinduet.

(43.5.4.4, stk. 1) U-værdierne i tabellerne i kapitel 43.7.4.2 kan anvendes for alle vinduerne uanset størrelsen, og for alle yderdøre uden glas. For yderdøre med glas, kan registreringen af døren deles op, så døren og ruderne registreres hver for sig med deres respektive arealer og typer.

Det bemærkes, at U-værdier i tabellerne i kapitel 43.7.4. inkluderer typiske linjetab i de angivne

vindueskonstruktioner, som eksempelvis sprosser. U-værdierne inkluderer dog ikke linjetabet i samlingerne mellem vinduer/ yderdøre og ydervægge. Dette linjetab registreres som beskrevet i kapitel [43.5.3.5](#).

De første energivinduer blev introduceret på det danske vinduesmarked i midten af 1980'erne, men først fra midten 1990'erne blev det mere almindeligt at anvende vinduer med første generation af energiruder. Fra ca. 2006 blev den ældre traditionelle termorude udfaset endeligt på det danske vinduesmarked.

43.5.4.5 Registrering af skygger

Stk. 1. Til brug for beregningen skal der registreres følgende skyggeforhold:

- 1) Horisont.
- 2) Udhæng.
- 3) Venstreskygge.
- 4) Højreskygge.
- 5) Vindueshul.

Stk. 2. Hvis facaden har vinkler, fremspring eller andre skyggegivende faconer, der rager mere end 100 cm vinkelret ud fra facaden, registreres disse særskilt.

Stk. 3. Sideskygger fra fremspring under 100 cm medregnes ikke.

Stk. 4. For bygninger med anvendelseskode 110, 120, [121](#), [122](#), 130, 131 og 132, samt 185 og 190 under 500 m² kan der anvendes et standard-skyggeforhold svarende til:

Horisont 20°

([43.5.4.5](#), stk. 1) Disse skyggeforhold registreres normalt samlet pr. facade. Skyggepåvirkningerne vurderes i forhold til faste objekter, såsom naboejendomme, vinkler, læmure og udhuse samt i forhold til skov og blivende større beplantning.

Se SBI-anvisning 213 for nærmere beskrivelse af, hvorledes skyggeforholdene registreres.

Udhæng 20°

Venstre 20°

Højre 20°

Vindueshul 10°

Standard-forhold for alle vinduer og døre kan anvendes, men energikonsulenten vurderer selv, om registrering af det præcise skyggeforhold er nødvendigt.

Stk. 5. For etageboligbyggeri og andre bygninger anvendes de gældende regler til registrering af de faktiske skyggeforhold.

43.5.4.5.1 Undtagelser til reglerne om bestemmelse af skyggeforhold

Stk. 1. Enkeltstående træer i villahaver og lignende skal ikke registreres til brug for beregningen af skyggeforholdet.

Stk. 2. For vinkelformede bygninger, hvor vinduerne sidder i forskellig vandret afstand fra hjørnet, kan skyggeforholdene registreres samlet pr. facade ud fra skyggeforholdene for facadens midte.

Stk. 3. For ikke plane facader med fremspring større end 100 cm, hvor der sidder vinduer med forskellig orientering i samme facade, foretages der separat registrering af skyggeforholdene for vinduer med afvigende orientering i forhold til facadens hovedretning.

43.5.4.6 Beskrivelse

Stk. 1. Vinduer og yderdøre beskrives med element- og glastype, f.eks. om det er et dannebrogsvindue

(43.5.4.6, stk. 1) Beskrivelsen af vinduer og yderdøre og glaspartier har til formål at gøre bygningsejer i stand til, at genkende bygningens vinduer og

med forsatsramme samt antal glas og glastype, f.eks. om det er en 2-lags energirude.

yderdøre, samt at identificere de elementer, der er besparelsesforslag til.

43.5.5 Bestemmelse af temperaturfaktor (b-faktor) for de dele af klimaskærmen, som vender mod uopvarmede, delvist opvarmede rum eller mod det fri

Stk. 1. Temperaturfaktoren (b-faktor) tager hensyn til to forhold:

- At der på den udvendige side af en bygningsdel kan være en anden temperatur end udelufttemperaturen.
- At der på den indvendige side kan være en anden temperatur end rumtemperatur.

Stk. 2. Temperaturfaktoren, "b" benyttes for at korrigere varmetabet.

(43.5.5, stk. 2) Dele af klimaskærmen, som ikke vender mod det fri (f.eks. terrændæk mod jord), har mindre varmetab end de arealer, som vender mod det fri. Dele, som vender mod et uopvarmet rum med solindfald (f.eks. en udestue), kan desuden få et varmetilskud herfra.

For uopvarmede rum med tekniske installationer, vil b-faktoren for den del af klimaskærmen, der vender mod det opvarmede rum, være den samme som b-faktoren for den tekniske installation.

Stk. 3. Temperaturfaktoren 1,0 skal anvendes for de bygningsdele, der vender mod det fri.

(43.5.5, stk. 3) Standardværdier for temperaturfaktoren "b" for klimaskærmen kan ses i kapitel 43.7.5.

Stk. 4. Temperaturfaktoren 0,7 skal anvendes for:

- Terrændæk uden gulvvarme.
- Kældergulve uden gulvvarme.
- Kælderydervægge i mere end 2 meters dybde.
- Kælderydervægge inde under bygninger.

- Kælderydervægsfundamenter i mere end 2 meters dybde, forudsat at der ikke er gulvvarme i rummene.
- Kælderydervægsfundamenter inde under bygninger, forudsat at der ikke er gulvvarme i rummene.

Stk. 5. Temperaturfaktoren, "b" kan udregnes for kældre, der indeholder varmeproducerende og varmefordelende anlæg, eller man kan anvende tabelværdierne i kapitel [43.7.5](#).

(43.5.5, stk. 5) Beregning af b-faktoren kan foretages i indberetningsprogrammerne under skemaet uopvarmede rum.

Stk. 6. For de dele af klimaskærmen, som ikke vender mod det fri, kan b-faktoren beregnes ud fra at følgende data registreres, på samme måde som under afsnittet vægge, gulve og lofter:

(43.5.5, stk. 6) Beregning af b-faktoren kan foretages i ~~de godkendte~~ indberetningsprogrammerne, som er udviklet til brug for energimærkningen.

- 1) Hvilken type uopvarmet rum, der er tale om.
- 2) Arealet af den pågældende del af klimaskærmen (arealer, hvor forholdene er ens, kan slås sammen).
- 3) U-værdi og areal af bygningsdel(e), som giver varmetab fra uopvarmet rum til omgivelserne.
- 4) Ventilationsforhold og udluftningsforhold.

43.6 Tekniske installationer

43.6.1 Ventilation

Stk. 1. Der ses bort fra varmetabet fra ventilationskanaler og -aggregater inden for klimaskærmen, for den opvarmede del af bygningen.

(43.6.1, stk. 1) I indberetningsprogrammerne til energimærkning er der et særligt felt til indtastning af ventilationskanaler og aggregater, således at disse ikke påvirker beregningen af det dimensionerende transmissionstab. Varmetabet fra ventilationsaggregater- og kanaler kan angives pr. arealenhed eller pr. længdeenhed.

Stk. 2. Ved beregningerne skal der anvendes de aktuelle ventilationsforhold i rummene dog mindst svarende til bygningsreglementets minimumskrav. Ventilationen bestemmes på grundlag af ventilationssystemernes gennemsnitsydelse i de enkelte rum i bygningens brugstid, henholdsvis om vinteren og om sommeren i de varme perioder, f.eks. i juli og august. Ved fastlæggelse af den gennemsnitlige ydelse skal der tages hensyn til en eventuel behovsstyring og belastningerne i rummene.

Stk. 3. Registrering af ventilation skal omfatte:

- 1) Ventilationsform(er).
- 2) Areal af ventilerede lokaler (zoner)
- 3) Driftstid
- 4) Luftskefteværdier.
- 5) Virkningsgrad for varmegenvinding.
- 6) Indblæsningstemperatur
- 7) Elvarmeplade/anden varmeplade.
- 8) Ventilationskanaler.
- 9) SEL-værdi.
- 10) Alder.
- 11) Dato for seneste eftersyn.
- 12) Er der indgået aftale om løbende serviceeftersyn af ventilationsanlægget (ja/nej).
- 13) Automatik.
- 14) Effekt af anlægget.

Stk. 4. Det skal undersøges, om der foreligger målte værdier for de data, der er nævnt i stk. 3, i form af en rapport, der højst er 4 år gammel.

(43.6.1, stk. 2) Rum med ens ventilationsforhold og rum der betjenes af samme ventilationssystem, kan beregnes samlet.

(43.6.1, stk. 4) Hvis dette ikke foreligger, kan værdierne i håndbogens kapitel 43.7.6 anvendes til beregning af ventilation.

43.6.1.1 Ventilationsformer

Stk. 1. Der skelnes mellem naturlig ventilation, mekanisk ventilation og mekanisk udsugning

- Ved naturlig ventilation sker luftudskiftningen i boligen gennem udeluftventiler, aftrækskanaler og tilfældige utætheder i klimaskærmen samt ved åbning af vinduer og døre.
- Ved mekanisk ventilation forstås ventilationssystemer, hvor luften både indblæses og udsuges ved hjælp af ventilatorer.
- Ved mekanisk udsugning forstås ventilationssystemer, hvor luften udsuges ved hjælp af ventilatorer, mens udeluften tilføres gennem udeluftventiler i ydervæggene, ved åbning af vinduer og døre samt gennem utætheder i klimaskærmen.

Stk. 2. Hvis en bygning er forsynet med udeluftventiler, oplukkelige vinduer, aftrækskanaler eller tilsvarende regnes den for at være med naturlig ventilation. Selv om der er nogle mindre ventilatorer, som ikke er i konstant drift (f.eks. i toiletrum, baderum eller køkken), herunder også emhætter, regnes bygningen fortsat med naturlig ventilation.

Stk. 3. Mindre ventilatorer, hvis formål er at opretholde et bestemt indeklima, og som er i konstant drift, skal medregnes som mekanisk udsugning.

Stk. 4. Hvis der benyttes ventilatorer både til udsugning og indblæsning, regnes bygningen for at have mekanisk ventilation.

Stk. 5. En bygning har mekanisk udsugning, hvis indeluften suges ud f.eks. fra baderum, toiletrum og køkken ved hjælp af ventilator(er), som er i konstant drift, mens der tilføres udeluft (ofte kaldet erstatningsluft) gennem utætheder i klimaskærmen og ved åbning af vinduer og døre.

(43.6.1.1, stk. 1) Ved en ventilationszone forstås et område (zone) i en bygning, der hænger ventilationsmæssigt sammen via ensartede ventilationsmæssige forhold. Et område (zone) kan bestå af flere rum, eventuelt fordelt på flere etager.

(43.6.1.1, stk. 2) Naturlig ventilation omfatter også den luftmængde, der trænger ind gennem tilfældige utætheder i klimaskærmen.

(43.6.1.1, stk. 3) Ventilation, som ikke ventilerer et område (zone), i den opvarmede del af bygningen registreres derfor ikke. Dette kunne fx være radonventilation af terrændækket.

(43.6.1.1, stk. 4) Den mekaniske ventilation kan være forsynet med varmegenvinding, normalt i form af en kryds-, rotor eller modstrømsvarmeveksler.

43.6.1.2 Ventilationszoner

Stk. 1. Et enfamiliehus regnes primært som én ventilationszone. Hvis der er flere forskellige ventilationsforhold, som hver for sig ventilerer en del af bygningen, betragtes de dog som selvstændige ventilationszoner.

Stk. 2. For flerfamiliehuse/erhvervsbygninger gælder det, at bygningen opdeles i ventilationszoner. Hver ventilationszone registreres og beskrives ved sin funktion, og på hvilken måde zonen ventileres.

Stk. 3. En zones areal opgøres efter samme retningslinjer som opvarmet etageareal jf. kapitel [43.4.3.-1](#). Summen af arealer for ventilationszoner skal svare til bygningens samlede opvarmede areal.

(43.6.1.2, stk. 1) Ved en ventilationszone forstås et område (zone) i en bygning, der hænger ventilationsmæssigt sammen via ensartede ventilationsmæssige forhold. Et område (zone) kan bestå af flere rum, eventuelt fordelt på flere etager.

(43.6.1.2, stk. 2) Det kan være vanskeligt at opdele bygningen i flere ventilationszoner på stedet. Derfor kan det være en fordel at rekvirere etageplaner og ventilationsdiagrammer før det planlagte besøg i bygningen.

43.6.1.3 Anlægsbeskrivelse

Stk. 1. For hver ventilationszone registreres og beskrives ventilationsanlægget og dets funktion, således, at ejeren kan genkende installationen.

Beskrivelsen skal omfatte:

- 1) Ventilationszone med navn.
- 2) Ventilationsanlæg med navn.
- 3) Ventilationsanlægstype.
- 4) Placering i bygningen.

(43.6.1.3, stk. 1) Ventilationsanlæg kan bestå af flere typer komponenter, jf. SBI-anvisning nr. 196 "Indeklimahåndbogen".

Den gennemsnitlige luftstrøm beregnes på forskellig måde afhængigt af anlæggets type:

CAV-anlæg (Constant Air Volume) Man kan benytte den dimensionerende eller målte luftstrøm.

VAV-anlæg (Variable Air Volume)

Temperaturen, fugt eller CO₂ regulerer den variable luftstrøm. Man kan benytte den dimensionerende eller målte maksimale luftstrøm ganget en

reduktionsfaktor, som typisk vil ligge mellem 0,55 og 0,85.

Anlæg med recirkulering

Man kan benytte den dimensionerende eller målte maksimale luftstrøm i forsyningskanalen for friskluft ganget det gennemsnitlige forhold mellem den recirkulerede luftmængde og friskluftsmængden.

43.6.1.4 Driftstid

Stk. 1. Ventilationen i boliger skal registreres i konstant drift uafhængigt af, om der er naturlig ventilation, mekanisk udsugning eller mekanisk ventilation.

Stk. 2. Driftstiden for mindre ventilatorer, som ikke er i konstant drift, herunder også emhætter, sættes til nul.

Stk. 3. For flerfamiliehuse/erhverv skal driftstiden, "F₀", for ventilationsanlægget angives for hver ventilationszone.

(43.6.1.4, stk. 2) F.eks. i toiletrum, baderum eller køkken.

(43.6.1.4, stk. 3) F₀ = 1 betyder, at ventilationsanlægget er i funktion i hele bygningens driftstid. Det er muligt at indtaste driftstider, som er forskellige fra 1, da et ventilationsanlæg godt kan have driftstid, som er længere eller kortere end bygningens brugstid.

43.6.1.5 Luftskifteverdier

Stk. 1. Stk. 1. Hvis der er data for luftskifteverdier for den konkrete bygning, skal disse anvendes. Hvis disse data ikke findes, benyttes tabelverdier fra kapitel 43.7.6. Standardverdier for ventilation.

43.6.1.6 Temperaturvirkningsgrad (η_{vgv})

Stk. 1. Varmegenvindingens temperaturvirkningsgrad ($\eta_{\text{v\ddot{e}v}}$) bestemmes ud fra tabellen i kapitel 43.7.6.2. Temperaturvirkningsgraden angives for veksleren alene uden bidrag fra andre kilder f.eks. motorvarme fra ventilatorerne. Ved bestemmelse af temperaturvirkningsgraden regnes der ikke med kondensation i afkastluften. Temperaturvirkningsgraden er 0 for systemer, hvor varmegenvindingen alene går til opvarmning af varmt brugsvand.

(43.6.1.6, stk. 1) Der henvises i øvrigt til beregningskema i Ventilation Ståbi.

43.6.1.7 Indblæsningstemperatur ($^{\circ}\text{C}$)

Stk. 1. I ventilationsanlæg med både temperaturreguleret varmegenvinder og temperaturreguleret varmeplade skal der antages en indblæsningstemperatur på 18 $^{\circ}\text{C}$.

Stk. 2. I anlæg, hvor varmegenvinderen er uden regulering, angives det under indtastning i indberetningsprogrammet ved at sætte et minus foran indblæsningstemperaturen.

Stk. 3. Hvis anlægget er uden varmeplade og med ureguleret varmegenvinder, angives indblæsningstemperaturen til 0 $^{\circ}\text{C}$.

Stk. 4. For anlæg med reguleret varmegenvinder, men uden varmeplade angives en indblæsningstemperatur på 18 $^{\circ}\text{C}$, som for tilsvarende anlæg med reguleret varmeplade.

43.6.1.8 Elvarmeplader

Stk. 1. Det skal registreres, om ventilationsanlægget har en elvarmeplade.

43.6.1.9 Specifikt elforbrug til lufttransport (SEL)

Stk. 1. Det specifikke elforbrug til lufttransport er elforbruget til ventilatorerne inklusive reguleringsudstyr og lignende divideret med det transporterede luftvolumen.

Det specifikke elforbrug bestemmes med udgangspunkt i den gennemsnitlige volumenstrøm gennem ventilationsanlægget. For anlæg med både indblæsning og udsugning bestemmes SEL-værdi-en ud fra summen af de to ventilators elforbrug. SEL-værdien skal om muligt aflæses på mærkepladen.

(43.6.1.9, stk. 1) SEL-værdien kan eventuelt findes på producentens hjemmeside. Hvis dette ikke er muligt, kan værdien vurderes med støtte fra beregningsmodeller tabelværdier i kapitel 43.7.6.

43.6.2 Mekanisk køling

Stk. 1. Køleanlæg skal registreres for at kunne ansueliggøre eventuelle forslag til energiforbedringer og finde frem til det el-forbrug, der teoretisk vil gå til at nedbringe en eventuel beregnet overtemperatur i bygningen.

(43.6.2, stk. 1) Kølevirkningsgraden registreres som en vægtet gennemsnitsværdi for driftsperioden. Er viden herom ikke tilgængelig, benyttes to teoretiske faktorer - en kølevirkningsgrad, EER-anlæg og en forøgelsesfaktor (der hidrører fra vandafslag på kølefladen).

Stk. 2. Der skelnes mellem tre former for køleanlæg:

- 1) Elektrisk drevet mekanisk køling til klimaanlæg (reduktion af beregnet overtemperatur).
- 2) Alle andre køleanlæg til processer, drift af bygningens installationer m.v.
- 3) Fjernkølingsanlæg, bortset fra fjernvarmeforsyningsanlæg, solvarmeanlæg, affaldsforbrændingsanlæg m.v., herunder varmepumper til kombineret produktion af varme og køling og kraft-varme-anlæg med en eleffekt på 25 MW eller derunder.

(43.6.2, stk. 2) I de tilfælde, hvor der anvendes naturlig køling - "frikøling" - anbefales det, at justere "EER" og forøgelsesfaktoren kunstigt for at tilgodese udnyttelsen.

For eldrevne mekaniske køleanlæg registreres anlægstypen, og anlægget beskrives, hvorefter elforbruget kan beregnes.

Ved fjernkølingsanlæg forstås fjernkølingsproduktionsanlæg eller fjernkølingsnet, der leverer køling fra et centralt anlæg.

Stk. 3. Køling til processer, såsom kølemøbler, frostrum, serverrum, skøjtehallen, køkkener m.v., indgår ikke i bygningens energimæssige ydeevne,

men skal registreres i de tilfælde, hvor der kan være rentable besparelsesforslag, således at der kan udarbejdes energispareforslag for disse installationer.

43.6.2.1 Anlægsbeskrivelse

Stk. 1. Alle væsentlige anlægskomponenter registreres og beskrives ud fra mærkeplader/dokumentation på de tilgængelige dele af systemet.

Stk. 2. For hver zone registreres og beskrives anlæg og funktion entydigt, således at ejer kan genkende installationen.

Stk. 3. Anlæggene navngives entydigt med navnet fra anlægsdokumentationen. Hvis den ikke angiver et navn, gives et entydigt navn, f.eks. et bogstav eller et tal.

(43.6.2.1, stk. 1) Eventuelle målte værdier i form af en rapport fra lovpligtige eftersyn, indreguleringsrapport, servicereport eller lignende, som højst er 4 år gammel, kan også anvendes.

43.6.2.2 Kølevirkningsgrad

Stk. 1. Køleanlæggets kølevirkningsgrad skal registreres. Kølevirkningsgraden registreres på samme måde, som det gøres for varmeanlæg. Ved bestemmelse af kølevirkningsgraden anvendes relevante europæiske standarder. For fabriksfremstillede units angives kølevirkningsgraden i henhold til relevante europæiske standarder, f.eks. DS/EN 14511.

(43.6.2.2, stk. 1) Kølevirkningsgrad angives inklusive alt hjælpeudstyr, dvs. f.eks. pumper, blæsere og automatik. Elbehovet er den samlede optagne el-energi i forhold til køleydelsen afleveret i den opvarmede (klimatiserede) del af bygningen.

El-behovet bør i princippet angives som en vægtet gennemsnitsværdi for driftsperioden. Som alternativ kan el-behovet i stedet bestemmes som den reciprokke værdi af kølevirkningsgraden "EER'en" ved dimensionerende forhold.

EER-anlæg kan defineres som anlæggets køleydelse i kW divideret med optaget el til kompressor, evt. brinepumpe, evt. ventilator til kondensator, styring, afrimning m.v. ud fra en gennemsnitlig betragtning

over året mht. drift, udetemperatur, fugtighed, varmebelastning m.v. Denne virkningsgrad er mulig at beregne, hvis der er sket en registrering af alle ovenstående effekter gennem flere år.

Hvis dette ikke er tilfældet, kan EER-anlæg sættes til 3,5, såfremt det skønnes, at køleanlægget ikke afviger væsentligt fra en gennemsnitlig betragtning.

Den bedst tænkelige (højeste) EER-anlæg vil være ved et korrekt dimensioneret og reguleret anlæg, som har direkte ekspansion og køling af kondensatoren via vand eller køletårn. Det dårligste (laveste) EER-anlæg kan forekomme ved splitanlæg med en lille fordampere/kondensator, on/off styring og kondensator placeret med dårlig varmeafgivelse.

Der henvises i øvrigt til SBI-anvisning 213.

43.6.2.3 Forøgelsesfaktoren

Stk. 1. Køleanlæggets forøgelsesfaktor skal vurderes.

(43.6.2.3, stk. 1) Forøgelsesfaktoren defineres som den samlede gennemsnitlige våde køleeffekt (inklusive effekt til vandudfældning) divideret med den samlede tørre køleeffekt.

Forøgelsesfaktoren for vandudslag angiver, hvor meget kølebehovet forøges på grund af vandudslag i kølefladen. Forøgelsesfaktoren for vandudslag opgøres som den samlede nødvendige køleeffekt inklusive vandudslag divideret med den tørre, effektive køleeffekt.

Forøgelsesfaktoren er større end eller lig med 1 og kan kun fastslås, hvis en række driftsforhold for anlægget er blevet registreret over en længere periode. Derfor kan forøgelsesfaktoren sættes til 1,1, med mindre det vurderes, at der slås væsentligt mere vand af, end denne gennemsnitlige betragtning er udtryk for. I de tilfælde anbefales det at vurdere anlæggets drift og køleflade.

43.6.3 Varmeproducerende anlæg

43.6.3.1 Kedelanlæg

Stk. 1. Kedlen skal registreres og beskrives entydigt ved at angive type, fabrikat, almindelig eller kondenserende og placering i bygningen.

(43.6.3.1, stk. 1) Der skelnes mellem følgende typer:

- Olie, herunder bioolie.
- Gas.
- Biobrændsel eller andet brændsel, herunder koks.

Stk. 2. Den nominelle effekt for kedlen skal registreres fra typeskilt, CE-mærkning eller datablad, hvis det forefindes. Det er altid den nominelle effekt herfra, der skal anvendes, selvom der køres med en anden (typisk mindre) effekt.

(43.6.3.1, stk. 2) Hvis disse data ikke findes, kan værdierne i kapitel 43.7.7 anvendes.

Såfremt fuldlastbrændereffekten er mindre end den nominelle kedeffect, registreres brændereffekten som den nominelle effekt for kedlen.

Stk. 3. Registreringen skal endvidere omfatte:

- 1) Brændselstype.
- 2) Varmeydelse(r).
- 3) Nominel(le) virkningsgrad(er).
- 4) Tomgangstab.
- 5) Driftsforhold.
- 6) Kedlens fremstillingsår
- 7) Isoleringsgrad.

Stk. 4. Energikonsulenten skal gennemføre energimærkning ved at anvende standardværdier for kedlens egenskaber.

(43.6.3.1, stk. 4) Som inddata til indberetningsprogrammet kan benyttes:

- Fabrikantens data.
- Data fra CE-mærkning.

Der skal ikke foretages egentlige målinger af kedlens driftsforhold.

- Data fra www.dgc.dk/ (kan benyttes til gaskedler).
- Værdier fra eftersyn af kedlen.
- Data fra www.teknologisk.dk/kedelliste/39501

Hvis disse data ikke findes, kan værdierne i håndbogens kapitel [43.7](#) anvendes.

Stk. 5. Ved hjælp af oplysninger fra mærkepladen skal der, hvis muligt, indhentes oplysninger om opstillingsåret for kedlen fra producenten eller leverandøren.

Stk. 6. Følgende skal undersøges i forbindelse med vurderingen af oliefyrede kedler:

- 1) Alder (angivet ved årstalsinterval).
- 2) Isoleringsgrad.
- 3) Støbejerns- eller pladejernskedel.
- 4) Kedelanlæggets type.

([43.6.3.1](#), stk. 6) I mindre anlæg kan kedeltypen være:

- Kedel med påmonteret brænder, et-trin, to-trin, modulerende.
- Kedel med integreret brænder, typisk til enfamiliehus. Kedlerne kan være kondenserende.

I større anlæg kan der være tale om:

- Kedler med påmonteret brænder, et-trin, to-trin eller modulerende. Der kan være påmonteret kondenserende røggaskøler.

Stk. [78](#). Følgende skal undersøges i forbindelse med vurderingen af gasfyrede kedler:

- 1) Alder (angivet ved årstalsinterval).
- 2) Isoleringsgrad.
- 3) Støbejerns eller pladejernskedel.
- 4) Kedelanlæggets type.

([43.6.3.1](#), stk. [78](#)) I større anlæg kan der være tale om:

- Kedel med påmonteret brænder, et-trin, to-trin, modulerende. Kedler kan være udført med integreret røggaskøler for kondenserende drift eller med efterkoblet røggaskøler, ligeledes for kondenserende drift.

Flerkedelanlæg udformet som:

- Flere mindre kedler i kaskadedrift (automatisk ind/udkobling) vil typisk være gaskedler i størrelsen 10-60 kW.

Stk. ~~89~~ Følgende skal undersøges i forbindelse med vurderingen af fastbrændselskedler:

- 1) Alder (angivet ved årstalsinterval).
- 2) Isoleringsgrad.
- 3) Støbejerns eller pladejernskedel.
- 4) Kedelanlæggets type.

Stk. ~~910~~. Hvis der er flere kedler, registreres hver kedel med 1 i antal.

Stk. ~~101~~. I mindre anlæg med én kedelunit med kombipumpe eller såkaldt varmtvandsprioritering, hvor vandstrømmen skifter mellem rumopvarmning og opvarmning af varmt brugsvand, benyttes ved indtastning i indberetningsprogrammet værdien "1" som angivelse af andelen af nomineffekt til varmtvandsproduktion.

Stk. ~~112~~. I kaskadekoblede småkedelanlæg (typisk gaskedelenheder op til ca. 60 kW), hvor vandstrømmen fra den ene kedel skifter mellem rumopvarmning og opvarmning af varmt brugsvand,

- 2-3 kedler, evt. forskellig størrelse anlæg kan være med automatik for kaskadedrift eller ind og udkobling af kedler gøres manuelt af driftspersonalet.

Om nødvendigt kan gasdistributionsselskabet oplyse hvilken type kedel, der er registreret i bygningen.

(~~43.6.3.1~~, stk. ~~89~~) Ved fastbrændselskedler forstås kedler, der leverer varme til centralvarmeanlæg og fyres med fast brændsel. Håndbogens værdier for varmeproducerende anlæg omfatter ikke fastbrændselskedler.

De mest almindelige typer er:

- Brændekedler med manuel fyring.
- Træpillekedler med automatisk fyring.
- Andet brændsel som korn, halm m.m.
- Flisfyret kedel.

(~~43.6.3.1~~, stk. ~~910~~) Beregningsmetoden ~~kernen~~ i indberetningsprogrammet vil, ved registrering af flere kedler med 1 i antal, automatisk fordele ydelsen mellem kedlerne.

(~~43.6.3.1~~, stk. ~~101~~) Det bemærkes, at der er sammenhæng i beregningsdata for "ldepumpen" til varmtvandsbeholderen. Værdierne for andel af nominel effekt til varmtvandsproduktion har kun betydning, når der angives "styring" af ldepumpen.

sættes andelen af nomineffekt til varmtvandsproduktion til 1 for én kedel, når der er fire kedler eller derunder. Ved flere end fire kedler koblet i kaskade sættes andelen til 1 for to kedler.

Stk. ~~123~~. I traditionelle flerkedelanlæg med to eller tre kedler, sættes andelen af nomineffekt til varmtvandsproduktion til "1" for den mindste kedel og til "0" for de øvrige.

Stk. ~~134~~. Der skal bruges en temperaturkorrektionsfaktor til at beregne, hvordan virkningsgraden ved fuldlast henholdsvis dellast varierer med kedeltemperaturen. Ved mangel af prøvningsdata anvendes en korrektionsfaktor på 0,002 pr. °C for kondenserende gaskedler ved både fuldlast og dellast samt for kondenserende oliekedler ved dellast. For alle andre kombinationer af kedeltyper og prøvningsbelastninger skal der anvendes en korrektionsfaktor på 0,001 pr. °C.

Stk. ~~145~~. Kedlens driftsbetingelser herunder elforbrug til blæser og automatik skal registreres.

Stk. ~~156~~. Det skal angives, hvilken minimumstemperatur kedlen kan operere ved. For kedler, hvor der ikke er nogen nedre temperaturgrænse, bortset fra at de ikke må fryse, angives temperaturen til 0 °C. Hvis der ikke er udetemperaturkompensering angives blot kedeltemperaturen.

Stk. ~~167~~. Den optagne blæsereffekt og effekt til olieforvarmer i kedelunit eller separat brænder skal angives.

Mærkeeffekten på kedlens blæser og olieforvarmer skal angives. Hvis der også er en olieforvarmer, summeres de to værdier.

(~~43.6.3.1, stk. 145~~) Hvis kedlen kører med fast temperatur, angives den fast indstillede kedeltemperatur som minimumstemperaturen, ellers benyttes fabrikantens anvisninger.

(~~43.6.3.1, stk. 156~~) For pladejernskedler vil minimumstemperaturen typisk være 55-60 °C.

Se kapitel ~~43.7.7~~ for kedeltemperaturer.

(~~43.6.3.1, stk. 167~~) For biobrændselsanlæg kan også tænding m.v. give stort elforbrug. Dette forbrug indregnes som "blæsereffekt".

Kedler kan forbruge el til tænding og automatik, brænderens blæser og til olieforvarmer.

Energikonsulenten beregner ikke elforbrug til anlæg fyret med svær fuelolie.

Stk. 178. Mærkeeffekten på kedlens automatik skal angives.

(43.6.3.1, stk. 178) Effektbehov til automatik kan sættes til 5 W, hvis data for den konkrete kedel ikke findes.

Stk. 189. Temperaturfaktor for opstillingsrum skal bestemmes som beskrevet for varmerørene i varmfordelingssystemet.

(43.6.3.1, stk. 189) Se i kapitel 43.67.8, stk. 10 om temperaturfaktor for varmerør og kapitel 43.7.5 om Standardværdier for temperaturfaktor, b, for klimaskærmen.

Stk. 1920. Fordeling af kedel imellem flere bygninger.

(43.6.3.1, stk. 1920) Eksempel: Hvis en kedel betjener to bygninger på 300 m² og 700 m², sættes faktoren til 0,3 i beregningen for førstnævnte bygning.

Hvis en kedel betjener flere bygninger, skal der ske arealfordeling.

Hvis to bygninger ligeledes med arealer på 300 m² og 700 m² betjenes af en kaskade på tre ens kedler, bliver faktoren 0,9 ved beregning af førstnævnte bygning og 2,1 ved beregning af bygningen på 700 m².

Hvis den bygning hvori kedlen er placeret ikke energimærkes, registreres varmforsyningen som blokvarme til de bygninger, som kedlen forsyner, dog ikke i de tilfælde hvor kedlen alene forsyner en eller få bygninger.

En kedel, der forsyner få bygninger, kan være:

- Stuehus til landbrugsejendom, hvor kedlen ikke er placeret i stuehuset.
- Fritliggende enfamiliehuse, hvor kedlen er placeret i tilhørende garager.

43.6.4 Fjernvarmeinstallationer

Stk. 1. Ved direkte anlæg er der ikke tab fra installationen.

Stk. 2. Der skal tages hensyn til fjernvarmeselskabets krav til bygningens driftsforhold i både status og forslag.

(43.6.4, stk. 2) De enkelte fjernvarmeselskaber kan have krav til bygningens driftsforhold som f.eks. forbud mod natsænkning eller krav til afkøling.

Stk. 3. Registreringen af fjernvarmeinstallationen skal omfatte:

- 1) Anlægstype (direkte/indirekte).

- 2) Type/Navn/Fabrikat ifølge mærkeskilt.
- 3) Alder ifølge mærkeskilt.
- 4) Opbygning (sommer/vinter veksler, reserve, kaskadekobling), hvis der er flere vekslere.
- 5) Angivelse af, om veksleren er forsynet med isoleringskappe.
- 6) Angivelse af eventuel isoleringskappes tilstand.
- 7) Isoleringstykkelse m.v.
- 8) Placering.

Stk. 4. Fjernvarmevekslerens varmetab skal angives. For units skal det samlede varmetab fra unitten inklusive tabet fra f.eks. rør, ventiler og fittings angives. For fjernvarmevekslere sammenbygget med varmtvandsbeholder eller gennemstrømningsvandvarmer til én unit skal her alene angives forøgelsen af varmetabet fra unitten, når der også er rumopvarmning. Vedrørende angivelse af varmetabet fra varmtvandsbeholder eller gennemstrømningsvandvarmer henvises til afsnittet om varmtvandsbeholder.

Hvis værdien ikke er opgivet på veksleren, skal tabet beregnes i henhold til beregningsmodellen for "Varmetab fra fjernvarmevekslere i $W/m^2 K$ " i kapitel 43.7.8, hvor tabet fra f.eks. rør, ventiler og fittings adderes.

Stk. 5. Den nominelle varmeeffekt, kW, skal angives.

(43.6.4, stk. 4) Hvis værdien ikke er opgivet på veksleren for enfamiliehuse, kan værdierne angivet i kapitel 43.7 anvendes, hvor vekslerens areal multipliceres, da disse værdier er opgivet i $W/m^2 K$, og i indberetningsprogrammerne indtastes disse i W/K .

(43.6.4, stk. 5) Hvis det dimensionerende varmebehov ikke kendes, kan det antages ækvivalent med transmissions- og ventilationstab ifølge SBI-anvisning 213 tillagt varmebehov til rørtab og opvarmning af brugsvand.

Værdien svarer til bygningens dimensionerende varmebehov inklusive behov til varmt brugsvand, hvis vandet opvarmes i veksleren. Hvis en del af bygningen opvarmes på anden vis, tages der hensyn til det ved fastsættelse af den nominelle effekt.

Stk. 6. Det skal registreres, om der er automatik, som styrer fremløbstemperaturen efter udetemperaturen.

For centralvarmevekslere med udetemperatur kompensering, angives en minimums vekslertemperatur på 20 °C, medmindre anlægget kræver en højere værdi for at sikre tilstrækkelig opvarmning af varmt brugsvand.

Stk. 7. Mærkeeffekten på fjernvarmens automatik, standby (W), skal angives.

Stk. 8. Temperaturfaktoren, b, for opstillingsrummet skal bestemmes som beskrevet for varmerørene i varmfordelingssystemet.

43.6.5 Anden rumopvarmning

Stk. 1. Når bygningen har anden rumopvarmning end et vandbårent varmfordelingssystem eller opvarmning via forvarmeplader på ventilationsanlæg, skal dette registreres og beskrives. Installationen skal beskrives, så ejer kan genkende forholdene.

For brændeovne skal den estimerede alder fremgå af energimærkningsrapporten.

Stk. 2. I bygninger med udelukkende vandbåren centralvarme indgår bidrag fra brændeovn eller pejseindsats ikke i det beregnede varmeforbrug.

Stk. 3. I de områder af bygningen, hvor der anvendes andre opvarmningskilder, angives for hver af disse:

Hvis opvarmning af varmt brugsvand sker gennem fjernvarmeveksleren, kan den nominelle effekt dog ikke være mindre end ladeeffekten til varmtvandsbeholderen.

(43.6.4, stk. 6) Hvis veksleren kører med fast temperatur, angives den fast indstillede vekslertemperatur som minimumstemperaturen.

Hvis den faktiske værdi ikke kan registreres, antages 65 °C.

(43.6.4, stk. 7) Hvis oplysningen mangler, kan værdien 5 W anvendes.

(43.6.4, stk. 8) Temperaturfaktoren afhænger af om fjernvarmeveksleren er placeret i et opvarmet rum, i et uopvarmet rum eller i det fri, eventuelt i et skur eller en garage. Se kapitel 43.7.8.

(43.6.5, stk. 1) Der kan være tale om direkte el til rumopvarmning eller andre opvarmningskilder. Der skelnes mellem:

- *Direkte el til rumopvarmning.*
- *Brændeovne, gasstrålevarmere og lign.*

Estimeringen af brændeovnens alder kan bl.a. ske ud fra oplysninger på ovnen, fra producenten eller ejeren.

(43.6.5, stk. 3) Data til beregning af virkningsgrad kan findes:

- 1) Virkningsgrad.
- 2) Luftstrømsbehov.
- 3) Andel af etageareal, som opvarmes med den pågældende varmekilde.

Stk. 4. Luftstrømsbehovet i det etageareal, som opvarmningsformen dækker, skal registreres.

Hvis dette dominerer ventilationen i zonen, skal ventilationsværdierne korrigeres svarende til luftstrømsbehovet til brændeovnen eller gasstrålevarmeren.

Stk. 5. Når en ovn, uanset type, er tilsluttet centralvarmeanlægget eller har indbygget varmtvandsbeholder, skal den registreres som en kedel jf. kapitel 43.6.3.1, stk. 10 med den virkningsgrad, som fremgår af tabellerne i kapitel 43.7.7.

Stk. 6. Når der er et anlæg (ventilator- eller kanalsystem), der flytter luften fra rum med ovn til rum uden varmekilde, skal disse rum medtages som opvarmet af ovnen.

Stk. 7. En ovn kan som udgangspunkt kun opvarme det rum, den står i samt tilstødende rum, hvis der er åben adgang til disse rum uden døre, der blokerer for den varme lufts passage.

Stk. 8. I bygninger, hvor ovne er den primære varmekilde, skal rum uden varmekilde registreres som el-opvarmede rum, selvom der ikke er el-radiatorer i rummet.

Stk. 9. I rum med elvarme, som også har brændeovn eller pejseindsats, skal bidrag herfra indgå som supplerende varme med 15 % af det beregnede

- I varmekildens driftsvejledning.
- Via fabrikant/leverandør.

(43.6.5, stk. 4) For en traditionel ovn eller pejs vil der være behov for tilførsel af forbrændingsluft. For en gasstrålevarmer vil der være behov for aftræk af forbrændingsluft.

Hvis ikke der foreligger data for luftstrømsbehovet, kan der antages et luftstrømsbehov på $0,005 \text{ m}^3/\text{s m}^2$ i det etageareal som opvarmningsformen dækker. Ved korrektionen tages der hensyn til eventuel udsugning i mekaniske udsugnings- eller ventilationsanlæg.

(43.6.5, stk. 7) Der er ikke tale om åben forbindelse, hvis rummene er adskilt ved f.eks. en dør, eller hvis der f.eks. allerede er en dørkarm eller hængsler, som en dør nemt kan monteres på.

(43.6.5, stk. 8) Se kapitel 43.4.3.1 "Definition af opvarmet areal".

(43.6.5, stk. 9) Elvarme er både direkte elopvarmning og opvarmning ved varmepumpe, der ikke er tilsluttet vandbåren centralvarme.

energibehov i rummet til varme og varmt vand, uanset antal ovne i det rum ovnen(e) er placeret i.

Det vil ved fastsættelse af rummets energibehov være tilstrækkeligt, at angive den supplerende varmekildes andel af etagearealet som 15 % af rummets areal ift. det samlede opvarmede etageareal.

Stk. 10. I rum med radiatorer til centralvarme skal der ses bort fra andre opvarmningskilder. Dette gælder dog ikke varmepumper.

(43.6.5, stk. 10) I rum med centralvarme ses der således bort fra varmeovne.

Stk. 11. I bygninger med flere forskellige varmekilder skal etagearealandelen beregnes for hver type. Det skal angives, hvor stor en andel systemet dækker i forhold til bygningens samlede opvarmede etageareal. Der tages hensyn til, om isolerings- og ventilationsniveau i det dækkede område er anderledes end i resten af bygningen. Arealandelen angives som et decimaltal i intervallet 0 - 1.

43.6.6 Varmepumper

Stk. 1. Varmepumper skal registreres og beskrives entydigt med opstillingsår og fabrikantens typebetegnelse.

(43.6.6, stk. 1) Hvis der er flere forskellige typer varmepumper i bygningen, kan der oprettes flere varmepumpeskemaer. Varmepumperne antages at bidrage til opvarmningen i samme rækkefølge, som skemaerne står i indberetningsprogrammet.

Stk. 2. Det skal tydeligt fremgå, hvilken af nedenstående typer varmepumper der er tale om:

(43.6.6, stk. 2-3) Som datakilde kan benyttes:

- 1) **Væske/vand** (optager energi fra jordslange eller grundvand og afgiver til centralvarmeanlæg).
- 2) **Luft/vand** (optager energi fra udeluft eller afkastluft og afgiver til centralvarmeanlæg).
- 3) **Luft/luft** (optager energi fra udeluft eller afkast og afgiver det via indblæsning).

- *Tegningsmateriale.*
- *Beskrivelse.*
- *Vurdering på stedet.*
- *Mærkeplade eller data fra producenten.*

- 4) **Luft/brugsvand og luft** (optager energi fra udeluft eller afkast og afgiver det via vandladekreds og indblæsning).
- 5) **Duo anlæg** (to varmepumper der dækker hhv. rumopvarmning og brugsvand).
- 6) **Varmegenvinding** og boligventilationsvarmepumper (mange muligheder med overskudsvarme eller mekanisk luftsifte).

Stk. 3. Beskrivelsen skal omfatte, om varmepumpen alene er til produktion af varmt brugsvand, alene er til rumopvarmning, eller om varmepumpen kan producere både varmt brugsvand og rumopvarmning i kombination, alternativt om der er en duoløsning med en varmepumpe, som kan producere varmt brugsvand og en anden varmepumpe til rumopvarmning.

Stk. 4. Oplysninger om drift og anvendelse af varmepumpen/varmepumperne skal registreres, idet varmepumpeanlæg også kan benyttes som køleanlæg om sommeren.

Stk. 5. For varmepumper til rumopvarmning skal det angives, hvor stor en andel varmepumpen dækker i forhold til bygningens samlede opvarmede etageareal. Andelen fastlægges på samme måde som ved direkte el-opvarmning. For varmepumper, der leverer varme til indblæsningen i et ventilationsanlæg, skal der angives et negativt tal under andel af etageareal, hvis der også er anden opvarmning i rummene. Arealandelen angives som et decimaltal i intervallet 0-1 eller minus 1-0.

(43.6.6, stk. 4) Det er nødvendigt at spørge bygningsejeren herom.

(43.6.6, stk. 5) Metoder til bestemmelse af arealandelen:

- *Findes i projekteringsmateriale.*
- *Vægtes i forhold til varmetab beregnet ud fra metodebeskrivelsen til beregning af bygningens energimæssige ydeevne jf. gældende bygningsreglement, i det til enhver tid gældende SBI-beregningsprogram.*
- *Skønnes på baggrund af varmepumpens størrelse, antal og type af andre opvarmningskilder samt eventuelt oplysninger fra bruger.*
- *En luft-luft varmepumpe kan som udgangspunkt kun opvarme det rum, den står i samt tilstødende rum, hvis der er åben adgang*

til disse rum uden døre, der blokerer for den varme lufts passage.

Stk. 6. Data for varmepumpens nominelle ydelse og virkningsgrad skal angives.

(43.6.6, stk. 6) Dataene angives for henholdsvis rumopvarmning og produktion af varmt brugsvand.

Hvis ikke andet data kan indhentes, kan den vejledende tabel 43.7.10 – "Standardværdier for eksisterende varmepumper i enfamiliehuse - bruges".

Stk. 7. Nominel COP skal registreres.

(43.6.6, stk. 7) Som datakilde kan benyttes:

- *Datablad, beskrivelse.*
- *Mærkeplade.*

Vurdering baseret på anlæg af lignende type, størrelse, alder m.v.

Nominel COP kan beregnes efter formlen:

Nominel COP = afgivet effekt / tilført effekt.

Stk. 8. Relativ COP skal registreres.

(43.6.6, stk. 8) Relativ COP er en skønnet eller målt virkningsgrad ved 50 % last.

Som datakilde kan benyttes:

- *Datablad, beskrivelse.*

Styring af varmepumpen er afgørende for virkningsgraden ved 50 % last, og styringsmetoden kan bedst findes via datablad. Hvis dette ikke er muligt, må [energi](#)konsulenten vurdere det ud fra anlæggets alder, type m.v.

En inverter sidestilles med anlæg, der har elektronisk ekspansionsventil og kapacitetsreguleret kompressor. Den relative COP ved 50 % delast er ikke aktuel ved varmepumper til brugsvand, eftersom det kan antages, at de kører med 100 % last.

Stk. 9. Testtemperaturerne på den kolde side, den varme side og medie på kold og varm side skal registreres.

(43.6.6, stk. 9) Temperaturerne skal grundlæggende registreres, for at man kan kompensere, hvis pumpen anvendes med anden opsætning end den er testet ved.

Testtemperaturerne er fastsat efter EN 14511 og kan normalt aflæses via databladet. Testtemperaturen på den varme side skal være større end eller eventuelt lig med testtemperaturen på den kolde side.

Som datakilde kan benyttes:

- Datablad, beskrivelse.
- Mærkeplade.
- Bilag.

Stk. 10. Mediet på varmepumpens kolde side skal angives, dvs. kilden og hvilket medie varmen leveres til på den varme side.

(43.6.6, stk. 10) På den kolde side er der mulighed for at vælge mellem:

- Jordslanger.
- Aftræk.
- Udeluft.
- Anden kilde.

På den varme side er der mulighed for at vælge mellem:

- Rumluft.
- Indblæsning.
- Varmeanlæg.

For varmepumper udelukkende til produktion af varmt brugsvand er valgmuligheden ikke aktuel.

Stk. 11. Hvis varmepumpen har hjælpestyr, som ikke har været med i test til bestemmelse af nominel effekt og/eller nominel COP, skal effektbehov til hjælpestyret angives.

(43.6.6, stk. 11) Eksempler på hjælpestyr:

- Blæser i varmefordelingssystem.
- Pumpe i fordelingssystem til gulvvarme forsynet fra varmepumpe.

Stk. 12. Den effekt, der tilgår varmepumpesystemet i perioder, hvor det ikke er i drift, skal registreres (Standby-forbrug).

(43.6.6, stk. 12) Det kan f.eks. være effektbehov til ur og datalog, cirkulationspumpe til jordslange eller el-tracing af føringsveje.

Stk. 13. For varmepumper, som er knyttet til

(43.6.6, stk. 13) Følgende data hentes i afsnit om ventilation:

ventilationssystemet, skal desuden angives virkningsgraden for en evt. varmegenvinder, den dimensionerende indblæsningstemperatur og luftstrømmen i ventilationssystemet. Hvis der sker varmegenvinding, før ventilationsluften når varmepumpen, skal genvindingens temperaturvirkningsgrad registreres.

Stk. 14. Når varmepumpen bruges til opvarmning via indblæsningsluften i ventilationssystemet, skal den dimensionerende indblæsningstemperatur registreres.

Stk. 15. Luftstrømsbehovet til varmepumpen skal registreres i m³/s.

Stk. 16. Hvis der anvendes en anden varmekilde til varmepumpen end jordslange, aftræk eller udeluft f.eks. grundvand, søvand eller havvand, angives månedsmiddeltemperaturerne for varmekilden under "Anden varmekilde". Desuden angives temperaturdifferencen over veksleren ved

- Temperaturvirkningsgrad for varmegenvinding.
- Dimensionerende indblæsningstemperatur.
- Luftmængde.

Hvis der ikke er varmegenvinding indtastes værdien 0.

(43.6.6, stk. 14) Den dimensionerende indblæsningstemperatur angives til 20 °C, hvis anlægget betjener flere rum med fælles indblæsningstemperatur. Dette gælder også for varmepumper, der alene fungerer som varmegenvinder i et ventilationsanlæg.

For luftvarmeanlæg, der betjener rum med individuelt reguleret indblæsningstemperatur, kan der angives en højere indblæsningstemperatur.

Ved fastlæggelse af den dimensionerende indblæsningstemperatur kan der tages hensyn til eventuel ekstra recirkulation af luft gennem fordampere ved lav udetemperatur. Et behovet til en eventuel boostventilator i den forbindelse skal angives under særligt hjælpeudstyr, se ovenfor. Parameteren er ikke relevant for varmepumper alene til brugsvandsopvarmning.

(43.6.6, stk. 15) Luftstrømsbehovet skal registreres som den gennemsnitlige luftmængde, som passerer over varmepumpen. Dette vil typisk svare til qm x det ventilerede areal / 1000. Hvis der er flere ventilationsanlæg eller -zoner, som betjener en varmepumpe, eller der er varierende driftsforhold, skal der regnes et vægtet gennemsnit for luftstrømsbehovet.

henholdsvis rumopvarmning og opvarmning af varmt brugsvand.

43.6.7 Solvarme

Stk. 1. Solvarmeanlægget skal registreres og beskrives entydigt med anvendelse, størrelse, placering, opstillingsår og fabrikantens typebetegnelse.

(43.6.7, stk. 1) Registreringen omfatter, om solvarmeanlægget alene er til produktion af varmt brugsvand, alene er til rumopvarmning, eller om det er et kombineret anlæg, der både kan producere varmt brugsvand og rumopvarmning afhængigt af ydelsen.

Solvarmeanlæg, der anvendes til andre formål, og således ikke kommer en bygning til gode, registreres ikke.

Solvarmeanlæg til opvarmning af varmt brugsvand antages altid tilsluttet den først angivne varmtvandsbeholder, hvis der er flere varmtvandsbeholdere i bygningen.

Stk. 2. For hvert delafsnit med solfangerpaneler skal der registreres:

- 1) Areal, hældning, orientering og skygger.
- 2) Det samlede solfangerareal.
- 3) Placering på bygning og i terræn.
- 4) Orientering efter de otte kompasretninger angivet under vinduer.
- 5) Hældning i forhold til vandret.
- 6) Skygger fra både højre og venstre.

(43.6.7, stk. 2) Data for orientering, hældning, horisontafskæring, skygge til venstre og for skygge til højre angives på samme måde som vinduer. Vinklerne bør angives med en præcision på +/- 5 grader.

Som datakilder til arealberegning kan benyttes:

- *Driftsvejledning fra leverandør.*
- *Datablad for solfanger.*
- *Oplysning fra fabrikanten.*
- *Opmåling på stedet.*
- *Opmåling på tegninger, hvis de stemmer overens med de aktuelle forhold på stedet.*

Stk. 3. Såvel solvarmeanlæggets starteffektivitet som solfangerkredsens effektivitet skal registreres.

(43.6.7, stk. 3) Som datakilde for andre anlæg kan benyttes:

Stk. 4. Der skal angives 1. ordens og 2. ordens varmetabskoefficient.

- *Driftsvejledning fra leverandør.*
- *Datablad for solfanger.*

(43.6.7, stk. 4) Solvarmeanlæggets varmetabskoefficient, udtrykt i W/m² K kan sjældent aflæses på stedet. Derfor kan som datakilde benyttes:

- *Driftsvejledning fra leverandør.*
- *Datablad for solfanger.*
- *Oplysninger fra fabrikanten.*
- *Standardværdier.*
- *Egen beregning.*

Stk. 5. Rørstrækninger mellem solfangeranlæg og forbrugssted som f.eks. solvarmebeholder eller varmeveksler skal registreres i W/K pr. m.

(43.6.7, stk. 5) Data bestemmes på samme måde som for andre varmerør, dog tages der ikke hensyn til, om solvarmerør er placeret indenfor eller udenfor opvarmede rum.

Som datakilde for andre anlæg kan benyttes:

- *Driftsvejledning fra leverandør.*
- *Datablad for solfanger.*
- *Egen opmåling på stedet.*

Stk. 6. Elforbrug til pumpe(r) i solfangerkreds(e), samt elforbrug til eventuel automatik (i standby-mode) skal registreres.

(43.6.7, stk. 6) Som datakilde for anlæg kan benyttes:

- *Driftsvejledning fra leverandør.*
- *Datablad for solfanger.*
- *Aflæsning af mærkeplade.*

Stk. 7. Solvarmebeholderens samlede volumen i liter skal registreres.

(43.6.7, stk. 7) Som datakilde kan benyttes:

- *Driftsvejledning fra leverandør.*
- *Datablad for solvarmebeholder.*
- *Aflæsning på mærkeplade.*

En eventuel akkumuleringstanks volumen tillægges solvarmebeholderens volumen.

43.6.8 Varmefordelingsanlæg

Stk. 1. Varmefordelingsanlæggets opbygning og temperaturforhold samt varmetab fra rørnettet skal registreres og beskrives. Anlægget skal beskrives, så det er genkendeligt for ejeren.

Stk. 2. I bygninger opvarmet med fjernvarme regnes varmfordelingsanlægget fra fjernvarmens indføring i bygningen uafhængigt af, hvor fjernvarmemåleren er placeret. Er fjernvarmemåleren placeret uden for bygning f.eks. i en fælles varmecentral til flere bygninger, er varmerørene uden for bygningen også en del af varmfordelingsanlægget.

Fælles rørstrækninger til rumopvarmning og varmt brugsvand, registreres som tilslutningsrør.

Stk. 3. Det skal registreres og beskrives i energimærkningsrapporten, om anlægget er et 1-strengsanlæg eller et 2-strengsanlæg. Ved gulvvarme angives anlægget at være 2-strengsanlæg.

Stk. 4. Det dimensionerende temperatursæt skal registreres.

Hertil skal det angives om varmedistributionssystemet i bygningen fungerer ved lave temperaturniveauer, hvis det er relevant.

Lavtemperatur defineres til brug for denne registrering til at være en dimensionerende fremløbstemperatur lavere end eller lig 45 grader.

(43.6.8, stk. 2) Ved opmåling af rør før måleren medtages både frem- og returrør.

(43.6.8, stk. 3) Hvis kun dele af anlægget er 1-strengsanlæg og disse er forsynet med lokale blandeanlæg, angives anlægget som 2-strengs.

(43.6.8, stk. 4) Det dimensionerende temperatursæt er fremløbs- og returtemperaturen ved en udetemperatur på -12 °C.

For den dimensionerende returløbstemperatur gælder samme forhold som for den dimensionerende fremløbstemperatur.

Den dimensionerende afkøling er forskellen mellem dimensionerende fremløbstemperatur og dimensionerende returløbstemperatur.

Se kapitel 43.7.11.2 for vejledende dimensionerende frem- og returtemperaturer.

Såfremt det registrerede temperatursæt allerede lever op til grænsen for lavtemperatur angives et "Ja" i energimærkningsrapporten.

Vurderes der mulighed for at varmedistributionssystemet i bygningen kan fungere ved lave eller mere effektive temperaturniveauer, angives dette for det tilhørende forslag til energiforbedring.

Stk. 5. Hvis der ikke gælder samme temperatursæt overalt, angives det vægtede gennemsnit af værdierne i de forskellige dele af anlægget.

(43.6.8, stk. 5) Fra 1995 stiller Bygningsreglementet, BR95, krav til begrænsning af fremløbstemperaturen til højst 70 °C i større bygninger. Det samme gælder for småhuse opført efter 1998 jf. BR-S 98.

Det kan eventuelt være ved f.eks. gulvvarme og radiatorer i samme bygning.

Stk. 6. Hvis bygningen er efterisoleret, bør det vurderes, om der til beregningen skal anvendes lavere frem- og returløbs- temperaturer.

(43.6.8, stk. 6) I bygninger, hvor det er indlysende, at frem- og returløbstemperaturer afviger fra ovenstående, f.eks. hvis der er dampvarme, hedtvand eller blandesløjfer, skal temperaturerne fastsættes efter forholdene.

Stk. 7. For bygninger med gulvvarmeanlæg angives temperaturer for rørstrækningen fra opvarmningsenhed til blandesløjfe.

Stk. 8. Rørtilslutninger til f.eks. gulvvarme, som konstant er holdt på lavere temperatur end resten af varmfordelingssystemet skal angives som havende udetemperaturkompensering.

(43.6.8, stk. 8) Ved udetemperaturkompensering forstås kontinuerlig, automatisk justering af fremløbstemperaturen efter udetemperaturen, således at fremløbstemperaturen er høj ved lav udetemperatur og reduceres efter rumvarmebehovet, når udetemperaturen stiger.

Udetemperaturkompenseringen kan være i form af en blandesløjfe eller indbygget som en del af styringen i f.eks. en kedel eller en fjernvarmeveksler.

Mindre justeringer i fremløbstemperaturen i f.eks. fjernvarmeforsyningen, som også skal bruges til f.eks. brugsvandsopvarmning, anses ikke som udetemperaturkompensering.

Stk. 9. Det skal angives, om opvarmningen af rørstrækningen stoppes om sommeren dvs. uden for opvarmningssæsonen.

(43.6.8, stk. 9) Stikrør, som kun forbinder en enkelt radiator, en enkelt varmeplade, en enkelt gulvvarmeplade eller lignende, hvor varmetilførslen fra radiator, varmeplade eller gulvvarme reguleres automatisk efter rum eller indblæsningstemperaturen, således at vandstrømmen i stikrøret stopper ved høj rum- eller indblæsningstemperatur, anses altid som havende sommerstop. Tilsvarende gælder dele af det overordnede varmfordelingssystem, som alene forsyner stikrør med sommerstop. Sommerstopets længde afhænger af opvarmningssæsonens længde i den pågældende bygning, og beregnes automatisk af det til enhver tid gældende SBI-beregningsprogram if. metodebeskrivelsen til beregning af bygningers energimæssige ydeevne. Sommerstopet er minimum 3 måneder.

Stk. 10. Alle varmerør uden for den opvarmede del af bygningen skal registreres.

Hvis rørene er placeret i uopvarmede rum er temperaturfaktoren for rørplacering den samme som de uopvarmede rums temperaturfaktor.

Stk. 11. Varmerør ført i opvarmede rum skal ikke registreres. Dette gælder for alle bygningstyper.

(43.6.8, stk. 11) Varmerør i terrændæk, som er udført i henhold til BR77 eller hvor u-værdien af terrændækket er højst 0,3, kan antages at ligge i opvarmet rum og registreres derfor ikke. Bemærk at BR77 først trådte i kraft pr 01. februar 1979.

Varmerør der skal registreres er:

- Alle varmerør uden for den opvarmede del af bygningen.
- Varmerør ført i kældre, skunkrum eller loftrum, der er uopvarmet eller opvarmet til mindre end 15 °C.
- Varmerør ført i skakter uden for den opvarmede del af bygningen.
- Varmerør, der forsyner ventilationsvarmeplader eller lign. uden for den opvarmede del af bygningen.

Stk. 12. Opmåling af rørlængder:

- Tilgængelige varmerør opmåles altid.
- Til opmåling af utilgængelige rørlængder kan anvendes det forenkede beregningsudtryk for rørlængder som ses i kapitel [43.7.11](#).

Stk. 13. Rørstrækningerne skal ved opmålingen opdeles i hensigtsmæssige sektioner afhængig af dimensionerende temperaturer, således at beregning af varmetabet kan ske på en enkel måde. Uisolerede rør skal registreres særskilt.

(43.6.8, stk. 13) Rørlængderne for de enkelte rørstrækninger opgøres inklusive tillæg i form af "ækvivalente rørlængder", som f.eks. ventiler, flanger m.m.

De ækvivalente rørlængder for ventiler, flanger og pumper kan ses under varmfordelingsanlæg kapitel [43.7.11](#).

I beregningen kan benyttes den gennemsnitlige rørdimension.

Stk. 14. Gulvvarmeslanger og koblingsledninger til radiatorer som samles i fordelerrør, skal ikke registreres.

Stk. 15. Varmetabet fra rørene skal registreres.

(43.6.8, stk. 15) Tykkelse af rørisolering kan anslås som en gennemsnitsværdi for den målte rørstrækning.

Varmetab fra rørene kan beregnes i henhold til DS 452 "Termisk isolering for tekniske installationer", eller der benyttes anerkendte U-værdi tabeller.

Der kan anvendes standardværdierne fra kapitel [43.7.12](#).

For rør i jord medregnes jordens isolerende evne ved bestemmelse af varmetabet fra rørene.

Stk. 16. Temperaturfaktor for rørplacering skal registreres.

Rør placeret i det fri eller i jord har temperaturfaktor 1,0. Temperaturfaktoren for rør i uopvarmede rum er den samme som for den del af klimaskærmen, der vender mod det pågældende uopvarmede rum.

Stk. 17. Det skal registreres og beskrives, om der er automatik på varmerør, herunder skal der registreres om der er rumtemperaturstyring.

(43.6.8, stk. 17) Korrektion af rumtemperaturen foretages ud fra den registrerede automatik til rumtemperaturstyring.

Korrektion af rumtemperatur for enfamiliehuse foretages efter tabel 43.7.11.3.

Korrektion af rumtemperatur for flerfamiliehuse og erhverv foretages efter tabel 43.7.11.4.

Stk. 18. Der skal registreres og beskrives, om der er sommerstop.

(43.6.8, stk. 18) Hvis der er sommerstop, er der ikke tab fra varmerørene i den periode, hvor bygningen ikke har behov for varme ~~i henhold til det til enhver tid gældende SBI-beregningsprogram~~. Perioden er altid på 3 måneder.

Stk. 19. Samtlige pumper i varmfordelingssystemet skal beskrives og registreres, inklusive pumper på/i kedler.

(43.6.8, stk. 19) Cirkulationspumper registreres i følgende typer:

- Konstant drift året rundt.
- Konstant drift i opvarmningssæsonen.
- Tidsstyret drift i opvarmningssæsonen.
- Kombipumpe.
- Kombipumper antages at være i konstant drift.

Stk. 20. Pumpens nominelle effekt skal registreres.

(43.6.8, stk. 20) Den nominelle effekt er den optagne el-effekt på højeste trin. Værdien kan normalt aflæses på pumpen (værdi for højeste trin anvendes). Kombipumper er ofte indbygget i kedelunits til enfamiliehuse, det vil sige pumper der fungerer som både centralvarmepumper og pumper til brugsvandscirkulation.

Stk. 21. Pumpens reduktionsfaktor "F_p" skal registreres.

(43.6.8, stk. 21) Reduktionsfaktoren angiver forholdet mellem faktisk, gennemsnitlig (målt over et helt år) og nominel optagen effekt. Hvis der ikke er reducerende regulering på anlægget, er "F_p" altid 1.

Se evt. vejledende tabel 43.7.13.1 – "Typiske værdier for cirkulationspumper i store bygninger" og tabel 43.7.13.2 - "Reduktionsfaktorer - for små bygninger".

43.6.9 Varmt og koldt vand

43.6.9.1 Koldt vand

Stk. 1. Koldtvandsforbrug skal ikke registreres, og der registreres ikke enkeltkomponenter som toiletter, armaturer eller lignende. Der skal ikke stilles forslag til koldtvandsbesparelser.

43.6.9.2 Varmt vand

Stk. 1. Registrering af anlæg til varmt brugsvand skal give grundlag for:

- At energiforbrug til varmt vand kan indgå ved beregning af bygningens samlede forbrug.
- At potentiale for energibesparelser vedrørende varmt vand kan kortlægges og beregnes korrekt.

Stk. 2. Anlæg til varmt brugsvand skal registreres entydigt. Registreringen skal omfatte:

- 1) Varmtvandsforbrug.
- 2) Varmt brugsvandstemperatur.
- 3) Varmtvandsbeholder/varmtvandsveksler.
- 4) Varmetab fra tilslutningsrør skal altid medtages, se dog stk. 3 og 4.
- 5) Ladepumpekreds.
- 6) Cirkulationspumpe til varmt brugsvand.

(43.6.9.2, stk. 2) Varmetabet fra tilslutningsrør under 5 meter og placeret i opvarmede rum medtages i indberetningsprogrammet til energimærkning ved at der vælges et default værdisæt for rørlængde og isoleringsniveau svarende til:

- 4 meter med 30 mm isolering (U -værdi = 0,16 W/m^2K).
- b -faktoren for tilslutningsrørene antages at være den samme, som for varmtvandsbeholderen (svarende til et opvarmet rum, $b = 0$).

Hvis tilslutningsrør ikke er placeret i opvarmede rum eller er over 5 meter kan default værdisættet ikke

- 7) Alle fordelings- og cirkulationsrør med cirkulation eller eltracing skal medtages, også dem i opvarmede rum inden for klimaskærmen.

Stk. 3. Fælles rørstrækninger fra-mellem varmforsyningen til varmtvandsbeholder og varmfordelingsanlægget medregnes altid som tilslutningsrør.

Stk. 4. Tilslutningsrør, placeret i opvarmede rum og med en samlet længde under 5 meter svarende til at varmforsyningen og varmtvandsbeholderen er placeret i umiddelbar nærhed af hinanden, skal-kan registreres ved at et standard værdisæt for varmetabet vælges. Den samlede længde er inkl. omregning af ækvivalent længde for ventiler, målere og andre komponenter.

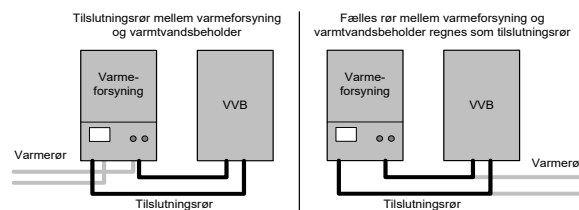
Stk. 5. For tilslutningsrør med en samlet ækvivalent længde over 5 meter foretages registreringen af varmetabet.

Stk. 6. For boliger anvendes et årligt forbrug af varmt brugsvand på 250 liter pr. m² opvarmet etageareal. For boliger antages dog et årligt forbrug af varmt brugsvand på maksimalt 60 m³ pr. boligenhed.

anvendes, og rørene registreres efter de faktiske forhold.

(43.6.9.2, stk. 2, nr. 7) *Varme brugsvandsrør uden cirkulation eller el-tracing skal ikke indregnes.*

(43.6.9.2, stk. 3) *Illustration af definitionen af tilslutningsrør mellem varmforsyning og varmtvandsbeholderen.*

(43.6.9.2, stk. 4) *Varmetabet fra tilslutningsrør under 5 meter medtages i indberetningsprogrammet til energimærkning ved at der kan vælges et standard værdisæt for rørlængde og isoleringsniveau svarende til:*

- 4 meter med 30 mm isolering (U -værdi = 0,16 W/m²K).
- b -faktoren for tilslutningsrørene antages at være den samme, som for varmtvandsbeholderen (svarende til et opvarmet rum, $b = 0$).

Hvor varmforsyningen og varmtvandsbeholderen er sammenbygget, og der således ikke kan registreres synlige tilslutningsrør, medregnes disse ikke.

Stk. 7. I andre bygninger end boliger antages et årligt forbrug af varmt brugsvand på 100 liter pr. m² opvarmet etageareal.

Stk. 8. For specielle bygninger som f.eks. sportshaller, svømmehaller og skøjtehaller anvendes tabel 43.7.14.4 om standard vandforbrug.

Stk. 9. Varmt brugsvand skal antages opvarmet til mindst 55 °C ved enfamiliehuse. Hvis der anvendes andre temperaturer skal reglerne fra DS 439 overholdes.

Stk. 10. Ved flerfamilie- og erhvervsbygninger skal varmt brugsvand registreres som opvarmet til mindst 58 °C.

Stk. 11. Varmtvandsbeholdere og gennemstrømningsvandvarmere registreres ved angivelse af følgende data:

- 1) Beholdervolumen i liter.
- 2) Isoleringstype, tykkelse- og tilstand.
- 3) Placering i bygningen.
- 4) Beholdertype.
- 5) Ved flere beholdere angives, hvilket bygningsafsnit de hver især dækker.

Stk. 12. Beholdervolumens ydre mål registreres og benyttes til at estimere det indvendige volumen.

Gennemstrømningsvandvarmere registreres som beholdere med et volumen på 0 liter.

Når en varmtvandsbeholder virker som buffer i solvarmesystem eller lignende, skal bufferdelen inkluderes i det registrerede volumen.

Stk. 13. Det skal registreres om varmtvandsbeholder er el-opvarmet, og hvis den er det, skal man desuden registrere, om der altid benyttes el, eller om der kun benyttes el i perioder.

(43.6.9.2, stk. 11) Ved beskrivelse og beregning skelnes der mellem følgende 4 typer:

- *Præisolerede beholdere.*
- *Traditionelt isolerede varmtvandsbeholdere.*
- *Varmeveksler og beholder (system med ladekreds).*
- *Gennemstrømningsveksler (uden beholder).*

(43.6.9.2, stk. 12) Hvis volumen fremgår af mærkeplade på beholderen skal denne værdi benyttes.

I bygninger med flere varmtvandsbeholdere eller gennemstrømningsvandvarmere af samme type, kan den gennemsnitlige beholdervolumen benyttes for disse varmtvandsbeholdere eller gennemstrømningsvandvarmere af samme type.

Stk. 14. Til brug for anlægsbeskrivelsen skal det registreres, om varmtvandsbeholderen indgår i et solvarme- og/eller varmepumpesystem.

(43.6.9.2, stk. 14) Det bør desuden vurderes, om varmtvandsbeholderen kan benyttes ved nyetablering af et sådan system.

Stk. 15. Varmetab fra varmtvandsbeholdere. Beholderens isolering skal registreres og beskrives.

(43.6.9.2, stk. 15) Varmetab fra typiske varmtvandsbeholdere fremgår af tabellerne i kapitel 43.7.14.

Stk. 16. Varmetab fra tilslutningsrør over 5 meter. Rørstrækningen til varmtvandsbeholderen registreres. Registreringen omfatter følgende punkter:

(43.6.9.2, stk. 16) Rørlængderne kan opgøres samlet for frem- og returløb. I så fald benyttes middelværdien for frem- og returløbstemperatur ved varmetabsberegningen.

- 1) Rørlængde.
- 2) Gennemsnitlig dimension.
- 3) Antal ventiler, målere og andre komponenter, som giver øget varmetab.
- 4) Gennemsnitlig isoleringsstand.

Varmetab fra tilslutningsrør fremgår af tabellerne i kapitel 43.7.

Alternativt kan varmetabet beregnes i henhold til DS 452 "Termisk isolering af tekniske installationer".

Tabellerne angiver også, hvordan komponenter kan omregnes til "meter rør", således at varmetabsberegningen forenkles.

Betegnelserne lille, middel og stor henviser til komponenternes overfladeareal og ikke til deres dimensioner i øvrigt.

Stk. 17. Ladekredspumper og deres styring skal registreres.

(43.6.9.2, stk. 17) Ladekredsanlæg benyttes typisk i bygninger med høj spidsbelastning på det varme brugsvand. Vandet forvarmes i en buffertank før varmtvandsbeholderen/gennemstrømningsvekslere n. Nogle solvarmeanlæg og biobrændselsanlæg er opbygget på denne måde.

Stk. 18. Ladekredspumpens nominelle effekt skal registreres ifølge mærkepladen eller i databladet.

(43.6.9.2, stk. 18) Hvis der ikke er nogen ladekredspumpe, eller hvis ladning sker med en kombipumpe, skal der ikke angives nogen værdi for den optagne effekt.

Stk. 19. Det skal registreres, om ladekredspumpen er styret, så den kun kører, når der er behov for brugsvandsopvarmning.

Stk. 20. Ladeeffekten ved opvarmning af varmtvandsbeholdere skal registreres.

(43.6.9.2, stk. 20) Hvis ladeeffekten ikke er oplyst, kan det antages, at der er en ladeeffekt på 0,1 kW

Stk. 21. Hvis bygningen har cirkulationspumpe(r) til varmt brugsvand skal følgende data for pumpen registreres:

- 1) Pumpens nominelle effekt.
- 2) Styring.
- 3) Placering.
- 4) Fabrikat/type.

pr. liter beholdervolumen. Ladeeffekten kan også antages at være lige så stor som kedeffecten.

(43.6.9.2, stk. 21) Drifttid kan sættes til 1 = 100 %, for anlæg i konstant drift.

For cirkulationspumper, som kun betjener en eller eventuelt to boligenheder, kan der ligeledes antages reduceret drifttid, forudsat at pumperne er forsynet med den nødvendige automatik. For tids- eller termostatstyrede cirkulationspumper kan det i så fald antages, at de kun kører halvdelen af tiden.

Der kan ikke beregnes varmetab i indberetningsprogrammerne fra varmtvandsrør, hvis der ikke er en cirkulationspumpe.

43.6.9.3 Varmtvandsrør

Stk. 1. Alle fordelings- og cirkulationsrør med cirkulation eller eltracing skal registreres, også dem i opvarmede rum inden for klimaskærmen.

Stk. 2. Varmetab for varmtvandsrør med tvungen cirkulation eller eltracing beregnes på samme måde som varmerør.

Stk. 3. Rørstrækninger med samme dimension, isolering og placering registreres og beskrives samlet.

Stk. 4. Rørisoleringens tykkelse skal registreres og beskrives. For rør i jord medregnes jordens isolerende evne ved bestemmelse af varmetabet fra rørene.

(43.6.9.3, stk. 2) Se kapitel 43.6.8 for varmfordelingsanlæg.

(43.6.9.3, stk. 3) Ventiler og andre armaturer medtages i beregningen som en ækvivalent rørlængde.

Der er ikke forskel på frem- og retur ledning, da de har samme temperatur som angivet under kapitel 43.6.9.2 om Varmt vand.

(43.6.9.3, stk. 4) Tykkelse af rørisolering kan anslås som en gennemsnitsværdi for den målte rørstrækning.

Varmetab fra rørene kan beregnes i henhold til DS 452 "Termisk isolering for tekniske installationer".

Alternativt kan der benyttes anerkendte U-værdi tabeller eller indberetningsprogrammer.

Primært anvendes standardværdierne fra tabellerne i kapitel 43.7.14.

For andre rør anvendes beregninger efter DS 452: "Termisk isolering af tekniske installationer", eventuelt ved at slå op i andre tabelværker baseret på DS 452.

43.6.10 Belysning

Stk. 1. I erhvervsbygninger indgår elforbruget og dermed også varmetilskuddet fra almen- og arbejdsbelysning i beregningen af energimærket, hvorfor dette skal registreres. Registreringen skal ske for hvert enkelt rum i erhvervsbygninger.

(43.6.10, stk. 1) Belysningen forudsættes baseret på DS/EN 12464-1, "Lys og belysning - Belysning ved arbejdspladser - Del 1: Indendørs arbejdspladser". Almenbelysningen i loftet forudsættes normalt suppleret med arbejdslamper. Elforbruget til almenbelysning bestemmes ud fra den installerede effekt og driftstiden under hensyn til styringen af belysningen. Ved bestemmelse af den installerede effekt indgår også elforbruget til f.eks. forkoblinger og automatik. Den faktiske driftstid for almenbelysningen antages at afhænge af dagslystilgang. Ved bestemmelse af elforbruget kan rummene opdeles i belysningszoner med forskellig dagslystilgang, f.eks. afhængigt af arbejdspladsernes placering og belysningsanlæggets zoneopdeling. Rum med ens belysning, styring og dagslystilgang kan beregnes samlet.

Stk. 2. I flerfamiliehuse skal belysning i fælleslokaler, trappeopgange og gangarealer m.v. registreres. Belysning i de enkelte boligenheder skal ikke registreres.

Stk. 3. Belysning skal ikke registreres i enfamiliehuse.

Stk. 4. Elforbrug til belysning opdeles i almenbelysning og særbelysning. For hver type skal følgende registreres:

(43.6.10, stk. 4) Der skelnes mellem to former for belysning:

- 1) Forbrug i benyttelsestiden.
- 2) Forbrug uden for benyttelsestiden.
- 3) Standby-forbrug.

Stk. 5. Udvendig belysning skal registreres på samme måde som andet elforbrugende udstyr.

Stk. 6. Ved udformning af forslag til energiforbedring kan alle former for belysning tages i betragtning, herunder belysning udendørs og i uopvarmede arealer.

Stk. 7. Der skal foretages en entydig registrering af belysningen omfattende:

- 1) Anlægsbeskrivelse af belysningsanlæg.
- 2) Zone.
- 3) Areal.
- 4) Almen belysning, installeret effekt i brugstiden ($P_{\text{lys, alm}}$).
- 5) Almen belysning, minimumseffekt i brugstiden ($P_{\text{lys, alm, min}}$).
- 6) Belysningsniveau, Elux.

- *Almenbelysningen er den belysning, der giver den generelle belysning i lokalet.*

Det mest typiske er et symmetrisk net af lysrørsarmaturer monteret på loft eller nedhængt - eventuelt downlights, armaturer for lavvolthalogenlamper, damplamper eller kompaktlysrør.

- *Særbelysning omfatter arbejdslamper og anden særbelysning, spots m.v. Særbelysning består ofte af mindre armaturer med lyskilder som glødelamper, lavvolthalogenlamper, damplamper, kompaktlysstofrør og LED.*

(43.6.10, stk. 5) Se kapitel 43.6.11.2.

(43.6.10, stk. 6) For flerfamiliehuse skal eventuelle forslag til energiforbedring ikke omfatte belysning i de enkelte boliger, men kun fællesbelysning som f.eks. festlokaler, trappelys, loftsllys i gangarealer og kælderys.

Forslag til effektivisering af flerfamilieboligers fælles belysningsanlæg kan også omfatte parkeringsarealer, kældre, almenbelysning i fælleslokaler og facadebelysning.

I bygninger med blandet anvendelse omfatter energimærkningen kun belysning i de arealer, der ikke anvendes til bolig.

(43.6.10, stk. 7) Det er de aktuelle forhold, der registreres. Hvis det er vanskeligt at gennemføre, kan der benyttes standardværdier, som angivet i tabellen i kapitel 43.7.16.

Både de enkelte komponenter, samspillet mellem dem og farvevalg i lokalet har betydning for anlæggets energieffektivitet.

- 7) Dagslysfaktor, DF.
- 8) Dagslysstyring, U, M, A, K.
- 9) Benyttelsesfaktoren, F₀.
- 10) Særbelysning - arbejdslamper, effekt i brugstiden (P_{-lys, arb}).
- 11) Anden særbelysning, effekt i brugstiden (P_{-lys, sær}).
- 12) Almenbelysning, standby effekt udenfor brugstiden (P_{-lys, standby}).
- 13) Almenbelysning, effekt udenfor brugstiden (P_{-lys, ej brugstid}).

Stk. 8. Bygningen skal opdeles i zoner med ensartede belysnings- og dagslysforhold.

(43.6.10, stk. 8) Opdelingen i belysningszoner vil afhænge af de aktuelle omstændigheder, herunder både af, om der er en relevant dagslysadgang midt eller bag i rummet, og hvordan belysningsstyringen er opdelt. I f.eks. kontorer med begrænset dagslysadgang vil det typisk være tilstrækkeligt med to zoner: en langs facaden og en dækkende resten af rummet. Hvis der er rimelig dagslystilgang midt i rummet eller evt. bag i rummet (f.eks. fra et atrium), vil tre zoner være relevant.

Det kortlægges hvilke belysningszoner bygningen indeholder. Arbejdet vil ofte kunne laves betydeligt, hvis man før bygningsgennemgangen har rekvireret opdaterede etageplaner.

Ensartede rum af samme kategori, og som er bestykket med samme anlægskonfiguration for belysning, kan beskrives som én fælles zone.

I ældre bygninger opdeles de enkelte lokaler ikke i zoner med mindre andet taler for det. Således opnås der mulighed for at anvende en gennemsnitlig dagslysfaktor for hele rummet og dermed hele zonen.

Ved ny-anlæg anvendes ofte zoneopdeling i de enkelte rum. Eksempelvis således, at arealet tæt ved vinduer udgør én zone og det øvrige areal en anden.

Stk. 9. Arealet af hver zone skal angives og opgøres på samme måde som for opvarmede etagearealer jf. kapitel 43.4.32.1.

Summen af bruttoarealer for zoner skal svare til bygningens samlede opvarmede etageareal.

Stk. 10. For hver belysningszone skal belysningsanlægget registreres og dets funktion entydigt beskrives, således at ejer kan genkende installationen.

Stk. 11. Hvert enkelt belysningsanlæg/belysningszone skal navngives.

Stk. 12. For almenbelysning skal installeret effekt i brugstiden ($P_{\text{lys, alm}}$) bestemmes.

Der kan være betydeligt besparelspotentiale ved etablering af zoneopdelt belysning. I så fald bør de pågældende zoner kortlægges.

En entydig belysningszonebeskrivelse hjælper ejeren til at forstå, hvilke anlæg og rum der er tale om.

(43.6.10, stk. 9) Som datakilde kan benyttes:

- *Opmåling på stedet for hver zone.*
- *Opmåling på etageplaner for bygningen.*

(43.6.10, stk. 11) Navngivningen holdes så vidt muligt i overensstemmelse med allerede eksisterende navngivning - f.eks. i dokumentationen for anlægget.

(43.6.10, stk. 12) Almenbelysningen består typisk af et net af armaturer monteret på loft eller nedhængt, som kan være bestykket med lysstofrør, kompaktlysrør eller lavvolthalogenlamper.

Som datakilde kan benyttes:

- *Vurdering af antal armaturer på stedet for hver zone.*
- *Direkte vurdering af ($P_{\text{lys, alm}}$) i W/m^2 for hver zone.*

Ved vurdering af antal armaturer for hver zone beregnes den installerede effekt ud fra effekt pr. armatur. Dette kan gøres ud fra lyskildens påtrykte mærkeeffekt.

Tillæg i forhold til lyskildens påtrykte mærkeeffekt for eventuelt forkoblingsudstyr kan beregnes ud fra:

- *Konventionelle forkoblinger til lysrør og kompaktlysrør: 25 %*
- *Elektroniske forkoblinger til lysrør: 10 %*

- Transformere til lavvolthalogenlamper: 10 %
- Forkoblingsudstyr til og køling af LED: 0, 10-50 %
- ("0" hvis indeholdt i lyskildens mærkeeffekt).

Ved en direkte vurdering, kan vurderingen baseres på erfaringer/optællinger fra lignende belysningsanlæg i samme eller andre bygninger.

Der henvises til datablade fra lyskildefabrikanter.

Den installerede effekt til almenbelysning er den samlede maksimale effekt, inklusive f.eks. transformatorer, forkoblinger og automatik. Hvis belysningsanlægget ikke er fastlagt, antages en installeret effekt for lyskilderne på 10 W/m² pr. 300 lux i større lokaler. I mindre lokaler (under 15 m²) antages den installerede effekt forøget med 30 %. Hvis effekten til transformatorer, forkoblinger og automatik ikke kendes, antages en værdi på 1,0 W/m² for elektroniske forkoblinger og 2,0 W/m² for andre forkoblinger, som skal lægges oven i selve lyskildernes effektbehov.

Stk. 13. Effekten ($P_{\text{lys, alm, min}}$), som almenbelysningsanlægget optager, når det er helt nedreguleret i brugstiden, skal registreres.

(43.6.10, stk. 13) Effekten er den samlede minimumseffekt til anlægget inklusive forkoblinger, transformatorer, bevægelsesmeldere m.m.

Følgende værdier kan antages:

- Hvis anlægget afbrydes helt (f.eks. ved afbryder på væg): 0.
- Hvis anlægget ikke afbrydes fuldstændigt: 25 % af ($P_{\text{lys, alm}}$).

Stk. 14. Det belysningsniveau, Elux som almenbelysningen bidrager med, skal vurderes. Den registrerede værdi skal svare til middelværdien for hele zonen.

(43.6.10, stk. 14) Hvis vurderingen ikke er relevant i forbindelse med forslag til energiforbedring, kan der benyttes standardværdier.

Som datakilde kan benyttes:

- Måling med luxmeter (skal ofte kalibreres).
- Beregning.

Stk. 15. Dagslysfaktoren vurderes i de zoner, hvor almenbelysningen styres i forhold til dagslysforhold. Desuden bør dagslysfaktoren vurderes for de zoner, hvor der stilles forslag til etablering af dagslysstyring.

- DS/EN 12464-1, Lys og belysning - Belysning ved arbejdspladser - Del 1: Indendørs arbejdspladser.

Standardværdier – ældre belysningsanlæg:

- Gange & trapper: 50 lux.
- Andre zoner: 200 lux.

(43.6.10, stk. 15) Dagslysfaktoren angiver forholdet mellem belysningen indendørs, normalt på arbejdsborde og lignende, i forhold til den diffuse belysning udendørs på et vandret frit plan.

Ved bestemmelse af dagslysfaktoren tages der ikke hensyn til bevægelig solafskærmning.

Som datakilde kan benyttes:

- Måling på stedet for hver zone med luxmeter.
- Vurdering og beregning.
- Der kan antages en dagslysfaktor på 2 % indenfor en vinkel på 45° målt fra vinduets (glassets) overkant og ind i rummet i alle retninger fra vinduet.
- For ovenlysvinduer kan der antages en dagslysfaktor på 2 % indenfor en vinkel på 45° målt fra vinduets (glassets) kant og ned i rummet i alle retninger fra vinduet.
- Inde i rummet, dvs. udenfor de ovenfor beskrevne arealer, anvendes en dagslysfaktor på 1 %.
- Se også By og Byg anvisning 203 "Beregning af dagslys i bygninger".

Stk. 16. Dagslysstyring, U, M, A, K.

Der skelnes mellem følgende 4 kategorier:

- 1) U - Uden dagslysstyring.
- 2) M - Manuel betjening i forhold til dagslyset i zonen.
- 3) A - Automatisk on-off regulering efter dagslyset i zonen.

(43.6.10, stk. 16) Eksempel på fremgangsmåde ved registrering:

Hvis belysningsanlægget tænder automatisk, når energi konsulenten træder ind i lokalet, er der bevægelsesmelderstyring.

- 4) K - Kontinuert automatisk regulering efter dagslyset i zonen.

Hvis der rettes lys mod sensorer, og belysningen i et område dernæst dæmpes eller slukkes, er det tegn på dagslysstyring.

Den relevante kategori skal angives for hver zone.

Stk. 17. Driftstid (t_{alm}), lys & benyttelsesfaktor (F_0).

(43.6.10, stk. 17) Driftstiden kan også registreres ved benyttelsesfaktoren F_0 , som er belysningens driftstid i forhold til bygningens brugstid.

Belysningsanlæggets gennemsnitlige driftstid i timer pr. år skal vurderes og registreres. Herunder vurderes samtidighedsforhold og eventuelle bevægelsesmelderes indflydelse på driftstiden.

Som datakilde kan benyttes:

- *Aktuel og dokumenteret driftstid.*

Stk. 18. Arbejdspladsbelysning indgår i beregningen af bygningens energiforbrug. Effektbehovet skal bestemmes ved en af følgende to metoder:

(43.6.10, stk. 18) På mange arbejdspladser er almenbelysningen suppleret med særbelysning ved arbejdspladserne.

- 1) $P_{\text{-lys, arb}}$ kan bestemmes eksakt ved at optælle antal arbejdslamper og vurdere effekten pr. lampe i Watt.
- 2) $P_{\text{-lys, arb}}$ kan antages som en standardværdi = 1,2 W/m².

Stk. 19. Hvis zonen er forsynet med anden belysning, f.eks. tavlebelysning, spot på udstillinger, belysning i montre og lignede, skal den installerede effekt i denne belysning opgøres.

(43.6.10, stk. 19) Anden særbelysning indgår ikke i bygningens energiforbrug, men effektbehovet indgår ved beregning af intern varmebelastning.

Effektbehovet kan bestemmes ved vurdering af antal lyskilder og gennemsnitlig effekt pr. lyskilde inkl. effekt i forkobling eller transformere.

Stk. 20. Effektbehovet for standby skal opgøres for almenbelysning.

(43.6.10, stk. 20) Standby effekt til belysning uden for brugstiden er det effektforbrug, der er til eksempelvis:

- *Bevægelsesmeldere.*
- *Relæer.*
- *Lyssensorer.*
- *Transformatorer – f.eks. i forbindelse med arbejdslamper, hvor der sædvanligvis slukkes på selve lampen efter arbejdstids ophør, men ikke for transformeren.*

Effektbehovet kan bestemmes ved:

- Optælling af komponenter og aflæsning af mærkeeffekter på komponenter eller i datablade.
- Vurdering af antal komponenter og brug af standard effekt på 3 W pr. stk.

Stk. 21. Effektbehovet til belysning uden for brugstiden (P_{-lys}) (typisk om natten) skal registreres.

(43.6.10, stk. 21) Behovet vurderes ved at optælle antallet af armaturer i drift uden for brugstid og fastsætte effektbehovet for hvert af armaturerne. Se i øvrigt kapitel 43.7.16.

Stk. 22. Erhvervsbygninger uden belysningsanlæg skal som minimum beregnes med et belysningsanlæg svarende til nedenstående anlæg.

min	inst	Belysning	df	fo	arb	andet	Stand-by	nat	Styring
W/m ²	W/m ²	lux	%		W/m ²	W/m ²	W/m ²	W/m ²	
0	10	300	1,5	0,9	1	0	0	0	U

Stk. 23. Hvis et enkelt lokale er uden belysningsanlæg eller hvis et eller flere armaturer er uden lyskilder skal belysningen antages minimum som ovenstående med angivelse i energimærkningsrapporten om forholdet.

43.6.11 Andet elforbrugende udstyr

43.6.11.1 Enfamiliehuse

Stk. 1. Andet el-forbrugende udstyr i enfamiliehuse indgår ikke i beregningen af energimærket, og det skal derfor som udgangspunkt ikke registreres.

(43.6.11.1, stk. 1) Bygningens elforbrug til andet end bygningsdrift, dvs. apparatur og udstyr, der alene betjener ejer, lejer eller brugerens interne formål skal således ikke registreres.

Stk. 2. Andet el-forbrugende apparatur og udstyr skal dog identificeres og registreres, hvis det må

(43.6.11.1, stk. 2) Dette skyldes, at et ikke ubetydeligt forbrug påvirker bygningens samlede forbrug og dermed energjudgifterne. Det kan derfor

antages at have et ikke ubetydeligt forbrug, som sauna, swimmingpool eller lignende.

være relevant at udarbejde forslag til energiforbedring vedrørende dette forbrug. Der stilles dog ikke krav om, at energikonsulenten stiller forslag til registreret andet elforbrugende udstyr.

43.6.11.2 Flerfamiliehuse og erhverv

Stk. 1. Andet el-forbrugende udstyr i flerfamiliehuse og erhvervsbygninger indgår ikke i beregningen af energimærket og skal derfor som udgangspunkt ikke registreres.

(43.6.11.2, stk. 1) Det drejer sig om bygningens elforbrug til andet end belysning, varmeinstallation, ventilation, køling, varmt vand, solvarme og varmepumper. Apparat og udstyr, der alene betjener lejerens og brugers interne formål, skal således ikke registreres.

Stk. 2. Andet el-forbrugende apparatur og udstyr skal dog identificeres og registreres, hvis det må antages at have et ikke ubetydeligt forbrug. Registreringen skal alene omfatte apparatur og udstyr, som indgår i bygningens drift og ikke forbrug til processer og lign.

(43.6.11.2, stk. 2) Dette skyldes, at et ikke ubetydeligt forbrug påvirker bygningens samlede forbrug og dermed energiudgifterne. Det kan derfor være relevant at udarbejde forslag til energiforbedringer vedrørende dette forbrug.

Registreringen omfatter eksempelvis (men er ikke begrænset til):

- Maskineri i fællesvaskerier, f.eks. vaskemaskiner, tørretumblere, centrifuger, strygeruller.
- Elevatorer.
- Springvand.
- Svømmebassiner.
- Saunaer.
- Varmeblæsere.
- Affugtere.
- Snesmeltningsanlæg.
- Terrassevarmere.
- Trykluftkompressorer.

- *Salgsautomater.*
- *Dekorationsbelysning.*
- *Udvendig belysning (på facader og P-pladser m.v.).*

Hvis der ikke foreligger dokumentation for andet, kan det antages, at maskiner i fællesvaskerier benyttes 2 gange om ugen for hver lejlighed.

Stk. 3. Det registrerede apparatur og udstyr skal beskrives entydigt i energimærkningsrapporten.

43.6.12 Solceller

Stk. 1. Solcelleanlægget skal registreres éntydigt.

(43.6.12, stk. 1) Solcelleanlægget registreres således, at man opnår det bedst mulige udgangspunkt for en korrekt beregning og beskrivelse.

I energimærkningen indgår alene den andel af solcellestrømmen som benyttes i bygningen. Oplagring på forsyningselskabets net betragtes som indkøb af energienheder.

*Den del af solcellestrømmen, som indgår i beregning af bygningens energiforbrug, vil således være den installerede effekt *udnyttelsesprocenten* systemvirkningsgraden.*

Udnyttelsesprocenten beregnes automatisk i indberetningsprogrammerne.

Stk. 2. Registreringen af solceller skal omfatte følgende:

- 1) Anlægsbeskrivelse.
- 2) Panelareal.
- 3) Peak Power.

(43.6.12, stk. 2) Formålet med at registrere solceller er at beregne, hvor stor en andel af elforbruget til bygningsdrift, der dækkes af solcellerne.

Panelareal målt i m² er det samlede areal inklusiv eventuelle ikke aktive arealdele, som ikke er dækket af solceller, f. eks. rammer og sprosser. For

4) Systemvirkningsgrad.

solcelleanlæg med flere afsnit beregnes panelarealet for hvert afsnit.

5) Orientering, hældning, horisontafskæring og skygger (alt svarende til, hvad der skal registreres for vinduer).

Som datakilde kan benyttes:

- *Driftsvejledning fra leverandør.*

- *Opmåling på stedet.*

6) Hvilken zone solcelleanlægget er tilknyttet.

- *Oplysninger fra fabrikanten.*

- *Opmåling på tegninger, hvis de stemmer overens med de aktuelle forhold.*

Peak Power, der måles i kW/m^2 , angiver solcellepanelernes maksimale ydelse ved en solindstråling på 1000 W/m^2 vinkelret på panelerne.

Peak Power angives i forhold til panelarealet og ikke i forhold til det aktive solcelleareal.

Som datakilde kan benyttes:

- *Driftsvejledning fra leverandør.*

- *Oplysninger fra fabrikanten solcelleanlæg.*

Systemvirkningsgraden R_p varierer fra 0,65-0,85, de fleste nye veldimensionerede anlæg ligger i intervallet 0,75-0,8. Nye anlæg er bedre end gamle pga. den teknologiske udvikling af invertere.

R_p er systemvirkningsgraden for det samlede solcelleanlæg inklusiv omformer og andet hjælpeudstyr. Hvis værdien ikke kendes kan der normalt anvendes en virkningsgrad på 0,75.

Som datakilde kan benyttes:

- *Driftsvejledning fra leverandør.*

- *Beregning ud fra virkningsgraden på de enkelte delkomponenter.*

- *Standardværdi på 0,75.*

Orientering, hældning, horisontafskæring og skygger angives som beskrevet for skygger i forbindelse med vinduer og døre mod det fri.

Stk. 3. Solcelleanlæg, der anvendes til andre formål og ikke kommer bygningen til gode, skal ikke registreres.

Stk. 4. Ved placering af et solcelleanlæg på flere dele af klimaskærmen, hvor der er forskel i bl.a. orientering, hældning, horisont afskæring og skygge, opdeles anlægget i afsnit, der bedst muligt beskriver de aktuelle forhold.

Stk. 5. Anlæggets beskrivelse skal omfatte:

- 1) Type solcelleanlæg.
- 2) Hvad solcelleanlægget forsyner.
- 3) Placering på bygning.

Stk. 6. Solcelleanlæggets placering skal angives ved:

- 1) Orientering i forhold til de 8 kompasretninger som angivet under vinduer.
- 2) Hældning i forhold til vandret (angives i grader).
- 3) Horisontafskæring (vinklen mellem det vandrette plan og skyggende genstande foran solvarmepanelerne, målt ud fra midten af solvarmepanelet).
- 4) Skygger til højre eller venstre (bestemmes på samme måde som for vinduer).

Stk. 7. Ved beregning af rentabilitet for forslag om solcelleanlæg indgår den udnyttede solcellestrøm med en variabel pris pr. kWh.

(43.6.12, stk. 4) Driftsvejledning for de enkelte delafsnit benyttes som grundlag for at finde data til brug for beregningen.

Hvis der er flere solcelleanlæg med forskellige data, kan der oprettes flere solcelleskemaer.

Hvis en bygning er opdelt i flere zoner, registreres hvilken zone anlægget er tilknyttet. Et solcelleanlæg kan alene komme den zone til gode, hvor det er tilsluttet.

(43.6.12, stk.5) Solcelletypen kan findes i leverandørens driftsvejledning eller ved kontakt til fabrikanten. Solcelleanlægget kan fungere som stand-alone anlæg eller med nettilslutning via en vekselretter. Ved beregning af energimærker og besparelsesforslag betragtes alle solcelleanlæg som nettilsluttet.

(43.6.12, stk. 6) Vinklerne bør angives med en præcision på +/- 5 grader.

Som datakilde kan benyttes:

- *Driftsvejledning fra leverandør.*
- *Opmåling og registrering på stedet for de enkelte solcelleafsnit.*

I beregningen skal en eventuel fast afgift indgå på samme måde, som den gør for fjernvarme. Den del af strømmen, som sælges til nettet, indregnes til den salgspris, som bygningsejeren får i henhold til sin afregning.

Stk. 8. Ved beregning af solcellernes betydning for bygningens energimæssige ydeevne skal der tages højde for lagringssystemer som fx batterier.

Energikonsulenten skal registrere batteriets egenskaber, såfremt det er relevant, og det er etableret i tilknytning til anlæg for vedvarende energiproduktion.

43.6.13 Vindmøller

Stk. 1. Vindmøller skal registreres éntydigt.

(43.6.13, stk. 1) Vindmøller registreres således, at man opnår det bedst mulige udgangspunkt for en korrekt beregning og beskrivelse.

Stk. 2. Vindmøller, der anvendes til andre formål og således ikke kommer bygningen til gode, skal ikke registreres.

Stk. 3. Når der ved eller på en bygning er etableret vindmølle(r) registreres følgende:

- 1) Nominel ydelse.
- 2) Nominel vindhastighed.
- 3) Start vindhastighed.
- 4) Møllehøjde.
- 5) Omgivelseshøjde.
- 6) Ruhed.

(43.6.13, stk. 3) Formålet med at registrere vindmøller er at beregne, hvor stor en andel af elforbruget til bygningsdrift der dækkes af vindmøller. Driftsvejledning for de enkelte delafsnit benyttes som grundlag for at finde data til brug for beregningen.

Nominel vindhastighed (m/s)

Den nominelle vindhastighed er vindhastigheden, hvor vindmøllen opnår den nominelle ydelse. Den nominelle vindhastighed for vindmøllen refererer til vindhastigheden i vindmøllens navhøjde.

Vindhastigheden måles normalt i 10 meters højde. Hvis den nominelle ydelse er målt med 20 meter navhøjde, skal vindhastigheden tillægges 10 % for at omsætte den til 20 meters navhøjde. Hvis den

nominelle ydelse tilsvarende er målt ved 50 meter navhøjde, skal vindhastigheden tillægges 25 %, og hvis den er målt ved 100 meter navhøjde, skal den tillægges 33 %.

Startvindhastighed (m/s)

Startvindhastigheden er vindhastigheden, hvor vindmøllen netop begynder at producere. Større møller vil ofte være bremsede ved lave vindhastigheder, for at reducere støjgenerne. Startvindhastigheden refererer til vindhastigheden i vindmøllens navhøjde. Hvis startvindhastigheden er målt i en anden højde end navhøjden omsættes den til navhøjden som beskrevet for nominel vindhastighed.

Møllehøjde, z (m)

Møllehøjden måles fra terrænen ved møllen til møllens nav. For møller med lodret nav måles navhøjden til vægtet centrum af det bestrøgne areal.

Omgivelseshøjde, d_0 (m)

Omgivelseshøjden måles i forhold til den højeste lægiver i nærheden af møllen. Højden måles fra terrænen ved møllen. Denne metode kan undervurdere møllens produktion, hvis der er væsentligt mere åbent i andre retninger med større betydning for møllens produktion.

Som alternativ kan metoden, til at bestemme større vindmøllers produktion beskrevet i European Wind Atlas, benyttes til at bestemme en vægtet middel omgivelseshøjde, der giver samme samlet produktion for møllen, som beregning med de individuelle omgivelseshøjder i forskellig retning i forhold til møllen.

Ruhed, z_0 (m)

Ruheden afhænger af terræntypen ved møllen, se tabel i håndbogens kapitel [43.7.15](#).

Stk. 4. Ved anlægsbeskrivelse skal registreringen omfatte, hvad vindmøllen forsyner.

Stk. 5. Ved beregning af vindmøllens betydning for bygningens energimæssige ydeevne skal der tages højde for lagringssystemer som fx batterier.

Energikonsulenten skal registrere batteriets egenskaber, såfremt det er relevant, og det er etableret i tilknytning til anlæg for vedvarende energiproduktion.

3.6.14 Bygningsstyring

3.6.14.1 Eksterne signaler

Stk.1. Det skal registreres og fremgå af energimærkningsrapporten, om bygningen har kapacitet til at reagere på eksterne signaler, jf. gældende bygningsreglement.

(3.6.14 stk. 1) Det betyder, at bygningen skal kunne bidrage til fleksibilitet på energifterspørgselsiden for at støtte et mere pålideligt og effektivt energisystem.

Det angives i energimærkningsrapporten med et "Ja", såfremt bygningen har kapacitet til at reagere på eksterne signaler.

3.6.14.2 Beskrivelse af automatik

Stk.1. Energikonsulenten kan, når det er relevant, tilføje en samlet beskrivelse for styringen af de tekniske installationer.

Beskrivelsen ændrer ikke på automatikkens indvirkning på beregningen af bygningens energimæssige ydeevne.

(3.6.14.2, stk. 1) For bygninger med en central styring af de tekniske installationer kan det angives, hvordan den samlede styring tilvejebringes via eksempelvis anlæg til Central Tilstandskontrol og Styring.

[Stk. 2. For bygninger med automatik til styring af de tekniske installationer kan der endvidere oprettes forslag om etablering af en mere samlet styringsstrategi.](#)

43.7 Vejledende tekniske bilag og tabeller

43.7.1 Generelt

Bygnings- og installationskoder

For at systematisere informationer ved indberetningen af energimærker er hver bygningsdel og installation tildelt en kode. Koderne kan endvidere benyttes til at gruppere forslag af energibesparelser, så disse optræder mere overskueligt i energimærkningsrapporten. Herudover indberettes koderne til Energistyrelsen, så data for energimærkningen bliver entydigt systematiseret.

Oversigt over koder for bygningsdele og installationer

Kode	Type
1-0-0-0	Bygningen
1-1-0-0	Tag og loft
1-1-1-0	Loftrum
1-1-2-0	Fladt tag
1-1-3-0	Udnyttet tagrum
1-2-0-0	Ydervægge
1-2-1-0	Hule ydervægge
1-2-2-0	Massive ydervægge
1-2-3-0	Lette ydervægge
1-2-1-1	Hule vægge mod uopvarmet rum
1-2-2-1	Massive vægge mod uopvarmet rum
1-2-3-1	Lette vægge mod uopvarmet rum

1-2-4-0	Kælder ydervægge
1-2-5-0	Linjetab ved væg mod væg og loft
1-3-0-0	Vinduer, ovenlys og døre
1-3-1-0	Facadevinduer
1-3-2-0	Ovenlys
1-3-3-0	Yderdøre
1-3-4-0	Linjetab ved vinduer/døre mod væg og ovenlys mod tag
1-4-0-0	Gulve
1-4-1-0	Terrændæk
1-4-2-0	Etageadskillelse
1-4-3-0	Krybekælder
1-4-4-0	Kældergulv
1-4-1-1	Terrændæk med gulvvarme
1-4-2-1	Etageadskillelse med gulvvarme
1-4-3-1	Krybekælder med gulvvarme
1-4-4-1	Kældergulv med gulvvarme
1-4-5-0	Linjetab ved fundament
1-5-0-0	Ventilation
1-5-1-0	Ventilation
1-5-2-0	Ventilationskanaler
1-5-3-0	Køling
1-6-0-0	Internt varmetilskud
1-6-1-0	Internt varmetilskud
2-0-0-0	Varmeanlæg
2-1-0-0	Varmeanlæg

2-1-1-0	Varmeanlæg
2-1-2-0	Kedler
2-1-3-0	Fjernvarme
2-1-4-0	Ovne
2-1-5-0	Varmepumper
2-1-6-0	Solvarme
2-2-0-0	Varmefordeling
2-2-1-0	Varmefordeling
2-2-2-0	Varmerør
2-2-3-0	Varmefordelingspumper
2-2-4-0	Automatik
3-0-0-0	Vand
3-1-0-0	Varmt brugsvand
3-1-1-0	Varmt brugsvand
3-1-2-0	Armaturer
3-1-3-0	Varmtvandsrør
3-1-4-0	Varmtvandspumper
3-1-5-0	Varmtvandsbeholder
4-0-0-0	EI
4-1-0-0	EI
4-1-1-0	Belysning
4-1-2-0	Apparater
4-1-3-0	Solceller
4-1-4-0	Vindmøller
4-1-5-0	Batterier i tilknytning til VE

5-0-0-0	Bygningsstyring
5-1-0-0	Bygningsstyring
5-1-1-0	Reaktion på eksterne signaler
5-1-2-0	Systemer til central styring

43.7.1.1 Levetider for energibesparende foranstaltninger

Levetider der kan anvendes ved beregning af rentabiliteten efter bygningsreglementets vejledning til kapitel 11.

Energibesparende tiltag	År
Efterisolering af bygningsdele	40
Vinduer samt forsatsrammer og koblede rammer	30
Varmeanlæg, radiatorer og gulvvarme samt ventilationskanaler	30
Varmeproducerende anlæg m.v., f.eks. kedler, veksler, varmepumper, solvarmeanlæg	20
Belysningsarmaturer	15
Automatik til varme og klimaanlæg	15
Fugetætningsarbejder	10

Som levetid kan benyttes enten standardværdierne i ovenstående tabel eller den levetid, som leverandøren af den pågældende komponent kan dokumentere/garantere. Krav ved ombygning og andre forandringer i bygningen kan ses i bygningsreglementet.

43.7.1.2 GUF-værdier

	GUF %
Beboelse	30
Døgninstitution med og uden catering	31
Anden helårsbeboelse	22
Garageanlæg	15
Kontor og handel	18
Hotel, restaurant, vaskeri, frisør og lign.	28

Kulturbygninger	14
Undervisning og forskning, herunder efterskoler, kostskoler, højskoler, gymnasium, erhvervsskoler, universiteter og lignende.	19
Hospital, sygehjem fødeklinik o.l.	29
Daginstitution	28
Anden institution, herunder fængsel, kaserne,	26
Bygning til idrætsformål herunder klubhus, idrætshal, svømmehal, skøjtehal	36

Når en bygnings årsforbrug er registreret, kan man beregne, hvor stort forbruget ville have været i et klimamæssigt normal-år. Dette tal kaldes det klimakorrigerede forbrug og beregnes således:

$$\text{Klimakorrigeret forbrug} = \text{GUF}_{\text{reg.år}} + (\text{GAF}_{\text{reg.år}} \times \text{GD}_{\text{normal}} / \text{GD}_{\text{reg.år}})$$

hvor:

$\text{GD}_{\text{normal}}$ er antallet af graddage i et klimamæssigt normal-år.

" $\text{GD}_{\text{reg.år}}$ " er antallet af graddage i registreringsåret.

" $\text{GUF}_{\text{reg.år}}$ " står for graddage-uafhængigt forbrug i et helt registreringsår.

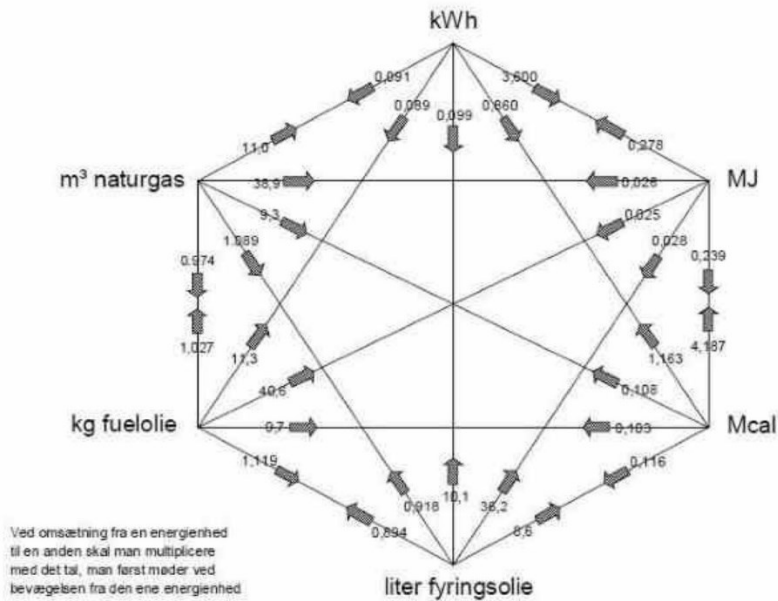
" $\text{GAF}_{\text{år}}$ " står for graddage-afhængigt forbrug i registreringsåret.

GUF kaldes også basisforbruget og består af følgende:

- Varmtvandsforbrug.
- Varmetab fra cirkulationsledninger for varmt brugsvand.
- Varmetab fra rørinstallationer.
- Komfortgulvvarme i badeværelser og lignende.
- Tomgangstab fra kedler og varmtvandsbeholdere.
- Tomgangstab fra tilslutningsanlæg til fjernvarme.
- Opvarmning af åben ekspansionsbeholder, f.eks. på loft.

Som det fremgår, består GUF af forbrug, som må forventes at være nogenlunde det samme, uanset om det er varmt eller koldt udendørs.

43.7.2. Omsætning mellem energienheder

43.7.3 Linjetab

43.7.3.1 Linjetab for ydervægsfundamenter ved terrændæk

Beskrivelse	ψ psi	Note
Betonvæg på betonfundamenter	0,80	Klinke-/trægulv
Tegl-, letbeton- eller skeletvæg på betonfundament	0,70	Klinke-/trægulv
Tegl-, letbeton- eller skeletvæg på letklinkefundament	0,24	Klinke-/trægulv
Tegl-, letbeton- eller skeletvæg på letklinkefundament m. midterisolering	0,18	Klinke-/trægulv
BR08 vægisolering	0,15	Klinke-/trægulv
Højisoleret væg	0,12	Klinke-/trægulv
Kælderydervægsfundament i letbeton	0,30	Klinke-/trægulv

43.7.3.2 Linjetab for kælderydervægsfundamenter, kælderydervæg i beton

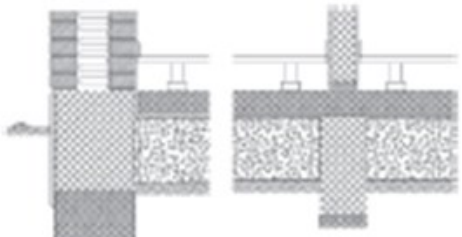
Beskrivelse	ψ psi	Note
Betongulv i niveau med betonfundament	0,43 / 0,32	Uisoleret / Isoleret 75 mm
Betongulv hævet mere end 20 cm over betonfundament	0,38 / 0,29	Uisoleret / Isoleret 75 mm
Betongulv hævet mere end 40 cm over betonfundament	0,35 / 0,26	Uisoleret / Isoleret 75 mm

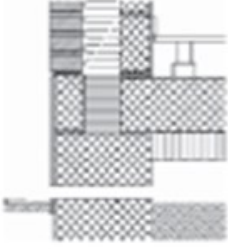
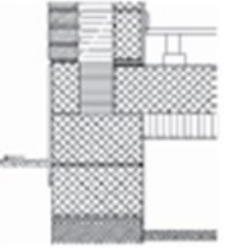
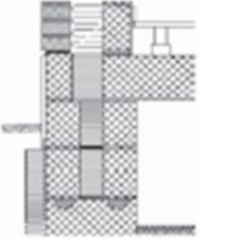
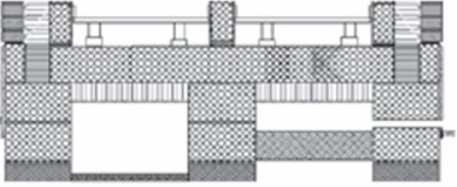

43.7.3.3 Linjetab for kælderydervægsfundamenter, kælderydervæg i letbeton

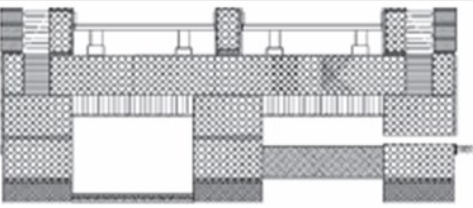
Beskrivelse	ψ psi	Note
Betongulv i niveau med betonfundament	0,36 / 0,31	Uisoleret / Isoleret 75 mm
Betongulv hævet mere end 20 cm over betonfundament	0,19 / 0,16	Uisoleret / Isoleret 75 mm
Betongulv hævet mere end 40 cm over betonfundament	0,14 / 0,13	Uisoleret / Isoleret 75 mm

43.7.3.4 Linjetab for sammenbygningsdetaljer

I huse med opvarmet kælder bruges i princippet den samme systematik som i huse med terrændæk, men med den ændring, at der i stedet beregnes transmissionstab gennem hhv. kældergulvet, kælderydervægsfundamentet og kældervæggen.

Eksisterende bygninger	Linjetab for ydervægsfundament	Linjetab for skillevægsfundament	Linjetab i samling imellem ydervæg og kælderdek
 <p>Bygning med terrændæk</p>	Indregnes	Indregnes i terrændækkets U-værdi. For enfamiliehuse kan tabel 1 nedenfor anvendes.	

 <p>Bygning med krybekælder</p>			<p>Indregnes ikke, da måltagning for konstruktionsdelene foretages til ydre- og underside¹.</p>
 <p>Bygning med u-opvarmet kælder</p>			<p>Indregnes ikke, da måltagning for konstruktionsdelene foretages til ydre- og underside¹.</p>
 <p>Bygning med opvarmet kælder</p>	<p>Indregnes</p>	<p>Indregnes i terrændækkets/kældergulvets U-værdi.</p> <p>For enfamiliehuse kan tabel 1 nedenfor anvendes.</p>	<p>Der indregnes ikke linjetab i samlingen mellem kælderdek, ydervæg og kælderydervæg, da arealet ud for samlingen medtages i ydervægsarealet¹.</p>
 <p>Bygning med u-opvarmet kælder og krybekælder</p>		<p>Indregnes i terrændækkets/kældergulvets U-værdi.</p> <p>For enfamiliehuse kan tabel 2 nedenfor anvendes.</p>	
 <p>Bygning med u-opvarmet kælder eller krybekælder og terrændæk i tilbygning</p>	<p>Indregnes kun på de fri sider</p>	<p>For enfamiliehuse kan tabel 3 nedenfor anvendes for linjetab i samlingen mellem kælderdek og væggen.</p>	

 <p>Bygning med opvarmet kælder og krybekælder</p>	<p>Indregnes hele vejen omkring den opvarmede del</p>	<p>Indregnes ikke, da linjetabet for samlingsdetaljen normalt vil være mindre end bagatelgrænsen i DS 418.</p>	
--	---	--	--

Note: 1) Linjetab i samlinger mellem bygningsdele, der ikke medtages som et selvstændigt linjetab eller et tillæg til konstruktionens U-værdi, medtages ved at følge reglerne i DS 418 med hensyn til arealopmåling (udvendige mål).

Tabel 1. Tillæg til U-værdi for terrændæk med skillevægsfundament i W/m²K.

Skillevægsfundament	Isolering i terrændæk		
	Uisoleret	< 100 mm	>= 100 mm
Beton	0,00	0,06	0,07
1 letklinkerblok	0,00	0,01	0,03
2 letklinkerblokke	0,00	0,01	0,01

Tabellen angiver tillægget til terrændækkets U-værdi for typiske enfamiliehuse for skillevægsfundamenter.

Der findes normalt skillevægsfundamenter under bærende indervægge, samt under husets stabiliserende vægge.

Terrændæk uden isolering, men med letklinker kan antages at have en isoleringstykkelse svarende til halvdelen af letklinkerlagets tykkelse.

Hvis terrændækket er uisoleret eller isoleringen er placeret over betondækket, kan der ses bort fra linjetabet ved skillevægsfundamenter.

Tabel 2. Tillæg til U-værdi for dæk over uopvarmet kælder og krybekælder med skillevægsfundament i W/m²K.

Skillevægsfundament	Isolering i dæk over kælder/krybekælder	
	50 mm	> 50 mm
Beton	0,01	0,02

Tabellen angiver tillæg til dækkets U-værdi for typiske enfamiliehuse med en uopvarmet kælder og krybekælder med skillevægsfundament.

Hvis dækket er uisoleret eller isoleringen er placeret over betondækket, kan der ses bort fra linjetabet ved skillevægsfundamenter.

Tabel 3. Linjetab for samlingen mellem terrændæk i nyere tilbygning og kælderydervæg/krybekældervæg i oprindelig bygning i W/mK.

	Fundament	
	Beton	Letbeton
Linjetab [W/mK]	0,6	0,2

Tabellen angiver linjetabsværdien for samlingen mellem terrændæk i en nyere tilbygning og kælderydervæg/krybekældervæg i oprindelig bygning.

Linjetabet indtastes i indberetningsprogrammerne på samme måde som linjetab ved fundamenter og samlingen mellem ydervæg og vinduer/døre.

43.7.3.5 Linjetab for samlinger omkring vinduer/yderdøre og ydervæg

Tabel 1. Linjetab Ψ_{sa} i W/mK for samlinger omkring vinduer/yderdøre og ydervæg.

Kuldebroisolering mellem for- og bagmur	Formur	Beton	Tegl	Tegl	Tegl
	Bagmur	Beton	Beton	Tegl	Letbeton
Nej		0,25	0,13	0,11	0,09
Ja		0,04	0,04	0,04	0,04

Linjetabet for samlingen mellem vindue/yderdør og ydervæg bestemmes ved brug af værdierne for Ψ_{sa} i

43.7.3.5 Linjetab for samlinger omkring vinduer/yderdøre og ydervæg, og opmåling af murhullets tilhørende perimenter, l_{sa} .

I byggeri opført efter 1985 kan det normalt antages, at der er udført kuldebroisolering i udmuringen mellem for- og bagmur.

Kendes den præcise kuldebroisoleringstykkelse (20, 30, 40, 50 mm) eller hvis karmen er placeret forskudt for kuldebroisoleringen kan Ψ_{sa} bestemmes ved opslag i DS 418.

Der kan ses bort fra samlingslinjetabet i lette ydervægskonstruktioner (træskelet).

Der kan ikke ses bort fra samlingslinjetabet for lette ydervægskonstruktioner med skalmur. I de tilfælde hvor der er skalmur, afhænger samlingslinjetabet af vinduets placering og det kan bestemmes af tabel 6.12.2 i DS 418.

Tabel 2. Tillæg til U-værdi for isolerede hulmure med udmuring/falselementer omkring vinduer og yderdøre.

ΔU tillæg [W/m ² K]	Bagmur i tegl		Bagmur i letbeton	
	Kuldebroisolering i fals			
Forhold: Murhuls-perimeter/ Ydervægsareal	Nej	Ja	Nej	Ja
< 0,75	0,16	0,10	0,06	0,05
0,75 – 1,25	0,22	0,12	0,08	0,07
> 1,25	0,27	0,15	0,10	0,09

Tabellen angiver tillæg til ydervæggens U-værdi for udmuring/falselementer omkring vinduer og yderdøre som funktion af forholdet mellem murhuls-perimeter og ydervægsarealet (ekskl. areal af vinduer og yderdøre).

I byggeri opført efter 1985 kan det normalt antages, at der er udført kuldebroisolering i udmuringen mellem for- og bagmur.

Hvis ydervæggen ikke indeholder vinduer eller yderdøre udelades tillægget.

For vinduespartier og yderdøre der har bundkarm direkte på fundament, skal bundkarmens længde ikke medregnes i den samlede murhuls-perimeter.

43.7.4 Vinduer og yderdøre

43.7.4.1 Solafskærmningsfaktor

Placering	Dobbeltrude		Energiruder og -glas	
	Lys	Mørk	Lys	Mørk
Indvendigt				
Persienne	0,60	0,80	0,70	0,85
Rullegardin	0,30	0,70	0,45	0,80
Gardin	0,60	0,80	0,70	0,85
Mellem glas				
Persienne	0,30	0,50	0,25/0,40	0,45/0,60

Gardin (screen)	0,30	0,50	0,25/0,40	0,45/0,60
Udvendigt				
Persienne	0,10 - 0,20		0,10 - 0,20	
Gardin (screen)	0,10 - 0,20		0,10 - 0,20	

43.7.4.2 Inddata for forskellige vinduestyper og yderdøre

De første energivinduer blev introduceret på det danske vinduesmarked i midten af 1980'erne, men først fra midten 1990'erne blev det mere almindeligt at anvende vinduer med første generation af energiruder. Fra ca. 2006 blev den ældre traditionelle termorude udfaset endeligt på det danske vinduesmarked.

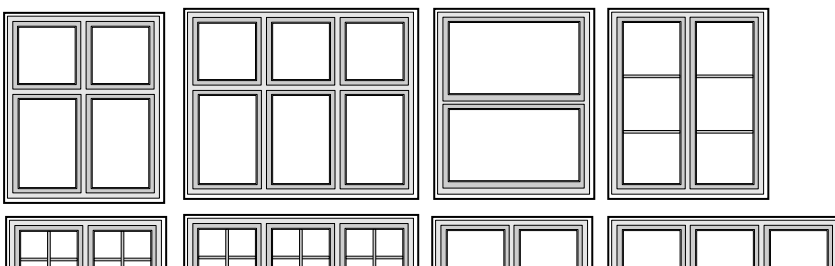
Vinduer med én fast eller én oplukkelig ramme og uden poster og sprosser Typiske eksempler:

	Energiklasse	LT _g	g _w	g _g	F _f	U-værdi	E _{ref} kWh/m ²
1 lag glas	F	0,87	0,60	0,85	0,7	4,7	-308
1+1 lag glas	F	0,81	0,53	0,75	0,7	2,4	-114
2-lags termorude kold kant	F	0,78	0,53	0,75	0,7	2,8	-150
3-lags termorude kold kant	F	0,74	0,46	0,65	0,7	2,2	-109
1 lag glas + 1 energiglas	F	0,74	0,46	0,65	0,7	1,8	-73
2-lags energirude med kold kant	D	0,74	0,46	0,65	0,7	1,42	-39
2-lags energirude med varm kant (BR 10 vindue, hvor E _{ref} > -33 kWh/m ²)	C	0,80	0,44	0,63	0,7	1,3	-31
3-lags energirude (E _{ref} > -17 kWh/m ²)	B	0,73	0,45	0,62	0,73	1,15	-15
3-lags energirude (E _{ref} > 0 kWh/m ²) ¹	A	0,72	0,38	0,51	0,74	0,80	2

Note: 1) Kræver dokumentation af E_{ref} eller Energimærkning **Vinduer med flere oplukkelige rammer og evt. sprosser**

Typiske eksempler:

	Energiklasse	LT _g	g _w	g _g	F _f	U-værdi	E _w ² kWh/m ²
1 lag glas	F	0,87	0,48	0,85	0,57	4,10	-276
1+1 lag	F	0,81	0,43	0,75	0,57	2,20	-114
2-lags termorude med kold kant	F	0,78	0,43	0,75	0,57	2,70	-160
3-lags termorude med kold kant	F	0,74	0,37	0,65	0,57	2,10	-117
1 lag glas + 1 energiglas	F	0,74	0,37	0,65	0,57	1,70	-81
2-lags energirude med kold kant	D	0,74	0,37	0,65	0,57	1,50	-63
2-lags energirude med varm kant (BR10 vindue, hvor E _{ref} > -33 kWh/m ²)	C	0,80	0,38	0,63	0,60	1,40	-52
3-lags energirude (E _{ref} > -17 kWh/m ²)	B	0,73	0,39	0,62	0,63	1,20	-32
3-lags energirude (E _{ref} > 0 kWh/m ²) ¹	A	0,72	0,33	0,51	0,64	1,00	-26

Note:

1) Kræver dokumentation af E_{ref} eller Energimærkning.

2) Bemærk forskellen mellem E_{ref} og E_w. E_{ref} er et udtryk for produktsystemets energibalance i fyringssæsonen (solindfald minus varmetab) for et 1-fløjet vindue i den europæiske standardstørrelse 1,23 x 1,48 m, og forsynet med producentens standardrude.

E_w er et udtryk for vinduets energibalance i den faktiske udformning og størrelse. Energiklassen følger E_{ref} værdien.

Ovenlysvinduer

	Energiklasse	LT _g	g _w	g _g	F _f	U-værdi	E _{ref} kWh/m ²
--	--------------	-----------------	----------------	----------------	----------------	---------	-------------------------------------

1 lag glas		0,87	0,60	0,85	0,70	4,70	-218
1+1 lag		0,81	0,53	0,75	0,70	2,40	-34
2-lags termorude med kold kant		0,78	0,53	0,75	0,70	2,80	-70
3-lags termorude med kold kant		0,74	0,46	0,65	0,70	2,20	-40
1 lag glas +1 energiglas		0,74	0,46	0,65	0,70	2,00	-22
2-lags energirude med kold kant		0,80	0,42	0,60	0,70	1,80	-18
2-lags energirude med varm kant (BR10 vindue, hvor $E_{ref} > -33$ kWh/m ²)		0,80	0,42	0,60	0,70	1,70	-9
3-lags energirude ($E_{ref} > -17$ kWh/m ²)		0,73	0,44	0,63	0,70	1,60	8
3-lags energirude ($E_{ref} > 0$ kWh/m ²) ¹		0,72	0,35	0,50	0,70	1,1	21

Note: 1) Kræver dokumentation af E_{ref} . Ovenlysvinduer er ikke omfattet af energimærkningsordningen for vinduer.

Yderdøre uden glas

Alder	g Solvarme- transmittans	F _f Glasandel	U-værdi	Bemærkning
Før 1990	0	0	2,0	Svarer til uisoleret dør
1990-1999	0	0	1,5	Svarer til dør med ca. 10 mm isolering
2000-2009	0	0	1,4	Svarer til dør med ca. 15 mm isolering
2010-2019	0	0	1,0	Svarer til dør med ca. 30 mm isolering
Efter 2019	0	0	0,8	Svarer til dør med ca. 30 mm PUR

Note: Værdierne anvendes for yderdøre uden glas. Ved yderdøre med glas, kan registreringen deles op, så døren og ruderne registreres hver for sig med udgangspunkt i de ovenstående tabeller, og med deres respektive arealer.

43.7.4.3 Solvarmetransmittans, g

Typisk solvarmetransmittans, g for forskellige rudetyper. Andre værdier kan anvendes for nye vinduer, se www.energivinduer.dk

Rudetype	Solvarmetransmittans (g)
1 lag klart glas	0,85
2 lag klart glas	0,75
3 lag klart glas	0,65
2-lags energirude	0,65
3-lags energirude	0,55

43.7.4.4 Standardskygger for vinduer og yderdøre

Tabellerne kan også anvendes for andre bygninger, end anvendelseskode 110, 120, [121](#), [122](#), 130, 131 og 132, samt 185 og 190 under 500 m².

Horisont	
Åbent terræn	5°
Bebygget område (bygninger i samme højde)	20°
Skyggefuldt (højere bygninger eller træer lille afstand)	60°

Udhæng	
Lille udhæng	10°
Normalt udhæng, facade 1 etage	30°
Normalt udhæng, facade i 3 eller flere etager	10°
Stort udhæng, facade i 1 etage	60°
Under altan eller lignende	60°

Sideskygge (opgjort samlet for en facade)

Lille vinkelbygning, $V/F = 0,10$	10°
Mellemstor vinkelbygning, $V/F = 0,50$	45°
Stor vinkelbygning, $V/F = 1,0$	60°

Vindueshul	
Normalt vindueshul	10°

I standardskygger er V og F:

V: Vinkelbygningens fremspring i meter

F: Længden af facaden hvor vinduerne sidder i meter

43.7.5 Standardværdier for temperaturfaktor, (b-faktor), for klimaskærmen

Bygningsdel	Temperaturfaktor, b
Terrændæk og kældergulve uden gulvvarme	
Terrændæk	0,7
Etageadskillelse mod uopvarmet, uisoleret kælder	
Uisoleret etageadskillelse	0,5
Isoleret etageadskillelse	0,7
Etageadskillelse mod uopvarmet, isoleret kælder	
Uisoleret etageadskillelse	0,3
Isoleret etageadskillelse	0,6
Gulv mod krybekælder	
Uisoleret etageadskillelse	0,5
Isoleret etageadskillelse	0,7
Gulvvarme	
Tillæg for gulve med indlagt gulvvarme	+ 0,3

Bygningsdele mod uopvarmet rum	
Rum der er uopvarmet	0,7
Garager og udhuse	1,0
Tag- og loftrum	1,0
Udeliggende trappeopgange og lign.	1,0
Udestue	0,7
Kældervæg mod uopvarmet kælder	Som for etageadskillelsen
Kælderydervægge mere end 2 m's dybde eller inde under bygninger uden gulvvarme	
Kælderydervæg mod jord	0,7
Kælderydervægsfundamenter i mere end 2 m's dybde, forudsat der ikke er gulvvarme i rummene	
Kælderydervægsfundamenter	0,7

43.7.6 Standardværdier for ventilation

43.7.6.1 Normtal for naturlig ventilation i enfamiliehuse

Nr.	Tilstand	q_n^1	$q_{n,s}$
1	Normalt tæt	0,3	2,4
2	Infiltrationstab ved mekanisk balanceret ventilationsanlæg	0,13	
3 ²	Væsentlig ekstra luftskifte pga. utætheder i klimaskærmen ³	+ 0,1	
4 ²	Væsentlig ekstra luftskifte pga. utætheder i og omkring vinduer og døre	+ 0,1	

Note:

1) Værdien anvendes normalt for hele huset.

2) 3 og 4 lægges sammen, hvis det vurderes, at der haves et væsentligt ekstra luftskifte pga. af både en utæt klimaskærm og utætheder i og omkring vinduer.

3) Ekskl. utætheder i og omkring vinduer og døre.

43.7.6.2 Temperaturvirkningsgrad for varmegenvinding

Alder	Væskekoblede batterier	Heatpipe	Roterende veksler	Krydsvarmeveksler	Modstrømsveksler

Før 1995	0,40	0,45	0,65	0,55	-
1995 - 2006	0,50	0,55	0,75	0,60	0,75
2007 - 2010	-	-	0,80	0,65	0,80
2011 - 2015	-	-	0,85	-	0,85
2016 - 2020	-	-	0,87	-	0,87
Efter 2020	-	-	0,88	-	0,88

43.7.6.3. Standard ventilationsanlæg i enfamiliehuse (anlæg som kun betjener én boligenhed)

Nr.	Anlægstype	F _o	Vinter							Sommer		Nat	
			4	3	4	3	4	4	4	4	4		
Notenr.			q _m	η _{vgv}	t _i °C	El-Vf	q _n	q _{i,n}	SEL	q _{m,s}	q _{n,s}	q _{m,n}	q _{n,n}
1	Naturlig ventilation u aftrækskanaler1	1	-	-	-	-	0,3	-	-	-	0,9	-	-
2	Naturlig ventilation + aftrækskanaler2	1	-	-	-	-	0,3	-	-	-	0,9	-	-
3	Mekanisk udsugning fra før 1995	1	0,3	-	-	-	-	-	1,3	0,3	0,9	-	-
4	Mekanisk udsugning 1996-2006	1	0,3	-	-	-	-	-	1,1	0,3	0,9	-	-
5	Mekanisk udsugning fra efter 2006	1	0,3	-	-	-	-	-	1,0	0,3	0,9	-	-
6	Mekanisk ventilation fra før 1995	1	0,3	0,70	18		0,13	-	1,60	0,3	0,9	-	-
7	Mekanisk ventilation 1995-2006	1	0,3	0,75	18		0,13	-	1,50	0,3	0,9	-	-
8	Mekanisk ventilation 2007-2010	1	0,3	0,80	18		0,13	-	1,10	0,3	0,9	-	-
9	Mekanisk ventilation 2011-2015	1	0,3	0,85	18		0,13	-	0,90	0,3	0,9	-	-
10	Mekanisk ventilation 2016-2020	1	0,3	0,87	18		0,13	-	0,80	0,3	0,9	-	-
11	Mekanisk ventilation fra 2021	1	0,3	0,88	18		0,13	-	0,78	0,3	0,9	-	-

Note:

- 1) Naturlig ventilation uden aftrækskanaler forudsætter gode muligheder, for at kunne åbne vinduer samt nogen utæthed i klimaskærmen f.eks. i og omkring vinduer.
- 2) Naturlig ventilation med aftrækskanaler forudsætter udeluftventiler eller nogen utæthed i klimaskærmen f.eks. en vis utæthed i og omkring vinduer.
- 3) q_n forøges i bygninger med særligt utæt klimaskærm f.eks. utætte vinduer eller kalfatringsfuger. q_n har stor betydning for det samlede energibehov for bygningen, og derfor skal en forøgelse af q_n anvendes med forbehold og kan med fordel undersøges nærmere f.eks. ved brug af røgprøver eller trykprøvning.
- 4) I flerfamiliehuse med lejligheder under 100 m² forøges den mekaniske ventilation eller udsugning forholdsmæssigt. Hvis der f.eks. i et flerfamiliehus med et samlet opvarmet etageareal på 800 m² er 10 lejligheder af varierende størrelse, ganges den mekaniske ventilationen eller udsugning i tabellen med 1,25.

43.7.6.4 Standard ventilationsanlæg i flerfamiliehuse (centrale anlæg som betjener mere end en boligenhed)

		Vinter							Sommer		Nat		
Noter.		⁴					³		⁴				
Nr.	Anlægstype	F _o	q _m	η _{vgv}	t _i °C	El-Vf	q _n	q _{i,n}	SEL	q _{m,s}	q _{n,s}	q _{m,n}	q _{n,n}
1	Naturlig ventilation u aftrækskanaler ¹	1					0,3				0,9		
2	Naturlig ventilation + aftrækskanaler ²	1					0,3				0,9		
3	Mekanisk udsugning fra før 1995	1	0,3						2,0	0,3	0,9		
4	Mekanisk udsugning 1996-2006	1	0,3						1,5	0,3	0,9		
5	Mekanisk udsugning fra efter 2006	1	0,3						1,0	0,3	0,9		
6	Mekanisk ventilation fra før 1995	1	0,3	0,55	18	1	0,13		2,5	0,3	0,9		
7	Mekanisk ventilation 1995-2006	1	0,3	0,60	18	1	0,13		2,0	0,3	0,9		
8	Mekanisk ventilation 2007-2010	1	0,3	0,65	18	1	0,13		1,8	0,3	0,9		
9	Mekanisk ventilation 2011-2015	1	0,3	0,70	18	1	0,13		1,8	0,3	0,9		
10	Mekanisk ventilation 2016-2020	1	0,3	0,75	18	1	0,13		1,5	0,3	0,9		
11	Mekanisk ventilation fra 2021	1	0,3	0,8	18	1	0,13		1,2	0,3	0,9		

Note:

- 1) Naturlig ventilation uden aftrækskanaler forudsætter gode muligheder, for at kunne åbne vinduer samt nogen utæthed i klimaskærmen f.eks. i og omkring vinduer.
- 2) Naturlig ventilation med aftrækskanaler forudsætter udeluftventiler eller nogen utæthed i klimaskærmen f.eks. en vis utæthed i og omkring vinduer.
- 3) q_n forøges i bygninger med særligt utæt klimaskærm f.eks. utætte vinduer eller kalfatringsfuger. q_n har stor betydning for det samlede energibehov for bygningen, og derfor skal en forøgelse af q_n anvendes med forbehold og kan med fordel undersøges nærmere f.eks. ved brug af røgprøver eller trykprøvning.
- 4) I flerfamiliehuse med lejligheder under 100 m² forøges den mekaniske ventilation eller udsugning forholdsmæssigt. Hvis der f.eks. i et flerfamiliehus med et samlet opvarmet etageareal på 800 m² er 10 lejligheder af varierende størrelse, ganges den mekaniske ventilationen eller udsugning i tabellen med 1,25.

43.7.6.5 Standard ventilationsanlæg i erhverv

Kontor til 1-2 personer		Vinter							Sommer		Nat	
Anlægstype	F _o	q _m	η _{vgv}	t _i °C	El-Vf	q _n	q _{i,n}	SEL	q _{m,s}	q _{n,s}	q _{m,n}	q _{n,n}
Naturlig ventilation	1					0,6	0,09				1,2	0,09

Mekanisk ventilation, uden genvinding	1	1,2	0	0,13	0,09	2,5	1,2	1,2	0,09			
Mekanisk ventilation, Bygning fra før 1995	1	1,2	0,55	18	0	0,13	0,09	3,5	1,2	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation, Bygning 1996 - 2006	1	1,2	0,6	18	0	0,13	0,09	2,5	1,2	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2007-2010	1	1,2	0,65	18	0	0,13	0,09	2,1	1,2	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2011-2015	1	1,2	0,70	18	0	0,13	0,09	2,1	1,2	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2016-2020	1	1,2	0,75	18	0	0,13	0,09	2,1	1,2	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation fra 2021	1	1,2	0,8	18	0	0,13	0,09	1,8	1,2	1,2	0,09	
Storrumskontor, undervisningslokaler og børneinstitutioner		Vinter							Sommer	Nat		
Anlægstype	F _o	q _m	η _{vgv}	t _i °C	El-Vf	q _n	q _{i,n}	SEL	q _{m,s}	q _{n,s}	q _{m,n}	q _{n,n}
Naturlig ventilation	1					0,9	0,09			1,2		0,09
Mekanisk ventilation, uden genvinding	1	1,8	0	0,13	0,09	2,5	1,8	1,2	0,09			
Mekanisk ventilation, Bygning fra før 1995	1	1,8	0,55	18	0	0,13	0,09	3,5	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation, Bygning 1996 - 2006	1	1,8	0,6	18	0	0,13	0,09	2,5	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2007-2010	1	1,8	0,65	18	0	0,13	0,09	2,1	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2011-2015	1	1,8	0,70	18	0	0,13	0,09	2,1	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2016-2020	1	1,8	0,75	18	0	0,13	0,09	2,1	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation fra 2021	1	1,8	0,80	18	0	0,13	0,09	1,8	1,8	1,2	0,09	
Mødelokaler og kantiner med reduceret driftstid ift. bygningens brugstid		Vinter							Sommer	Nat		
Anlægstype	F _o	q _m	η _{vgv}	t _i °C	El-Vf	q _n	q _{i,n}	SEL	q _{m,s}	q _{n,s}	q _{m,n}	q _{n,n}
Naturlig ventilation	0,5					0,9	0,09			1,2		0,09
Mekanisk ventilation, uden genvinding	0,5	1,8	0	0,13	0,09	2,5	1,8	1,2	0,09			
Mekanisk ventilation, Bygning fra før 1995	0,5	1,8	0,55	18	0	0,13	0,09	3,5	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation, Bygning 1996 – 2006	0,5	1,8	0,6	18	0	0,13	0,09	2,5	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2007-2010	0,5	1,8	0,65	18	0	0,13	0,09	2,1	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2011-2015	0,5	1,8	0,70	18	0	0,13	0,09	2,1	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2016-2020	0,5	1,8	0,75	18	0	0,13	0,09	2,1	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation fra 2021	0,5	1,8	0,80	18	0	0,13	0,09	1,8	1,8	1,2	0,09	
Udenfor driftstiden	0,5					0,3	0,09			1,2		0,09
Butikker, restauranter m.v.		Vinter							Sommer	Nat		
Anlægstype	F _o	q _m	η _{vgv}	t _i °C	El-Vf	q _n	q _{i,n}	SEL	q _{m,s}	q _{n,s}	q _{m,n}	q _{n,n}
Naturlig ventilation	1					0,9	0,09			1,2		0,09

Mekanisk ventilation, Uden genvinding	1	1,8	0	0,13	0,09	2,5	1,8	1,2	0,09			
Mekanisk ventilation, Bygning fra før 1995	1	1,8	0,55	18	0	0,13	0,09	3,5	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation, Bygning 1996 - 2006	1	1,8	0,6	18	0	0,13	0,09	2,5	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2007-2010	1	1,8	0,65	18	0	0,13	0,09	2,1	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2011-2015	1	1,8	0,70	18	0	0,13	0,09	2,1	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation 2016-2020	1	1,8	0,75	18	0	0,13	0,09	2,1	1,8	1,2	0,09	
Mekanisk ventilation fra 2021	1	1,8	0,80	18	0	0,13	0,09	1,8	1,8	1,2	0,09	
Baderum og toiletter	Vinter						Sommer		Nat			
Anlægstype	F _o	q _m	η _{vgv}	t _i °C	El-Vf	q _n	q _{i,n}	SEL	q _{m,s}	q _{n,s}	q _{m,n}	q _{n,n}
Naturlig ventilation, uden aftrækskanaler	1					0,9	0,09			1,2		0,09
Naturlig ventilation, med aftrækskanaler	1					1,2	0,09			1,2		0,09
Mekanisk udsugning, Bygning fra før 1995	1	1,8				0	0,09	2,0	1,8	1,2		0,09
Mekanisk udsugning, Bygning 1996 – 2006	1	1,8				0	0,09	1,5	1,8	1,2		0,09
Mekanisk ventilation 2007-2010	1	1,8				0	0,09	1,0	1,8	1,2		0,09
Mekanisk ventilation 2011-2015	1	1,8				0	0,09	1,0	1,8	1,2		0,09
Mekanisk ventilation fra efter 2015	1	1,8				0	0,09	1,0	1,8	1,2		0,09
Gangarealer, oplagsrum og lignende	Vinter						Sommer		Nat			
Anlægstype	F _o	q _m	η _{vgv}	t _i °C	El-Vf	q _n	q _{i,n}	SEL	q _{m,s}	q _{n,s}	q _{m,n}	q _{n,n}
Naturlig ventilation	1					0,3	0,09			1,2		0,09

Note: q_n forøges i bygninger med særligt utæt klimaskærm f.eks. utætte vinduer eller kalfatringsfuger: q_n har stor betydning for det samlede energibehov for bygningen, og derfor skal en forøgelse af q_n anvendes med forbehold og kan med fordel undersøges nærmere f.eks. ved brug af regnprøver eller trykprøvning.

43.7.7 Varmeproducerende anlæg

43.7.7.1 Små gaskedler

Små gaskedler	Fuldlast		Dellast			Tomgangstab	
Type	kW	Vk	Korr	Vk 2	Korr 3	Tf	Andel
Uisoleret kedel, før 1970	20	0,82	0,001	0,79	0,004	0,030	0,85

Delvist isoleret kedel, før 1970	20	0,85	0,001	0,83	0,003	0,020	0,85
Isoleret kedel, før 1970	20	0,87	0,001	0,86	0,002	0,015	0,85
Kedel fra 1970 - 1990, indbygget i kabinet	20	0,90	0,0031	0,90	0,0035	0,007	0,80
Kondenserende kedel, der er mere end 10 år	20	0,94	0,0031	0,98	0,0035	0,005	0,80
Kondenserende kedel, der er under 10 år	20	0,97	0,0031	1,07	0,0035	0,004	0,80
Uisolert kedel, før 1970	70	0,84	0,001	0,82	0,002	0,02	0,70
Delvist isoleret kedel, før 1970	70	0,87	0,001	0,86	0,002	0,015	0,70
Isoleret kedel, før 1970	70	0,88	0,001	0,88	0,001	0,010	0,70
Kedel fra 1970 - 1990, indbygget i kabinet	70	0,90	0,001	0,89	0,001	0,004	0,65
Kondenserende kedel, der er mere end 10 år	70	0,96	0,003	1,06	0,003	0,007	0,80
Kondenserende kedel, der er under 10 år	70	0,97	0,002	1,08	0,002	0,001	0,80
Belastning = 1,0	Kedeltemperatur = 70°						
Belastning = 0,3	Kedeltemperatur = 50° (kondenserende = 33°)						
Belastning = 0,0	Temperaturdifferens = 30°						

43.7.7.2 Små oli kedler

Små oli kedler		Fuldlast		Dellast		Tomgangstab	
Type	kW	Vk	Korr	Vk 2	Korr 3	Tf	Andel
Uisolert kedel, før 1970	20	0,82	0,001	0,79	0,004	0,030	0,85
Delvist isoleret kedel, før 1970	20	0,85	0,001	0,83	0,003	0,020	0,85
Isoleret kedel, før 1970	20	0,87	0,001	0,86	0,002	0,015	0,85
Kedel fra 1970 - 1990, indbygget i kabinet	20	0,91	0,001	0,91	0,001	0,007	0,80
Kondenserende kedel, der er mere end 10 år	20	0,96	0,002	1,00	0,002	0,007	0,80
Kondenserende kedel, der er under 10 år	20	0,99	0,001	1,05	0,001	0,002	0,80

Uisoleret kedel, før 1970	70	0,84	0,001	0,82	0,002	0,020	0,70
Delvist isoleret kedel, før 1970	70	0,87	0,001	0,86	0,002	0,015	0,70
Isoleret kedel, før 1970	70	0,88	0,001	0,88	0,001	0,010	0,70
Kedel fra 1970 - 1990, indbygget i kabinet	70	0,92	0,001	0,92	0,001	0,004	0,65
Kondenserende kedel, der er mere end 10 år	70	0,96	0,002	1,01	0,002	0,004	0,65
Kondenserende kedel, der er under 10 år	70	0,97	0,002	1,08	0,002	0,003	0,65
Belastning = 1,0	Kedeltemperatur = 70°						
Belastning = 0,3	Kedeltemperatur = 50° (kondenserende = 40°)						
Belastning = 0,0	Temperaturdifferens = 30°						

43.7.7.3 Små og store fastbrændselskedler

Små fastbrændselskedler	Type	kW	Fulldlast		Dellast		Tomgangstab	
			Vk	Korr	Vk 2	Korr 3	Tf	Andel
	Ikke kondenserende kedel	20	0,90	0,001	0,90	0,001	0,007	0,75
	kondenserende kedel 1990 - 1999	20	0,97	0,002	1,03	0,002	0,003	0,70
	Kondenserende kedel efter 2000	20	0,97	0,001	1,06	0,001	0,003	0,70
	Ikke kondenserende kedel	70	0,91	0,001	0,91	0,001	0,004	0,65
	Kondenserende kedel	70	0,96	0,002	1,02	0,002	0,004	0,65
	Store fastbrændselskedler							
	Ikke kondenserende	200-1000	0,91	0,001	0,91	0,001	0,004	0,65
	Kondenserende kedel	200-1000	0,97	0,002	1,01	0,002	0,003	0,65
	Belastning = 1,0	Kedeltemperatur = 70°						
	Belastning = 0,3	Kedeltemperatur = 50° (kondenserende = 33°)						
	Belastning = 0,0	Temperaturdifferens = 30°						

43.7.7.4 Store olie- og gaskedler

Store olie- og gaskedler	Type	kW	Fulldlast		Dellast		Tomgangstab	
			Vk	Korr	Vk	Korr	Tf	Andel
	Uisoleret kedel, før 1970	200-1000	0,85	0,001	0,88	0,002	0,010	0,70
	Delvist isoleret kedel, før 1970	200-1000	0,87	0,001	0,90	0,001	0,010	0,70

Isoleret kedel, før 1970	200-1000	0,89	0,001	0,92	0,001	0,005	0,70
Kedel fra 1970 - 1990, indbygget i kabinet	200-1000	0,92	0,001	0,94	0,001	0,003	0,65
Kedel fra 1990-2000	200-1000	0,95	0,0010	0,95	0,0010	0,0030	0,65
Kondenserende oliekedel	200-1000	0,96	0,0020	1,01	0,0020	0,0030	0,65
Kondenserende gaskedel fra 1990 - 2009	200-1000	0,97	0,0020	1,07	0,0020	0,0025	0,50
Kondenserende gaskedel 2010 - 2019	200-1000	0,98	0,0020	1,07	0,0018	0,0025	0,50
Kondenserende gaskedel efter 2020	200-1000	0,98	0,0015	1,08	0,0015	0,0020	0,50

43.7.8 Fjernvarmeinstallationer

Fjernvarmevekslere i enfamiliehuse

Veksler	W/K
før 1970 uden forbedringer	10
1970-1980 uden forbedringer	8
efter 1980 uden forbedringer	5
1980-1989	5,0
1990-1999	4,5
2000-2009	3
2010-2019	1,2
Efter 2020	0,3

Varmetab fra vekslere i W/m² K

Uisoleret	20 mm PUR	30 mm mineraluld	50 mm mineraluld	50 mm PUR	100 mm mineraluld
7,69	1,15	1,14	0,72	0,5	0,38

Pladeveksler	Vekslerens bredde, dybde og højde (A, B og C) opmåles i meter - hvis veksleren er isoleret, er det ydersiden af isoleringen, som giver målene, hvis veksleren er uisolert, opmåles vekslerens ydersider.
--------------	--

	<p>Vekslerens overfladeareal beregnes herefter som:</p> $\text{Areal} = 2 \cdot (A \cdot B + B \cdot C + A \cdot C)$ <p>Herefter vælges den passende isolering i ovenstående tabel - evt. kan der interpoleres.</p> <p>Vekslens varmetab i W/K findes ved at gange U-værdi og areal.</p>
Rørveksler	<p>Vekslerens diameter og højde (D og B) opmåles i meter - hvis veksleren er isoleret, er det ydersiden af isoleringen, som giver målene, hvis veksleren er uisoleret, opmåles vekslerens ydersider.</p> <p>Vekslerens overfladeareal beregnes herefter som:</p> $\text{Areal} = \frac{1}{2} \cdot \pi \cdot D^2 + \pi \cdot D \cdot B$
Eksempel	<p>Lille uisoleret loddet pladeveksler med 12 plader:</p> <p>A: 120 mm</p> <p>B: 290 mm</p> $\text{Areal} = 2 \cdot (0,12 \cdot 0,29 + 0,29 \cdot 0,034 + 0,12 \cdot 0,034) = 0,097 \text{ m}^2$ <p>Varmetab: $0,097 \text{ m}^2 \cdot 7,69 \text{ W/m}^2 \cdot \text{K} = 0,75 \text{ W/K}$</p>

43.7.9 Anden rumopvarmning

Virkningsgrad for ovne

Type	Virkningsgrad
Petroleumsovn	0,80
Oliekamin	0,80
Gasradiator fast	0,85
Kakkelovn	0,50
Åben pejs	0,30
Brændeovn uden certificering	0,50
Brændeovn med certificering	0,80
Masseovn	0,80

43.7.10 Standardværdier for eksisterende varmepumper i enfamiliehuse

Før 2010

Nr.	1		2		3		4		5	
Anlægstype	Jordvarme		Udeluft		Udeluft		Aftræk		Aftræk	
	Varmeanlæg		Varmeanlæg		Indeluft		Indblæsning		VBV	
	Varme	VBV	Varme	VBV	Varme	VBV	Varme	VBV	Varme	VBV
Andel af opv. - areal	1	-	1	-	0,x	-	1		-	
Nom. effekt ¹ , kW	5	5	5	5	3	-	2	2	-	1,50
Nom. COP	2,50	2,50	2,50	2,50	2,00	-	2,50	2,50	-	2,00
Relativ COP ved 50 % belastning ²										
On – off. -styret	0,90	-	0,90	-	0,80	-	0,80	-	-	-
Omdrejningsstyret	1,00	-	1,00	-	1,00	-	1,00	-	-	-
Test-temperaturer										
Kold side °C	0	0	2	7	2	-	2	2	-	20
Varm side °C	45	45	45	45	20	-	20	20	-	50
Medie										
Kold side	Jordslange	Jordslange	Udeluft	Udeluft	Udeluft	-	Aftræk	Aftræk	-	Aftræk
Varm side	Varmeanl.	-	Varmeanl.	-	Indeluft	-	Indblæsn.	-	-	-
Hjælpeudstyr W	50	50	0	0	0	-	0	0	-	0
Automatik W	5	0	5	0	5	-	5	0	-	5
Varmepumper tilknyttet ventilationen										
VGV før VP ³	-	-	-	-	-	-	Registreres	-	-	-
Dim. indbl. temp °C	-	-	-	-	-	-	40	-	-	-
Luftstrøm sbehov ⁴ , m ³ /s	-	-	-	-	-	-	Registreres	-	-	Registreres

2010-2015

Nr.	1		2		3		4		5	
Anlægstype	Jordvarme		Udeluft		Udeluft		Aftræk		Aftræk	
	Varmeanlæg		Varmeanlæg		Indeluft		Indblæsning		VBV	
	Varme	VBV	Varme	VBV	Varme	VBV	Varme	VBV	Varme	VBV
Andel af opv. - areal	1	-	1	-	0,x	-	0,x		-	
Nom. effekt ¹ , kW	6	6	6	6	3	-	0,60	0,70	-	0,20
Nom. COP	3,00	3,00	2,50	2,50	2,70	-	2,50	2,50	-	3,00
Relativ COP ved 50 % belastning ²										
On – off. -styret	0,95	-	0,95	-	0,95	-	0,95	-	-	-
Omdrejningsstyret	1,00	-	1,00	-	1,00	-	1,00	-	-	-
Test-temperaturer										
Kold side °C	0	0	2	7	2	-	2	2	-	20
Varm side °C	45	45	45	45	20	-	20	50	-	50
Medie										
Kold side	Jordslange	Jordslange	Udeluft	Udeluft	Udeluft	-	Aftræk	Aftræk	-	Aftræk
Varm side	Varmeanl.	-	Varmeanl.	-	Indeluft	-	Indblæsn.	-	-	-
Hjælpeudstyr W	10	10	0	0	0	-	0	0	-	0
Automatik W	5	0	3	0	7	-	5	0	-	1
Varmepumper tilknyttet ventilationen										
VGV før VP ³	-	-	-	-	-	-	Registreres	-	-	-
Dim. indbl. temp °C	-	-	-	-	-	-	30	-	-	-

Luftstrøm sbehov ⁴ , m ³ /s	-	-	-	-	-	-	Registreres	-	-	Registreres
--	---	---	---	---	---	---	-------------	---	---	-------------

Efter 2015

Nr.	1		2		3		4		5	
Anlægstype	Jordvarme		Udeluft		Udeluft		Aftræk		Aftræk	
	Varmeanlæg		Varmeanlæg		Indeluft		Indblæsning		VBV	
	Varme	VBV	Varme	VBV	Varme	VBV	Varme	VBV	Varme	VBV
Andel af opv. - areal	1	-	1	-	0,x	-	0,x		-	
Nom. effekt ¹ , kW	6,5	6	5	6	4,2	-	1	1	-	1
Nom. COP	3,6	4,2	3,2	3,4	3,6	-	3,6	3,1	-	4,6
Relativ COP ved 50 % belastning ²										
On – off. - styret	0,95	-	0,95	-	0,95	-	0,95	-	-	-
Omdrejnings- styret	1,00	-	1,00	-	1,00	-	1,00	-	-	-
Test-temperaturer										
Kold side °C	0	0	2	7	2	-	2	2	-	20
Varm side °C	45	45	45	45	20	-	20	50	-	50
Medie										
Kold side	Jordslange	Jordslange	Udeluft	Udeluft	Udeluft	-	Aftræk	Aftræk	-	Aftræk
Varm side	Varmeanl.	-	Varmeanl.	-	Indeluft	-	Indblæsn.	-	-	-
Hjælpeudstyr W	10	10	0	0	0	-	0	0	-	0
Automatik W	5	0	5	0	5	-	5	0	-	1
Varmepumper tilknyttet ventilationen										

VGV før VP ³	-	-	-	-	-	-	Registreres	-	-	-
Dim. indbl. temp °C	-	-	-	-	-	-	30	-	-	-
Luftstrømsbehov ⁴ , m ³ /s	-	-	-	-	-	-	Registreres	-	-	Registreres

Note:

1) Inklusive evt. produktion af VBV.

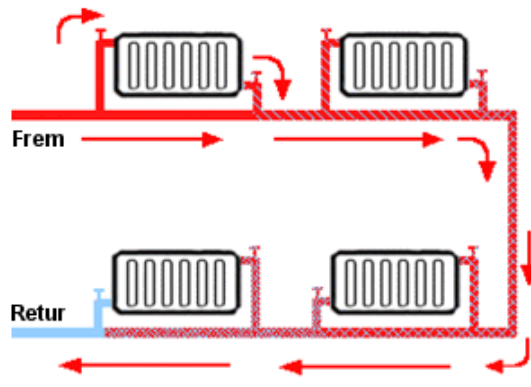
2) Inverterstyring kaldes også for f.eks. frekvensomformerstyring, omdrejningstalregulering eller kapacitetsregulering.

3) Varmegenvinding før varmepumpen skal svare til varmegenvindingsgraden for det ventilationsanlæg som er tilknyttet varmepumpen. Hvis der er flere ventilationsanlæg eller -zoner, som betjener en varmepumpe, skal der regnes et vægtet gennemsnit af varmegenvindingsgraden.

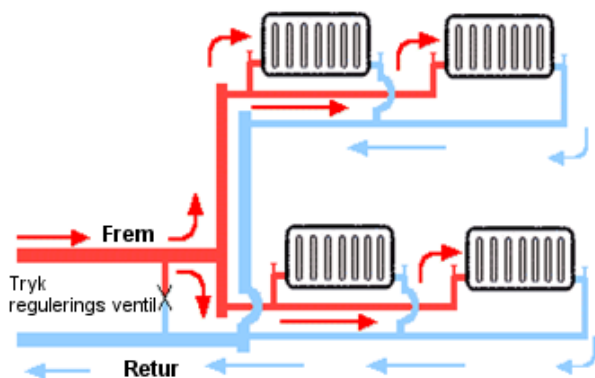
4) For registrering af luftstrømsbehovet, se kapitel [43.6.6](#), stk. 15

43.7.11 Varmefordelingsanlæg

43.7.11.1 Anlægstyper

Eksempel på 1-strengsanlæg

Eksempel på 2-strengsanlæg

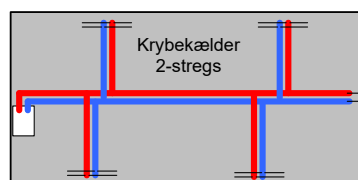
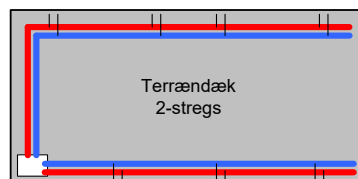
Opmåling af rørlængder

Tilgængelige varmerør opmåles altid.

Med hensyn til opmåling af utilgængelige rørlængder kan den forenkede beregningsudtryk for rørlængder anvendes:

Varmefordelingsrør i enfamiliehuse – ført utilgængeligt¹

Rør ført i terrændæk under isoleringslaget	
1-streng	$2 \times \text{Bygningslængde} + 2 \times \text{Bygningsbredde}^2$
2-streng	$4 \times \text{Bygningslængde} + 2 \times \text{Bygningsbredde}^2$
Rør ført i krybekælder/loft	
1-streng	$2 \times \text{Bygningslængde} + 2 \times \text{Bygningsbredde}^2$

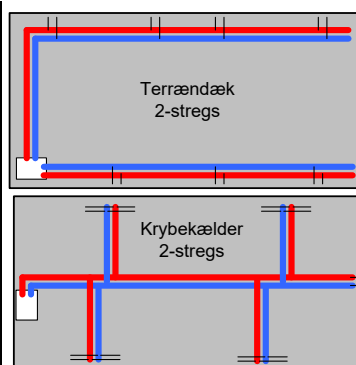
2-streng	$2 \times \text{Bygningslængde} + 4 \times \text{Bygningsbredde}^2$
Rør ført i fordelingsgrav (rørgrav)	
2 x Længde af rørgrav	
Rør i skunkrum	
2 x Længde af skunkrum	

1) Varmerør ført utilgængeligt, er rør, der ikke uden destruktiv indgriben i en konstruktion, kan opmåles præcist, eller rør der er ført i rum med begrænset adgangsmulighed.

2) Bygningslængde og bygningsbredde opmåles ved udvendige mål.

Varmedistributionsrør i etagebygninger – ført utilgængeligt¹

Rør ført i terrændæk under isoleringslaget	
1-streng	$2 \times \text{Bygningslængde} + 2 \times \text{Bygningsbredde}^2$
2-streng	$4 \times \text{Bygningslængde} + 2 \times \text{Bygningsbredde}^2$
Rør ført i krybekælder/loft	
1-streng	$2 \times \text{Bygningslængde} + 2 \times \text{Bygningsbredde}^2$
2-streng	$2 \times \text{Bygningslængde} + 4 \times \text{Bygningsbredde}^2$
Rør ført i kælder (2-streng)	
Uopvarmet kælder	$2 \times \text{Bygningslængde} + \text{Bygningsbredde}^2 \times \text{Antal stigestrengesæt}^3$
Rør ført i fordelingsgrav (rørgrav)	
2 x Længde af rørgrav	
Rør i skunkrum	
2 x Længde af skunkrum	

Note:

1) Varmerør ført utilgængeligt, er rør, der ikke uden destruktiv indgriben i en konstruktion, kan opmåles præcist, eller rør der er ført i rum med begrænset adgangsmulighed.

2) Bygningslængde og bygningsbredde opmåles ved udvendige mål

3) Frem + retur

Rørlængderne for de enkelte rørstrækninger opgøres inklusive tillæg i form af "ækvivalente rørlængder".

De ækvivalente rørlængder er følgende:

Ækvivalente rørlængder for ventiler, flanger og pumper	
Ventil	0,5 m
Ventil med flange	1,5 m
Pumpe	2,0 m

43.7.11.2 Dimensionerende frem- og returtemperaturer

Nr.	Beskrivelse	Type	Dim.frem	Dim.retur
1	Radiatoranlæg	1-streng	80	70
4	Radiatoranlæg	2-streng	70	40
5	Radiator/delvis gulvvarme ¹	2-streng	60	40
6	Gulvvarme (ingen radiatorer)	2-streng	40	30

For bygninger, der forsynes med et kedelanlæg, påvirkes virkningsgraden også, men betydningen er dog marginal. Virkningsgraden for varmepumpeanlæg påvirkes dog i højere grad af temperatursættet.

Note:

1) Der kan ses bort fra gulvvarme i rum, der samlet udgør mindre end 10 % af det opvarmede areal eller i rum under 10 m² (f.eks. badeværelser).

43.7.11.3 Automatik enfamiliehuse

For enfamiliehuse skal der laves en korrektion af rumtemperaturen, såfremt der for opvarmningskilderne til mindst en ¼ af det samlede opvarmede etageareal er ventiler, der ikke har termostatventiler jf. tabel

43.7.11.3. I disse tilfælde foretages en arealvægtet korrektion af rumtemperaturen.

	Korrektion af rumtemperatur (20 °C)
Termostatisk rumtemperaturstyring (radiatorer ¹ eller rumføler ²)	0 °C
Ingen termostatisk rumtemperaturstyring (radiatorer ³ eller rumføler)	+ 1 °C
Rum der reguleres ved returventiler (f.eks. gulvvarme) ⁴	+ 1 °C
Luftvarmeanlæg med én rumføler ⁵	+ 1 °C
Luftvarmeanlæg, manuelt styret	+ 2 °C

Note:

1) Radiatorer med termostatventiler.

2) F.eks. et typisk gulvvarmesystem med individuelle rumfølere.

3) Der skal laves en korrektion af rumtemperaturen, såfremt flere end ¼ af ventilerne ikke er termostatiske I disse tilfælde foretages en arealvægtet korrektion af rumtemperaturen.

4) Der skal for opvarmningskilderne til mindst ¼ eller mere af det samlede opvarmede etageareal være ventiler, der ikke har termostatventiler, før der laves en korrektion af rumtemperaturen. I disse tilfælde foretages en arealvægtet korrektion af rumtemperaturen.

5) Luftvarmeanlæg med fælles indblæsningstemperatur styret af én fælles rumføler. Korrektionen foretages for hele huset.

43.7.11.4 Automatik flerfamiliehuse og erhverv

For flerfamiliehuse og erhverv skal der altid foretages en arealvægtet korrektion af rumtemperaturen jf. tabel 43.7.11.4. Korrektionen skal ikke foretages for arealer, der udgør mindre end 10 % af det samlede opvarmede areal.

3/8	0,83	0,25	0,21	0,19	0,16	0,14	0,13	0,12	0,08
½	1,01	0,29	0,24	0,21	0,17	0,15	0,14	0,13	0,08
¾	1,23	0,34	0,28	0,24	0,20	0,17	0,16	0,14	0,10
1	1,49	0,40	0,33	0,28	0,23	0,19	0,17	0,16	0,10
1 ¼	1,82	0,48	0,39	0,33	0,26	0,22	0,20	0,18	0,14
1 ½	2,04	0,54	0,43	0,36	0,28	0,24	0,21	0,19	0,14
2	2,47	0,64	0,51	0,42	0,33	0,28	0,24	0,22	0,16

Varmetab fra præisolerede rør i jord

Rørdiameter		Kappediameter	Varmetab fremløb = 80°	Varmetab returløb = 40°	Gns. varmetab
	mm	mm	W/mK	W/mK	W/mK
DN 20	26,9	90	10,1	4,3	0,14
DN 25	33,7	90	12,4	5,2	0,17
DN 32	42,4	110	12,5	5,3	0,17
DN 40	48,3	110	14,5	6,1	0,20
DN 50	60,3	125	16,2	3,8	0,22
DN 65	76,1	140	19,4	8,0	0,26
DN 80	88,9	160	20,0	8,3	0,27
DN 100	114,3	200	21,0	8,8	0,29
DN 125	139,7	225	24,6	10,2	0,33
DN 150	168,2	250	29,5	12,1	0,40

43.7.13 Cirkulationspumper varme

43.7.13.1 Typiske værdier for cirkulationspumper i store bygninger

Nr.	Type	Varmeanlæg		Brugsvandscirkulation	
		Nominel effekt	Reduktionsfaktor (styring)	Nominel effekt	Reduktionsfaktor for driftstid ¹
		P_{nom} [W]	F_p	P_{nom} [W]	F_o
1	Pumper med kun et trin (før 2000)	Registreres	1,0	Registreres	Registreres
2	Pumper med manuel indstilling af 2 eller flere driftstrin (før 2000)	Registreres	0,8	Registreres	Registreres
3	Automatisk trinstyrede pumper (2000 - 2005)	Registreres	0,6	Registreres	Registreres
4	Automatisk styrede/elektronisk styrede pumper (2006 - 2015)	Registreres	0,4	Registreres	Registreres
5	Automatisk styrede/elektronisk styrede pumper (efter 2015)	Registreres	0,3	Registreres	Registreres

Note:

1) Reduktionsfaktoren for driftstid angiver cirkulationens relative driftstid set i forhold til konstant drift.

For cirkulationspumper i konstant drift er reduktionsfaktoren $F_p = 1,0$.

Cirkulationspumper, som betjener mere end to boligenheder, antages at være i konstant drift ($F_p = 1,0$).

Cirkulationspumper til andre bygninger end boliger kan antages stoppet uden for bygningens brugstid, forudsat at pumperne er forsynet med den nødvendige automatik.

For cirkulationspumper, som kun betjener en eller eventuelt to boligenheder, kan der ligeledes antages reduceret driftstid, forudsat at pumperne er forsynet med den nødvendige automatik.

For tids- eller termostatstyrede cirkulationspumper kan det i så fald antages, at de kun kører halvdelen af tiden ($F_p = 0,5$).

43.7.13.2 Reduktionsfaktorer for cirkulationspumper i små bygninger

Nr.	Type	F_p
1	Pumper med kun et trin	1,0
2	Pumper med manuel indstilling af 2 eller flere driftstrin	0,8
3	Automatisk trinstyrede pumper	0,6
4	Automatisk styrede/elektronisk styrede pumper (2006 – 2015)	0,4
5	Automatisk styrede/elektronisk styrede pumper (efter 2015)	0,3

43.7.14 Varmt brugsvand

43.7.14.1 Tab fra mindre varmtvandsbeholdere i W/K ekskl. tilslutninger

VVB, liter			30 mm PUR	50 mm PUR	

12	0,61	0,20	0,17	0,15	0,13	0,12	0,11	0,10	0,08
15	0,74	0,23	0,20	0,17	0,15	0,13	0,12	0,11	0,08
18	0,87	0,26	0,22	0,19	0,16	0,14	0,13	0,12	0,08
22	1,03	0,30	0,25	0,21	0,18	0,16	0,14	0,13	0,08
28	1,27	0,35	0,29	0,25	0,20	0,18	0,16	0,15	0,10
35	1,54	0,42	0,34	0,29	0,23	0,20	0,18	0,16	0,10
42	1,81	0,48	0,38	0,33	0,26	0,22	0,20	0,18	0,12
51	2,25	0,59	0,46	0,39	0,31	0,26	0,23	0,21	0,12

43.7.14.4 Standard varmtvandsforbrug

Anvendelse	Forbrug liter/m ² pr. år
Butik m. fødevarer	330
Butik u. fødevarer	270
Butikcenter	130
Hotel, motel	370
Kontor	70
Undervisning	70
Sygehus	230
Børnehave	230
Sportshal	130
Svømmehal	1000
Skøjtehal	230

43.7.15 Vindmøller

Ruhed, z_0 [m]

Ruheden afhænger af terræntypen ved møllen, se tabellen:

Terræntype	Ruhed, z_0 i meter
By eller skov	1,00
Forstad	0,50
Villakvarter	0,30
Beplantning	0,20
Landskab med beplantninger	0,10
Åbent landskab	0,05
Lufthavn, græsmark	0,10

43.7.16 Belysning i flerfamiliehuse og erhvervsbygninger

Gang uden dagslys

Nr.	Gruppe	Type	Stand-									
			min W/m ²	inst W/m ²	Belysning lux	df %	f ₀	arb W/m ²	andet W/m ²	by W/m ²	nat W/m ²	Styring
1	Gang u. dagslys	Glødelampe, med bevægelsesmelder	0	20	50	0	0,7	0	0	0,05	1	U
2	Gang u. dagslys	Trappe uden dagslys	0	20	50	0	0,9	0	0	0	1	U
3	Gang u. dagslys	2-rørs, gl., M bev. -melder	0	10	50	0	0,7	0	0	0,05	1	U
4	Gang u. dagslys	2-rørs, gl., U bev. -melder	0	10	50	0	0,9	0	0	0	1	U
5	Gang u. dagslys	1-rørs, M bevægemelder	0	5	50	0	0,7	0	0	0,05	1	U
6	Gang u. dagslys	1-rørs, U bevægemelder	0	5	50	0	0,9	0	0	0	1	U
7	Gang u. dagslys	1-rørs HF, M bevægemelder	0	4	50	0	0,7	0	0	0,05	1	U
8	Gang u. dagslys	1-rørs HF, U bevægemelder	0	4	50	0	0,9	0	0	0	1	U
9	Gang u. dagslys	kompaktrør, M bev. -melder	0	6	50	0	0,7	0	0	0,05	1	U
10	Gang u. dagslys	kompaktrør, U bev. -melder	0	6	50	0	0,9	0	0	0	1	U
11	Gang u. dagslys	kompaktrør HF, M bev. -meld	0	5	50	0	0,7	0	0	0,05	1	U

12	Gang u. dagslys	kompaktrør HF, U bev. - meld	0	5	50	0	0,9	0	0	0	1	U
13	Gang u. dagslys	2016 belysningsanlæg, kompaktrør HF, med bevægelsesmelder	0	7,5	100	0	0,7	0	0	0,05	1	U
14	Gang u. dagslys	2016 belysningsanlæg, kompaktrør HF, uden bevægelsesmelder	0	7,5	100	0	0,9	0	0	0	1	U
15	Gang u. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED panel, M. bev.-meld	0	4	100	0	0,7	0	0	0,05	1	U
16	Gang u. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED panel, U. bev.-meld	0	4	100	0	0,9	0	0	0	1	U
17	Gang u. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, M. bev.-meld	0	7,5	100	0	0,7	0	0	0,05	1	U
18	Gang u. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, U. bev.-meld	0	7,5	100	0	0,9	0	0	0	1	U

Gang med dagslys

Nr.	Gruppe	Type	min	inst	Belysning	df	f _o	arb	andet	Stand- by	nat	Styring
			W/m ²	W/m ²	lux	%	W/m ²	W/m ²	W/m ²	W/m ²		
19	Gang m. dagslys.	Glødelampe, M bev. -meld	0	20	50	1,5	0,7	0	0	0,05	1	U
20	Gang m. dagslys	Glødelampe, U bev. -meld	0	20	50	1,5	0,9	0	0	0	1	U
21	Gang m. dagslys	2-rørs, gl., M bev. -melder	0	10	50	1,5	0,7	0	0	0,05	1	U
22	Gang m. dagslys	2-rørs, gl., U bevægemelder	0	10	50	1,5	0,9	0	0	0	1	U
23	Gang m. dagslys	1-rørs, M bevægemelder	0	5	50	1,5	0,7	0	0	0,05	1	U

24	Gang m. dagslys	1-rørs, U bevægemelder	0	5	50	1,5	0,9	0	0	0	1	U
25	Gang m. dagslys	1-rørs HF, M bev. -melder	0	4	50	1,5	0,7	0	0	0,05	1	U
26	Gang m. dagslys	1-rørs HF, U bev. -melder	0	4	50	1,5	0,9	0	0	0	1	U
27	Gang m. dagslys	1-rørs, HF ny M reg + bevægemelder	1	3	50	2	0,7	0	0	0,1	1	K
28	Gang m. dagslys	kompaktrør, M bev. -meld	0	6	50	1,5	0,7	0	0	0,05	1	U
29	Gang m. dagslys	kompaktrør, U bev. -meld	0	6	50	1,5	0,9	0	0	0	1	U
30	Gang m. dagslys	kompaktrør HF, M b. -meld	0	5	50	1,5	0,7	0	0	0,05	1	U
31	Gang m. dagslys	kompaktrør HF, U b. -meld	0	5	50	1,5	0,9	0	0	0	1	U
32	Gang m. dagslys	kompaktrør HF ny M reg. + bev. -meld	1	4	50	1,5	0,7	0	0	0,1	1	K
33	Gang m. dagslys	2016 belysningsanlæg, kompaktrør HF, M b.-meld	0	7,5	100	1,5	0,7	0	0	0,05	1	U
34	Gang m. dagslys	2016 belysningsanlæg, Kompaktrør HF, U b.-meld	0	7,5	100	1,5	0,9	0	0	0	1	U
35	Gang m. dagslys	2016 belysningsanlæg Kompaktrør HF ny M reg. + bev.meld	1	7,5	100	1,5	0,7	0	0	0,1	1	K
36	Gang m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED panel, M b.-meld	0	4	100	1,5	0,7	0	0	0,05	1	U
37	Gang m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED panel, U b.-meld	0	4	100	1,5	0,9	0	0	0	1	U
38	Gang m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED panel, ny M reg. + bev.meld	1	4	100	1,5	0,7	0	0	0,1	1	K

39	Gang m. dagsl	2016 belysningsanlæg, LED spot, M b.-meld	0	7,5	100	1,5	0,7	0	0	0,05	1	U
40	Gang m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, U b.-meld	0	7,5	100	1,5	0,9	0	0	0	1	U
41	Gang m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, ny M reg. + bev.meld	1	7,5	100	1,5	0,7	0	0	0,1	1	K

Trappe uden dagslys

Nr.	Gruppe	Type	min	inst	Belysning	df	f _o	arb	andet	Stand-by	nat	Styring
			W/m ²	W/m ²	lux	%		W/m ²	W/m ²	W/m ²	W/m ²	
42	Trappe u. dagslys	Glødelamper, M b. -meld eller trappeautomat	0	20	50	0	0,2	0	0	0,05	0	U
43	Trappe u. dagslys	Glødelamper manuel styr.	0	20	50	0	0,4	0	0	0	0	U
44	Trappe u. dagslys	Glødelamper tændt konst.	0	20	50	0	1	0	0	0	0	U
45	Trappe u. dagslys	Kompaktrør, M b. -meld eller trappeautomat	0	6	50	0	0,2	0	0	0,05	0	U
46	Trappe u. dagslys	Kompaktrør manuel styring	0	6	50	0	0,4	0	0	0	0	U
47	Trappe u. dagslys	Kompaktrør tændt konstant	0	6	50	0	1	0	0	0	0	U
48	Trappe u. dagslys	Kompaktrør HF, M bevæge-melder eller trappeautomat	0	5	50	0	0,2	0	0	0,05	0	U
49	Trappe u. dagslys	Kompaktrør HF manuel styr.	0	5	50	0	0,4	0	0	0	0	U
50	Trappe u. dagslys	Kompaktrør HF tændt konst.	0	5	50	0	1	0	0	0	0	U

51	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg, kompaktrør HF, manuel styring	0	7,5	100	0	0,4	0	0	0	0	U
52	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg, kompaktrør HF, tændt konstant	0	7,5	100	0	1	0	0	0	0	U
53	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg, kompaktrør HF, M b.-meld	0	7,5	100	0	0,7	0	0	0,05	0	U
54	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg, Kompaktrør HF, U b.-meld	0	7,5	100	0	0,9	0	0	0	0	U
55	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg Kompaktrør HF ny M reg. + bev.meld	1	7,5	100	0	0,7	0	0	0,1	0	K
56	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, manuel styring	0	7,5	100	0	0,4	0	0	0	0	U
57	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, tændt konstant	0	7,5	100	0	1	0	0	0	0	U
58	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, M b.-meld	0	7,5	100	0	0,7	0	0	0,05	0	U
59	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, U b.-meld	0	7,5	100	0	0,9	0	0	0	0	U
60	Trappe u. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, ny M reg. + bev.meld	1	7,5	100	0	0,7	0	0	0,1	0	K

Trappe med dagslys

Nr.	Gruppe	Type	min	inst	Belysning	df	f _o	arb	andet	Stand-by	nat	Styring
			W/m ²	W/m ²	lux	%		W/m ²	W/m ²	W/m ²	W/m ²	
61	Trappe m. dagslys	Glødelamper, M bevæge-melder eller trappeaut.	0	20	50	1,5	0,2	0	0	0,05	0	U
62	Trappe m. dagslys	Glødelamper manuel styr.	0	20	50	1,5	0,4	0	0	0	0	U

63	Trappe m. dagslys	Glødelamper on konstant	0	20	50	1,5	1	0	0	0	0	U
64	Trappe m. dagslys	Kompaktrør, M bevæge-melder eller trappeaut.	0	6	50	1,5	0,2	0	0	0,05	0	U
65	Trappe m. dagslys	Kompaktrør manuel styring	0	6	50	1,5	0,4	0	0	0	0	U
66	Trappe m. dagslys	Kompaktrør tændt konstant	0	6	50	1,5	1	0	0	0	0	U
67	Trappe m. dagslys	Kompaktrør HF, M bev. -melder eller trappeautom.	0	5	50	1,5	0,2	0	0	0,05	0	U
68	Trappe m. dagslys	Kompaktrør HF med manuel styring	0	5	50	1,5	0,4	0	0	0	0	U
69	Trappe m. dagslys	Kompaktrør HF tændt konstant	0	5	50	1,5	1	0	0	0	0	U
70	Trappe m. dagslys	Kompaktrør HF, M reg+be- vægemelder ell. trappeaut.	1	5	50	1,5	0,05	0	0	0,1	0	K
71	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg, kompaktrør HF, med manuel styring	0	7,5	100	1,5	0,4	0	0	0	0	U
72	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg, kompaktrør HF, tændt konstant	0	7,5	100	1,5	1	0	0	0	0	U
73	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg, kompaktrør HF, M b.-meld	0	7,5	100	1,5	0,7	0	0	0,05	0	U
74	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg, Kompaktrør HF, U b.-meld	0	7,5	100	1,5	0,9	0	0	0	0	U
75	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg Kompaktrør HF ny M reg. + bev.meld	1	7,5	100	1,5	0,7	0	0	0,1	0	K
76	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, med manuel styring	0	7,5	100	1,5	0,4	0	0	0	0	U
77	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, tændt konstant	0	7,5	100	1,5	1	0	0	0	0	U

78	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, M b.-meld	0	7,5	100	1,5	0,7	0	0	0,05	0	U
79	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, U b.-meld	0	7,5	100	1,5	0,9	0	0	0	0	U
80	Trappe m. dagslys	2016 belysningsanlæg, LED spot, ny M reg. + bev.meld	1	7,5	100	1,5	0,7	0	0	0,1	0	K

Undervisning

Nr.	Gruppe	Type	min	inst	Belysning	df	f _o	arb	andet	Stand- by	nat	Styring
			W/m ²	W/m ²	lux	%	W/m ²	W/m ²	W/m ²	W/m ²		
81	Undervisning	2-rørs, gl, M bevægemelder	0	20	200	1,5	0,7	0	5	0,05	0	U
82	Undervisning	2-rørs, gl, U. bevægemelder	0	20	200	1,5	0,9	0	5	0	0	U
83	Undervisning	2-rørs, ældre, M b. -melder	0	15	200	1,5	0,7	0	2,5	0,05	0	U
84	Undervisning	2-rørs, ældre, U. b. -melder	0	15	200	1,5	0,9	0	2,5	0	0	U
85	Undervisning	1-rørs, mid, M bev. -melder	0	10	200	1,5	0,7	0	2,5	0,05	0	U
86	Undervisning	1-rørs, mid, U. bev. -melder	0	10	200	1,5	0,9	0	2,5	0	0	U
87	Undervisning	1-rørs, HF mid, bev. -melder	0	7,5	200	1,5	0,7	0	2,5	0,05	0	U
88	Undervisning	1-rørs, HF mid, U. b. -melder	0	7,5	200	1,5	0,9	0	2,5	0	0	U
89	Undervisning	1-rørs, HF ny M reg+b. -meld	1	6	200	1,5	0,7	0	2	0,1	0	K
90	Undervisning	2016 belysningsanlæg, 2-rørs, HF, bev. -meld	0	6	200	1,5	0,7	0	2	0,05	0	U
91	Undervisning	2016 belysningsanlæg, 2-rørs, HF, U. bev. -meld	0	6	200	1,5	0,9	0	2	0	0	U
92	Undervisning	2016 belysningsanlæg, 2-rørs, HF, M reg + bev. -meld	1	6	200	1,5	0,7	0	2	0,1	0	K
93	Undervisning	2016 belysningsanlæg, LED panel, bev. -meld	0	4	200	1,5	0,7	0	2	0,05	0	U
94	Undervisning	2016 belysningsanlæg, LED panel, U bev. -meld	0	4	200	1,5	0,9	0	2	0	0	U

95	Undervisning	2016 belysningsanlæg, LED panel, M reg + bev.-meld	1	4	200	1,5	0,7	0	2	0,1	0	K
----	--------------	--	---	---	-----	-----	-----	---	---	-----	---	---

Reception

Nr.	Gruppe	Type	min	inst	Belysning	df	f ₀	arb	andet	Stand-by	nat	Styring
			W/m ²	W/m ²	lux	%		W/m ²	W/m ²	W/m ²	W/m ²	
96	Reception	Glødelamper	0	25	100	1,5	1	0	5	0	1	U
97	Reception	Lavvolthalogen	0	20	100	1,5	1	0	5	0	1	U
98	Reception	Kompaktlysør	0	9	100	1,5	1	0	5	0	1	U
99	Reception	Kompaktlysør HF m dæmp	1,5	7	100	1,5	1	0	5	0,05	1	K
100	Reception	1-rørs	0	7	100	1,5	1	0	5	0	1	U
101	Reception	1-rørs HF	0	5	100	1,5	1	0	5	0	1	U
102	Reception	1-rørs HF + dæmp	1	5	100	1,5	1	0	5	0,05	1	K
103	Reception	2016 belysningsanlæg, kompaktlysør HF	0	10,5	300	1,5	1	0	5	0	1	U
104	Reception	2016 belysningsanlæg, kompaktlysør HF m dæmp	1,5	10,5	300	1,5	1	0	5	0,05	1	K
105	Reception	2016 belysningsanlæg, LED spot	0	10,5	300	1,5	1	0	5	0	1	U
106	Reception	2016 belysningsanlæg, LED spot m dæmp	1,5	10,5	300	1,5	1	0	5	0,05	1	K
107	Reception	2016 belysningsanlæg, 2 -rørs HF	0	8	300	1,5	1	0	5	0	1	U
108	Reception	2016 belysningsanlæg, 2 -rørs HF + dæmp	1,5	8	300	1,5	1	0	5	0,05	1	K
109	Reception	2016 belysningsanlæg, LED panel	0	5,5	300	1,5	1	0	5	0	1	U
110	Reception	2016 belysningsanlæg, LED panel + dæmp	1,5	5,5	300	1,5	1	0	5	0,05	1	K

Kontor

Nr.	Gruppe	Type	min	inst	Belysning	df	f ₀	arb	andet	Stand-by	nat	Styring
			W/m ²	W/m ²	lux	%		W/m ²	W/m ²	W/m ²	W/m ²	
111	Kontor	2-rørs, gl, M bevægemelder	0	20	200	1,5	0,7	3	0	0,05	0	U
112	Kontor	2-rørs, gl, U. bevægemelder	0	20	200	1,5	0,9	3	0	0	0	U

113	Kontor	2-rørs, ældre, M bev. meld	0	15	200	1,5	0,7	3	0	0,05	0	U
114	Kontor	2-rørs, ældre, U. bev. meld	0	15	200	1,5	0,9	3	0	0	0	U
115	Kontor	1-rørs, mid, M bev. melder	0	10	200	1,5	0,7	3	0	0,05	0	U
116	Kontor	1-rørs, mid, U. bev. melder	0	10	200	1,5	0,9	3	0	0	0	U
117	Kontor	1-rørs, HF mid, bev. melder	0	7,5	200	1,5	0,7	3	0	0,05	0	U
118	Kontor	1-rørs, HF mid, U. bev. meld	0	7,5	200	1,5	0,9	3	0	0	0	U
119	Kontor	1-rørs, HF ny M reg+b. meld	1,5	6	200	1,5	0,7	2	0	0,1	0	K
120	Kontor	Kompaktrør, M bev. melder	0	12	200	1,5	0,7	3	0	0,05	0	U
121	Kontor	Kompaktrør, U bevægemelder	0	12	200	1,5	0,9	3	0	0	0	U
122	Kontor	Kompaktrør HF, M bev. meld	0	9	200	1,5	0,7	3	0	0,05	0	U
123	Kontor	Kompaktrør HF, U bev. -meld	0	9	200	1,5	0,9	3	0	0	0	U
124	Kontor	Kompaktrør HF ny M reg + bevægemelder	2	8	200	1,5	0,7	2	0	0,1	0	K
125	Kontor	Lysrør Uplight, M bev. -melder	0	12	200	1,5	0,7	3	0	0,05	0	U
126	Kontor	Lysrør Uplight, U bev. -melder	0	12	200	1,5	0,9	3	0	0	0	U
127	Kontor	Lysrør Uplight, M reg+b. -meld	2,5	12	200	1,5	0,7	2	0	0,1	0	K
128	Kontor	Kompaktrør uplight, M b. -meld	0	14	200	1,5	0,7	3	0	0,05	0	U
129	Kontor	Kompaktrør uplight, U b. -meld	0	14	200	1,5	0,9	3	0	0	0	U
130	Kontor	Kompaktrør uplight, M reg + bevægemelder	3	14	200	1,5	0,7	2	0	0,1	0	K
131	Kontor	Gløde Uplight, M bev. -melder	0	50	200	1,5	0,7	4	0	0,05	0	U
132	Kontor	Gløde Uplight, U bev. -melder	0	50	200	1,5	0,9	4	0	0	0	U
133	Kontor	Gløde Uplight, M reg+b. - meld	15	50	200	1,5	0,7	4	0	0,1	0	K
134	Kontor	2016 belysningsanlæg, 2 -rørs HF, M bev. Melder	0	8	300	1,5	0,7	1	0	0,05	0	U
135	Kontor	2016 belysningsanlæg, 2 -rørs HF, U. bev. Melder	0	8	300	1,5	0,9	1	0	0	0	U
136	Kontor	2016 belysningsanlæg, 2 -rørs HF, M reg + b. -meld	1,5	8	300	1,5	0,7	1	0	0,1	0	K
137	Kontor	2016 belysningsanlæg, LED panel, M bev. Melder	0	5,5	300	1,5	0,7	1	0	0,05	0	U

138	Kontor	2016 belysningsanlæg, LED panel, U. bev. Melder	0	5,5	300	1,5	0,9	1	0	0	0	U
139	Kontor	2016 belysningsanlæg, LED panel M reg+b.-meld	1,5	5,5	300	1,5	0,7	1	0	0,1	0	K

Note: Belysningsstyrken for 2016 *belysningsanlæg* baseres på DS/EN 12464-1. Den installerede effekt (W/m²) er baseret på udvalgte eksempel-produkter og belysningsstyrkeberegninger (fra DiaLux). Desuden antages samme effekt for LED drivere som for elektroniske forkoblinger.

Bilag 4: Ajourføring af energimærkninger

4.1 Ajourføring af energimærkninger

Formålet med ajourføring af energimærkninger er, at gennemførte energiforbedringer afspejles i en ny energimærkning.

Der kan også være andre forhold der medfører, at en ajourføring vil give en mere værdiskabende energimærkning.

Ajourføringen sker med udgangspunkt i den seneste indberettede energimærkning, hvis denne ikke er ældre end 10 år, og ændrer ikke på den gyldighedsperiode, der er gældende for den eksisterende energimærkning. En energimærkning kan således også ajourføres ad flere omgange.

4.2 Indgåelse af aftale

BESTEMMELSE

VEJLEDNING

Stk. 1. Inden udarbejdelse af en ajourføring af en energimærkning påbegyndes, bør der foreligge en skriftlig aftale mellem energimærkningsfirmaet og bygningsejer.

Aftalen bør klarlægge følgende punkter:

- At aftalen omfatter ajourføring af energimærkning i henhold til gældende regler i Håndbog for Energikonsulenter.
- Bygningens adresse, kommunenr., BFE-nr., bygningsnr. og opførelsesår.
- Honorar for opgaven.
- Præcisering af hvilke bilag der er vedlagt aftalen.

(4.2, stk. 1) Udkast til aftaler om energimærkning af bygninger, som kan anvendes, findes på: www.hbemo.dk. Firmaet kan også udarbejde sin egen aftaleformular. Hvis firmaet vælger at udarbejde sin egen formular, bør denne mindst indeholde de oplysninger, som fremgår af stk. 1.

4.3 Indhentning af data

Stk. 1. For at udarbejde en retvisende ajourføring af en energimærkning skal energikonsulenten indhente følgende oplysninger fra bygningsejeren eller administrator for ejendommen:

- 1) Bygningens nuværende energimærkning.
- 2) Dokumentation for gennemførte energiforbedringer.

Stk. 2. Energiforsulenten skal kontrollere sandsynligheden for, at de oplysninger, ejeren har givet, er korrekte. Dette kan evt. ske gennem målinger og faglige vurderinger.

(4.3, stk. 2) De oplysninger, som ejer har givet, kan f.eks. være faktura, billeddokumentation, bygningstegninger, isoleringsforhold og dokumentation for varmeanlæg.

4.4 Retningslinjer for udarbejdelse af ajourføring af energimærkninger

Stk. 1. Energiforsulenten kan ajourføre den seneste indberettede energimærkning, så den ajourførte energimærkning afspejler de nye forhold for bygningen, såfremt;

- der er tale om enkeltstående ændringer, eller
- der er tale om tiltag i energimærkningens forslag til energibesparelser eller i renoveringspasset, der er gennemført som anbefalet, eller
- der er tale om anvendelse af en entydig digital dokumentation for gennemførte tiltag.

Stk. 2. Ved ajourføringen foretages der ikke en gennemgang af hele energimærkningen, herunder med opdatering af besparelsesforslagene for øvrige

(4.4, stk. 1) Enkeltstående ændringer kan f.eks. være udskiftning af vinduer, konvertering til varmepumpe, hulmursisolering mv.

Entydig digital dokumentation kan f.eks. være digital bygningstvilling eller lignende.

Såfremt der er gennemført en større renovering jf. bekendtgørelse om energimærkning af bygninger, kan disse ændringer medtages som en ajourføring, såfremt de falder inden for afgrænsningen i stk. 1. Her vil det af energimærkning fremgå, hvornår ajourføringen er udført. Gyldighedsperiodens afslutning vil fortsat være uændret jf. 4.4 stk. 3.

Ved større renoveringer kan genmærkning jf. kap. 3.4.7 også være relevant.

(4.4, stk. 2) Gennemgang af hele energimærkningen, herunder øvrige

dele af energimærkningen, end hvad der vedrører ajourføringen.

Stk. 3. Ajourføringen kan foretages inden for hele den eksisterende energimærknings gyldighedsperiode.

Ajourføringen ændrer ikke på den tidligere energimærknings gyldighedsperiode.

Stk. 4. Energikonsulenten registrerer energimærkningsnummeret på den eksisterende energimærkning.

Stk. 5 Energikonsulenten registrerer den eksisterende indplacering på energimærkeskalaen.

Stk. 6 Energikonsulenten skal beskrive i energimærkningsrapporten for hvilke bygningsdele og installationer der er foretaget ajourføring. Dette kan gøres i beskrivelsen for den enkelte bygningsdel eller installation eller i de supplerende kommentarer.

4.4.1 Bygningsgennemgang og registrering

Stk. 1. Registreringen af de nye forhold for bygningen foretages på baggrund af den indhentede dokumentation og kan suppleres af en bygningsgennemgang på stedet eller virtuelt.

Stk. 2. Udarbejdelsen af ajourføringen af energimærkningen følger i øvrigt metoden beskrevet i bilag 3, herunder registrering af klimaskærm og tekniske installationer.

besparelsesforslag kan ske ved genmærkning. Se Bilag 3 kap. 3.4.7.

(4.4, stk. 3) Energimærkningens maksimale gyldighedsperiode på 10 år ændres ikke ved en ajourføring.

Sker ajourføringen f.eks. seks år efter den eksisterende energimærknings udstedelse, vil der fortsat være op til fire års resterende gyldighedsperiode.

Registreringerne følger dog de regler der var gældende på tidspunktet for den eksisterende energimærknings udstedelse jf. 4.4.2 stk. 1.

4.4.2 Forudsætninger for beregningen ved ajourføring

Stk. 1. Ajourføringen sker i forhold til de beregningsforudsætninger, der var gældende på tidspunktet for udarbejdelse af det energimærke, der ajourføres.

(4.4.2, stk. 1 og 2) Såfremt der ønskes en anvendelse af de seneste beregningsforudsætninger eller rapportlayout skal der f.eks. foretages en genmærkning jf. bilag 3 kap. 3.4.7.

Stk. 2. Det anvendte rapportlayout for den energimærkning der ajourføres vil også anvendes ved ajourføringen.

Bilag 5

Bilag 5: Renoveringspas

5.1 Renoveringspas

Formålet med ordningen med renoveringspasset er, at udarbejde en trinvis plan for energirenoveringer, som viser hvordan en bygning kan omdannes til en nulemissionsbygning inden 2050.

Et renoveringspas udarbejdes på baggrund af bygningens energimærkning, og bygger videre på de registreringer og data, som allerede er indsamlet om bygningen. På denne baggrund udarbejdes de fornødne besparelsesforslag og trin, som et renoveringspas skal indeholde.

BESTEMMELSE

VEJLEDNING

5.2 Indgåelse af aftale

Stk. 1. Inden udarbejdelse af renoveringspas påbegyndes, bør der foreligge en skriftlig aftale mellem energimærkningsfirmaet og bygningsejeren.

Aftalen bør klarlægge følgende punkter:

- At aftalen omfatter udarbejdelse af et renoveringspas.
- Bygningens adresse, kommunenr., BFE-nr., bygningsnr. og opførelsesår.
- Hvilken energimærkning der danner grundlag for udarbejdelsen af renoveringspasset, herunder om der skal udarbejdes en energimærkning eller foretages en ajourføring af bygningens eksisterende energimærkning, inden udarbejdelse af renoveringspasset.
- Honoraret for opgaven.
- En præcisering af hvilke bilag der er vedlagt aftalen.

5.3 Indhentning af data

Stk. 1. For at udarbejde et retvisende renoveringspas skal energikonsulenten indhente følgende oplysninger fra bygningsejeren om bygningen:

(5.3, stk. 1) I Ejeroplysningskemaet kan energikonsulenten kan fx spørge til om:

- Bygningsejer allerede har planer om at gennemføre renoveringer på bygningen.

1. Udfyldt ejeroplysningskema. Herunder om bygningsejer har planer for bygningen, som energikonsulenten skal tage i betragtning ved udarbejdelse af renoveringspasset.
2. Energimærkningen som skal danne grundlaget for udarbejdelsen af renoveringspasset.

- Bygningsejer har ønsker om at renovere udvalgte dele af bygningen først.
- Bygningsejer har særlige hensyn, om at der fx ikke ønskes indvendig efterisolering eller lignende.

Energikonsulenten skal alene undersøge om bygningsejer har planer for bygningen og skal ikke bidrage til at udarbejde dem.

5.4 Retningslinjer for udarbejdelse af renoveringspas

5.4.1 Grundlag for udarbejdelse af renoveringspas

Stk. 1. Et renoveringspas skal udarbejdes på baggrund af en gyldig energimærkning for bygningen.

Energimærkningen danner grundlag for bygningsregistreringen og den data, som renoveringspasset udarbejdes på.

Energimærkningen skal være udarbejdet efter reglerne for energimærkning af eksisterende bygninger eller ajourføring af energimærkning.

Stk. 2. Bygningsregistrering skal afspejle bygningens fysiske karakteristika og de faktiske forhold på tidspunktet for udarbejdelse af renoveringspasset.

(5.4.1, stk. 1) Ved udarbejdelse af renoveringspasset, importeres energimærkningen i indberetningsprogrammet. Dette danner grundlag for bygningsregistreringen og de data, som renoveringspasset udarbejdes på baggrund af.

(5.4.1, stk. 2) Hvis der er foretaget mindre ændringer på bygningen, som ikke påvirker energimærkningens gyldighed, skal bygningsregistreringen opdateres, så den afspejler bygningens nuværende energimæssige stand. Det kan fx være de tilfælde, hvor der er lavet mindre energirenoveringer, som udskiftning af enkelte vinduer eller døre eller mindre efterisoleringer.

Hvis der er foretaget ændringer på bygningen, som i væsentligt omfang påvirker bygningens energimæssige ydeevne, vil energimærkningen

Stk. 3. Et reoveringspas skal udarbejdes ved brug af den seneste version af beregningsmetoden for det gældende bygningsreglement og denne bekendtgørelse.

miste sin gyldighed og det vil være nødvendigt, at ajourføre energimærkningen eller udarbejde en ny energimærkning inden et reoveringspas kan udarbejdes.

(5.4.1, stk. 3) Er energimærkningen udarbejdet efter en tidligere beregningsmetode og/eller håndbog for energikonsulenter, skal beregningen opdateres til den seneste version ved udarbejdelse af et reoveringspas.

I disse tilfælde, skal energikonsulenten være opmærksom på forskelle mellem gældende og tidligere versioner af beregningsmetoden og/eller Håndbog for Enerqikonsulenter, og opdatere relevante registreringer og beregninger hvor det er nødvendigt. Her kan det være nødvendigt at foretage en ny bygningsgennemgang for at indhente de manglende oplysninger. Bygningsgennemgangen kan foretages, enten fysisk eller virtuelt.

5.4.2 Bygningsgennemgang og registrering

Stk. 1. Ved udarbejdelse af et reoveringspas, finder reglerne i bilag 1 tilsvarende anvendelse, jf. dog bilag 4 i bekendtgørelse om energimærkning af bygninger, som fastsætter nærmere regler for indhold i reoveringspas og med undtagelse af kapitel 1.3.2 i denne bekendtgørelse om maksimal tid mellem bygningsgennemgang og indberetning.

Stk. 2. Ved udarbejdelse af et reoveringspas sker bygningsregistreringen og udarbejdelse af besparelsesforslag efter reglerne i bilag 3 om energimærkning af eksisterende bygninger, jf. dog kapitel 5.4.4, som fastsætter nærmere regler for udarbejdelse af besparelsesforslag i reoveringspasset og kapitel 5.4.5, som fastsætter

nærmere regler for opsætning og beskrivelse af de trinvisse renoveringer.

Stk. 3. Ved udarbejdelse af et renoveringspas skal der angives aktuelle energipriser.

Stk. 4. Et renoveringspas skal udarbejdes på baggrund af en fysisk bygningsgennemgang på stedet jf. dog stk. 5.

Stk. 5. Den fysiske bygningsgennemgang kan undlades såfremt:

1. Energimærkningsfirmaet, der udarbejder renoveringspasset, har udarbejdet energimærkningen, som danner grundlag for udarbejdelsen af renoveringspasset og dette er sket ved en fysisk bygningsgennemgang.
2. Energimærkningsfirmaet har de nødvendige oplysninger om bygningen, for at der kan udarbejdes besparelsesforslag til, at bygningen kan forbedres til en nulemissionsbygning

5.4.3 Udarbejdelse af besparelsesforslag i renoveringspasset

Stk. 1. Renoveringspas skal indeholde de fornødne besparelsesforslag til, at bygningen kan opnå status som en nulemissionsbygning jf. bygningsreglementets krav til nulemissionsbygninger for eksisterende bygninger jf. dog stk. 5.

Her skal det sikres at, grænseværdien for bygningens energiforbrug overholdes, samtidig med at alle supplerende energimæssige krav, om forbud mod brugen af fossile brændsler på matriklen, maksimal driftsrelateret drivhusgasudledning, kapacitet til at reagere på eksterne signaler og VE-

andel til at dække primærenergiforbrug er overholdt, jf. gældende bygningsreglement.

Stk. 2. Ved udarbejdelse af besparelsesforslagene skal energikonsulenten tage hensyn til bygningsejers eventuelle planer for bygningen.

Hvis det ikke er muligt at indarbejde bygningsejers planer i et renoveringspas, skal energikonsulenten skrive en bemærkning om dette i renoveringspasset.

Stk. 3. Ved udarbejdelse af besparelsesforslag i et renoveringspas kan der ikke estimeres udgifter til forslagens gennemførelse, registreres levetid eller regnes tilbagebetalingstid.

Stk. 4. Ved udarbejdelse af besparelsesforslag i et renoveringspas skal energikonsulenten undersøge, om der er muligheder for tilslutning til fjernvarme, samt fjernkøling, såfremt bygningen har et kølebehov.

Hvis der er mulighed for tilslutning og der ikke stilles forslag herom, skal energikonsulenten skrive en bemærkning om tilslutningsmulighederne i renoveringspasset.

Stk. 5. Hvis det ikke er muligt at stille de fornødne besparelsesforslag til, at bygningen kan opnå status som en nulemissionsbygning, skal der stilles forslag, som sikrer, at bygningens nuværende primære energiforbrug i kWh/m² pr. år reduceres med mindst 60 %. De øvrige supplerende krav for en nulemissionsbygning skal stadig overholdes.

(5.4.4, stk. 2) Energikonsulenten skal tage bygningsejers planer i betragtning, i det omfang det er muligt, og så længe planerne kan rummes inden for rammerne af renoveringspassets formål om at omdanne bygningens til en nulemissionsbygning inden 2050.

Hvis bygningsejers planer forhindrer, at bygningen kan opnå status som en nulemissionsbygning, skal energikonsulenten prioritere, at udarbejde de fornødne besparelsesforslag til, at bygningen kan forbedres til nulemission. Hertil skrives en bemærkning om, hvilke af bygningsejers planer, som ikke er mulige at indarbejde.

(5.4.4, stk. 5) Dette kan fx skyldes fysiske begrænsninger for bygningen, fx i form af status som fredet eller bevaringsværdig, som forhindrer renoveringer af dele af bygningen, eller de tilfælde, hvor renoveringerne bliver uforholdsmæssigt omfattende og bekostelige.

I disse tilfælde, skal energikonsulenten skrive en bemærkning om, at det ikke er muligt at udarbejde de fornødne besparelsesforslag til, at bygningen kan opnå status som nulemissionsbygning. Her skal det tydeligt fremgå hvilke forhold, som begrænser mulighederne for at stille de fornødne forslag.

5.4.4 Opsætning af trin

Stk. 1. Energikonsulenten skal gruppere besparelsesforslagene i trin, som tilsammen udgør en gennemgribende reovering af bygningen.

Ved gruppering i trin, skal energikonsulenten skønne det optimale antal trin, som skal udarbejdes for bygningen.

Stk. 2. For hvert trin, skal energikonsulenten angive et foreslået år for gennemførelse.

Stk. 3. For hvert trin, skal følgende beskrives:

- En kort og præcis overskrift, som beskriver hvad trinnet omfatter.
- En uddybende beskrivelse af trinnet, herunder hvilke bygningsdele og installationer, som trinnet omfatter.
- Om der er særlige hensyn, som bygningsejeren skal være opmærksom på ved gennemførelse af trinnet, vedrørende udfordringer eller særlige hensyn ved rækkefølgen af trinnene.

Bygningsejers planer for bygningen, betragtes ikke som begrænsninger for, at bygningen kan opnå status som en nulemissionsbygning.

(5.4.4, stk. 1) Ved gruppering af besparelsesforslagene i trin, er der ingen begrænsninger for, hvilke bygningsdele og/eller installationer, som kan grupperes.

Grupperingerne kan fx laves med udgangspunkt i:

- *Bygningsejers planer for bygningen.*
- *De nuværende bygningsdele og installationers stand og forventede levetid.*
- *En vurdering af hvilke besparelsesforslag der med fordel kan udføres samtidigt eller først.*
- *Forbedring af bygningens energimæssige ydeevne.*

(5.4.4, stk. 2) Det foreslåede år for gennemførelse kan angives som et specifikt år, men kan fx også angives som et interval.

(5.4.4, stk. 3) Ved trin, som indeholder mange forskellige typer af besparelsesforslag, kan det være en udfordring, at lave en sigende overskrift, som beskriver alle forhold. Her kan der udarbejdes en overskrift, som overordnet beskriver trinnets omfang, som fx:

- *Nyt varmeanlæg og terrændæk med gulvvarme.*
- *Efterisolering af kælder.*

- Eventuelle bemærkninger til foreslåede år for gennemførelse eller hvornår trinnet foreslås gennemført.

Beskrivelserne skal være forståelige for lægmand.

Ved beskrivelse af trin, med mange bygningsdele kan det være en fordel at opdele beskrivelserne i faggrupper og benytte punkttopstilling for at gøre beskrivelsen af trinnet overskueligt for bygningsejer.

Ved udfordringer eller særlige hensyn ved rækkefølgen af trinnene, kan der gøres opmærksom på de tilfælde, hvor en renovering ikke kan gennemføres, før en anden-er foranstaltning er foretaget først. Det kan fx være, hvor der først skal ske en renovering af tagkonstruktionen og tilpasning af udhængnet, så der senere er plads til, en udvendig efterisolering af ydervæggen.

Stk. 4. Energikonsulenten skal redegøre for den valgte rækkefølge af trin.

(5.4.4, stk. 4) Det kan fx være med udgangspunkt i:

- Bygningsejers planer for bygningen.
- De nuværende bygningsdele og installationers stand og forventede levetid.
- En vurdering af hvilke besparelsesforslag der med fordel kan udføres samtidigt eller først.
- Forbedring af bygningens energimæssige ydeevne.

Officielle noter

¹¹ Bekendtgørelsen gennemfører dele af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2010/31/EU af 19. maj 2010 om bygningers energimæssige ydeevne (omarbejdning), EU-Tidende 2010, nr. L 153, side 13, som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2018/844/EU af 30. maj 2018, EU-Tidende 2018, nr. L 156, side 75.

